

•

NÎQAŞËN FELSEFEYË 23.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Niqaşên felsefeyê 23
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefe
2014-Almanya-Berlin

.
ISBN 968-4-940996-30-6

Pêşgotin:

Di nava felsefeya hemdem de wê têtînen weke yên ideayê û hwd wê weke aliyna felsefeyê ku wê êdî wê li ser wan wê were lê hizirkirin û wê, di awayekê de wê temenê hizirkirinê ên bi wê li ser temenekê mantiqî û hwd re wê çawa wê kûrbûn wê bibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di destpêka felsefeyê a demên kevnera de wê têtînen ideayên platon ku wê piştê wê di awayekê de wê bi felsefeya aristo re wê awayekê din wê bistênê wê di rengekê de wê pêşkeve û wê pêvajoyên hizirkirinê wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di serdema navîn de wê, felsefeya nûminalist û hwd ku wê pêşkeve wê, ew jî wê hinekî û ankû ji hinek aliyan ve wê, bê weke têtînek ku wê kirpendinê wê li ser wê temenê wê bi xwe re wê bikê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di demên hemdem de wê felsefe wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê, êdî wê pêvajoyên xwe yên hizirkirinê wê bi wê temenê wê ji aliyekê ve wê dest bi hizirkirinê û hwd wê bikê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê bi felsefeya rasyonalismê û piştê wê, di awayekê de wê, piştê pêşketina têtînen empirikî û hwd re wê, li ser wê temenê wê, di rengekê de wê temenê hizirkirinê wê biafirênin. Di aslê xwe de wê, di nava felsefeya serdema hemdem de wê, têtîna objeyê wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi zêdeyî wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Minaq wê dema ku mirov wê, li nava felsefeya Locke bînerê wê têtîna ideayê wê bi zêdeyî wê derkeve li pêş. Wekî din bi heman rengê di nava felsefeya hume de jî wê ew wê, di awayekê de wê were dîtin ku wê derkeve li pêş

Wekî din wê jî mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijarên weke têtîna sedemê û encamê bê, metafizikê bê, girêdanên bi têtîna dîyalektikê û hwd bê û hwd wê, li ser wê re wê bi wanwê were lê hizirkirin. Di nava felsefeya hemdem de wê, li ser wan aliyan û aliyên weke wan re wê kûrbûn wê weke xosletekê hizirkirinê wê di dewama wê de wê xwe bide dîyarkirin.

Felsefe wê, mijare derpêşê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê hilde li dest û wê bixwezê ku wê di awayekê de wê li ser temenekê şenber û razberîya hizirkirinê ku wê bibê re wê fahmbikê. Bi zêdeyî wê,

di nava zanîn û zanyarîyên felsefeyî ên demên hemdem de wê, çawa wê, têgîna derpêşê wê were fahmkirin wê li wê were lê hizirkirin. Derpêş wê di awayekê de wê, bi zêdeyî wê weke têgînek mantiqî a levkirînî wê xwe hin bi hin bide dîyarkirin. Wê bi wê re wê, di rengekê de wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, derpêş û mantiqê wê, di wê temenê de wê, bi awayekê çawa wê, li gorî wê rasttîya jîyanê û hebûnê bi bûjenî û fîzîkî wê fahmbikê wê di wê temenê de wê li wê were nerîn û wê hewl were dayin ku ew were fahmkirin.

Di awayekê de wê, idea wê her tiştê wê bi hizirkirinê ve wê girêbide û wê li ser wê temenê wê bi çerçoveyek ji wê derhanînê û hwd re wê çawa wê awayekê afrîner ê hizirkirinê wê derxê li holê wê bi wê re wê, were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Dervî aqil û hiş hebûna bûjenê wê çawa wê hebê û wê hebê û ankû wê nebê wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê werê lê hizirkirin bê. Weki din wê dervî aqil û wê hebûnek bûjenî wê hebê û ankû nebê wê weke aliyekê ku wê ji xwe re wê, di wê temenê de wê bikê mijar bê.

Mijare îdeayê wê dema ku wê mijare bûjenê wê hilde li dest wê weke 'bûjenên aqilî' û ankû 'bûjenên hizir' û hwd re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ev têgîna îdeayî wê weke têgîna îdeayî a ku mirov wê li ser têgînek hizirî bi bûjenî wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê, têgîna idealisma kirdeyî bê û ankû idealisma bûjenî û hwd bê wê li ser wê temenê wê, weke gotinna ku wê werina derhanîn û wê bi wan wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê, di mijare têgîna îdealisma kirdeyî de wê, her tiştê wê weke ji hizrekê û nerînekê bibînê û wê dervî wê weke ku ew neyî wê were ser ziman. Di wê temenê de wê, îdealisma bûjenî wê di temenekê objeyî de wê, hebûna bûjenê wê bi aqil wê çawa wê fahmbikê û salixbikê û wê fahmbikê wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê li bûjena dervî me heyî ji wê zêdetirî lêgerîn û hewldana kifşkirina xosletên wê bi hizir û wê weke bi hizir ew di wê de hena û ankû ew hena û ber ku ew hena ku mirov wê derkbikê û hwd re wê, weke aliyana ku wê bi wê re wê werina lêhizirkirin bin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, hizrên platon ên ku ew dînyê weke sehên ku ew werina derkkirin ji wan û pê de wê ne weke tiştêkê wê bibînê wê, weke aliyekê wê yê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Di nava felsefeya serdema navîn de wê bi zêdeyî wê li ser wê temenê wê bi razberkirinê re wê, di rengekê de wê bi wê were lê hizirkirin.

Hume wê dema ku wê bahsa ideayê wê bikê wê bi têtîna 'dûnyê ez bi rêya sehên xwe derkdikim. Her tiştê ku ez dizanim ku ew hena wê weke çavdêrîyên derkên min bin. Minaq ez dikarim bêjim ku sêvek heya? na, tenê ya ku ez dikarim bêjim ku wê, wê dibînin, hîs dikim, bêhn dikim, û tahm dikim. Bi wê yekê dûnyayek bûjenî bi awayekê nikarim bêjim ku ew heya' re wê werênê ser ziman. Ev têtîna hume wê di awayekê de wê bi têtîna kirdeyî a berkeley re jî wê di rengekê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Kant wê weke yê dawîya wan wê bixwezê ku ew hinekê wan têtînen wan li ser temenekê şenber dênê û wê, di wê temenekê de wê mijare mantiqê wê li ser wê çerçoveyê de wê weke temen û çerçoveya şîrovekirinê wê derxê li pêş.

Di felsefeya hume de wê, bi zêdeyî wê, dikarê wê bibêjê ku wê têtîna objeyê wê di awayekê de wê, nêzî ya descartes wê di rengekê de wê li pêş. Lê ew di nava hizra xwe de wê hin bi hin wê xewr dikê û wê dikê îdea. Wê piştî wan wê Locke, berkeley û heta kant wê, di awayekê de wê, felsefeya ku wê werê kirin wê li ser wê temenê wê, di şewayekê din de wê, bi wê têtîna idealisma kirdeyî wê çawa wê fahmbikin wê, bikevina nava hewldana wê de. Wê, felsefeya locke, berkeley û kant wê, di wê rengê de wê cihê bê. Wê, di serî de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê kifşbikê.

Rasyonalism wê di demên hemdem de wê dinava felsefeyê de wê weke ku wê kesên weke Popper ku wê bi têtînek rexnegir re wê bixwezê ku ew wê li ser temenekê nû wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê rengê de wê şîroveyên xwe wê bi wê temenê wê bixwezê ku ew li ser çerçoveyek rasyonal wê bikê. Popper wê têtînek rexnegir a rasyonali wê werênê ser ziman û wê li ser wê temenê wê li ser temenê birhankirinê û hwd re wê, di rengekê de wê mijare zanist û dîrokê a li ser temenê bi birhanê re ku ew werênê ser ziman re wê li ser wê bisekinê. Li ser wê temenê wê mijare epistemolojîyê wê, hilde li dest.

Di wê demên hemdem de wê, di nava zanîne de wê têtîna zanîn-çavdêrîyê, li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, têtîna nerîna li ser zanîne re ku wê çawa wê bi demê re wê bi temenekê gûharîner wê karibê bibê temenê hizirkirinên cihê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê esasê wê bi têtîh û rêgeza ku wê di wê demê de wê têtînek rast karibê şaşkirin û ankû yek şaş were rastkirin û hwd re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Çerçoveya hizrên popper wê li ser wê temenê wê bi temenekê zanîn û zanyariya bi piştrastkirin, birhan, çavdêrî û têtîna

rexnegiriyê wê pêşkeve. Ev wê, di rengekê de wê, weke aliyên ku wê bi zanîn û têngîna felsefeya zanînê a demên hemdem jî wê weke temenekê epistemolojîkî wê bibê û wê derkeve li pêş. Mijare zanîn û serwerîya bi zanîn û bi teybetî bi aqilê şubjeyî wê, li ser wê temenê wê çawa wê derkeve li pêş wê, li gorî xwe wê çerçoveyek wê werênê ser ziman.

Ber ku wê di wê temenê de wê di demên hemdem de wê bi zanyarî wê têngihên metodolojîkî wê bi zêdeyî wê, derkevina li pêş wê, bi epistemîkî wê di wê rengekê de wê, bi awayekê wê, çerçoveyek hizirkirinê wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, têngîna zanîna şenber û ya razber wê li ser temen û çerçoveya zanîna pozitiv û ya nepozitiv re wê êdî wê bi cihêkirina ji hev re wê were lê hizirkirin. Di wê warê de ji hev cihêkirina zanîna zanyarî û ya ne zanyarî û ankû zanînê wê ji metafîzîkê wê cihê wê, çawa wê li ser temenekê rasyonali wê werênê ser ziman wê li ser wê bisekinê. Di wê rengê de wê dervî metafîzîkê wê, li ser têngîna rasyonali rexnegir wê, hizrên xwe wê, bixwezê ku ew di çerçoveya felsefeya zanîstê de wê werênê ser ziman. Li ser wê çerçoveyê wê zanîna şubje û obje wê, di wê temenê de wê çawa wê bi zanyarî wê were fahmkirin û hildan li dest wê, weke aliyekê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Li ser wê temenê wê têngîna Popper a rasyonali wê bi têngîna felsefeyê a enduktîfî wê, derkeve li pêş. Mijare dahûrkirinê û fahmkirina wê, di wê çerçoveyê de wê, weke mijarek zanînî a epistemîkî wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê ji aliyekê din ve wê wre dîtîna ku wê bi temenê hişmendî wê ji aliyê felsefeyî ve wê weke ku wê were dîtîna dahûrkirinê li ser ziman bi mantiqî û hwd ku wê werina kirin wê, di wê temenê wê, were dîtîna ku wê derkeve li pêş. Salixkirina rewşan, di nava jîyane me ya asayî a civaknasî û hwd de wê, bi wê re wê, weke alî û rengekê hizirkirinê wê bi epistemîkî wê biafirênê. Têngînen weke yên derûniyê, civaknasîyê, biolojîyê û hwd re wê, bi wê temenê wê weke aliyna ku wê pêşkevin bin. Di nava têngîliya zanîn û rewşa me ya jîyanî a fîzîkî û ankû bûjen û biriqînên wê û hwd wê, di wê temenê de wê, weke aliyna din ên ku wê di wê çerçoveyê de wê derkeve li pêş bê.

Abdusamet yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 23.

Di mijare felsefe û zanistê de wê dikarê weke aliyekê wê yê giring wê hilde li dest ku wê zanist wê di demên hemdem de wê derkeve li pêş û wê, di dewama wê de wê, rengê hizirkirina felsefeyê û hwd jî wê li gorî xwe wê bide dîyarkirin. Encamên zanistê bi zanyarî wê di wê warê de wê ji aliyekê din ve jî wê bi encamên wê re wê xwe bidina dîyarkirin.

Lê mijare zanistê wê, di rengê de wê minaq wê dema ku mirov li nava hizrên Lockê dinerê wê rewşên weke yên salixkirina ideayan û ankû wê çawa wê bê gihiştin li zanîna îdeayê û hwd wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyna din ên hizirî û epistemolojikî bin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê ku wê mijare zanînê wê di wê temenê de wê çawa wê bi baştirin weke bi encamî wê lê were têgihiştin wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di nava felsefeya zanîna demên hemdem de wê mijarên zanînê wê di wê temenê de wê ji hemû aliyan ve wê, weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku wê bi wê re wê derkeve li pêş bê. Di aslê xwe de wê mijare zanînê û rêyên gihiştina zanînê wê bi xwe re wê şewayekê çawa wê werênina li holê wê li ser temenekê nerînî re wê li wê were lê hizirkirin. Wê dema ku wê locke wê bahsa têngîna ideayê û çerçoveya wê hizirî wê bikê û wê li ser temenekê empirîkî û ankû cerbî wê li wê were lê hizirkirin wê, di wê temenê de wê, êdî wê çawa wê şewayekê fahmkirinê wê bibê wê li wê were lê hizirkirin.

Di encama wê şewayê fahmkirinê de wê mirov çawa wê bigihijê şewayekê zanînê û wê, di wê rengê de wê, rêya gihiştina zanînê wê çawa wê bi wê re wê pênasebikê wê li ser wê bisekinê.

Fêrbûnên me didina nîşandin ku wê, zanîn û fizîk û ankû hebûn wê di awayekê de wê, têkiliyek wan a afrîner a bi hev re wê hebê. Her çendî ku wê bahsa zanînê wê bikê û wê weke ku wê di wê temenê de wê, weke tenê 'hizrekê' wê were dîtin û li wê hizirkirin jî lê wê bi demê re wê bi hizirkirinên gûharînên ku wê bibin wê di rengekê de wê karibin xwe di temenê wan gûharînên fizîkî û hwd de jî wê bidina dîyarkirin.

Minaq em dîroka mirov ji demên berî demên şariştaniyê û heta demên piştî şariştaniyê ku em bi wê nerînê wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê têtînekê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê mijare felsefeyê wê, di wê temenê de wê, bi xwe re wê dema ku em li wê dihizirin em wê dibînin ku wê çendî wê bi têtînek pîvanî wê xwe bide dîyarkirin. Di têtînekê de kifşkirina pirr têtînan û ankû îdeayan di zikhev de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê bibê. Ev kifşkirin wê aliyekê wê yê bi wê rengê wê bi astbûna me ya bi zanînê re wê bibê. Wê di wê temenê de wê aliyekê wê kifşkirina di zikhev de wê bi wê ve jî wê girêdayî wê hebê ku wê, li ser temenekê zanînê û hebûnê wê, di rengek objeyî de wê, bi wê re wê karibê wê were lê hizirkirin. Lê bi şubjeyî wê di wê de wê weke pênasekirinê û hwd ku wê werina kirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê bi wê re wê li wê hizirê bê.

Di hemû kirpendinên me yên bi awaye pirrwateyî û hwd de wê, bi nerînên cihê ên ku em bi wan bi hişbûna û hwd re jî wê têkiliyek wê ji wê aliyê ve wê hebê. Di awayekê de wê dji wateyê biriqîn ku wê têtînen cihê wê di wê de wê werina kifşkirin wê karibê wê bi wê re wê di wê rengê de wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna kifşkirinê a bi têtînê di zikhev de wê, di wê temenê de wê, piştî wê weke aliyekê bi hizirkirinê ê weke bi mantiqê û hwd wê weke têtînek bi sazûmanî wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ji wê aliyê ve wê dikarê wê têtîna di zikhev de wê bi çend awayan wê fahmbikê. Awayê pêşî wê weke qatên tamiyê re wê di heviyekiyekê de bin re wê karibê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê ev wê, weke aliyekê ku wê, qat wê hem weke tamiyê û hem jî wê weke di çerçoveya wê têtîna giştî de wê

weke aliyekê tememkirinê bê. Di wê temenê de wê têngînên weke 'qat', 'tam', 'hevqirtî', 'hijmar', 'cêwî' û hwd wê, karibê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkiriin. Dema ku em di matematikê de wê bahsa hijmarên cêwî û yên tek wê bikê wê di wê temenê de wê, ew di wê de wê, hevqirtinek ku wê di wê de wê bi wê were ji wê derhanîn wê di wê de wê hebê.

Li vir wê dema ku em wê di wê de wê kifşbikin wê, minaq wê, dema ku em di 2'yê de wê kifşbikin ku wê du caran wê 1+1 wê hebê wê, di wê temenê de wê, ev wê çawa wê, were dîtîn? Ev wê bi cerbekê wê were dîtîn? Di dîmenekê dîtbar ê pêşî ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê, weke pêwîstîya cerbê wê nebê. Lê di aslê xwe de wê ji aliyekê din ve jî wê dema ku em ji aliyê cerbê ve wê li wê binerin wê weke ku cerba bi yekê û her wusa bi awayên cihê pênasekirina wê weke bi cerbî û hwd wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijare ideayan de jî wê ev wê hebê. Îdeayek wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di awayekê cerbî de wê, aliyekê wê yê bi azmûnkirinê ku mirov wê fahmbikê wê hebê. Wê di wê temenê de wê ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di vegotina ideayan de wê pêşîya wê çawa wê were fahmkirin û ser ziman û yan jî wê çawa wê, were salixkirin wê di temenê fahmkirina wê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Mijare ideayan wê di wê rewşê de wê, ji aliyê derkkirina wê ve wê weke ku wê derkeve li pêş. Minaq wê dema ku mirov wê, îdeayekê wê, bixwezê wê têbigihê wê çawa wê têbigihê? Wê weke aliyekê wê yê giring wê li pêşîya me wê bimênê. Em wê, îdeayê wê, weke ku wê dibînin wê, derkdikin. Em tiştê wê dema ku wê dibînin wê weke wê derk dikan. Wê demê wê tiştê wê di wê de wê dema ku mirov wê derkkir wê aliyên ku ew newina dîtîn wê çawa wê, werina dîtîn û ankû wê werina têngiştin?

Di wê rewşê de wê, ev jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Minaq wê mijare îdeayekê wê di wê temenê de wê, bi dîtbarî wê, di wê temenê de wê çawa wê bi wê re wê were dîtîn wê, weke aliyekê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Minaq wê, di wê temenê de wê, dîtbarî wê di awayekê de wê, weke dîtinek bi formeli wê di derka pêşî de wê dîmenê xwe wê bide dîyarkirin. Wê demê wê asoya wê, rewşa

dîtbariyê wê dikarê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi kirpênê û ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê, li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dikarê wê fahmbikê ku wê werênê ser ziman ku wê têngîna derka tiştê wê di dewama wê de wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Li vir wê dema ku mirov wê ji aliyê têngîna dîtbariyê û tiştê ve wê hilde li dest wê di rewşa aliyê wê yê weke bi dîtbarî ku wê derkeve li pêş wê weke aliyê bi awa û şeklê bê. Wê demê wê di wê rengê de wê, dîtbarî wê, ew wê dîmenê wê hilde. Lê ew dîtînê ku em ji tiştêkê wê digirin wê hertimê wê di awayekê awayî û bi çerçoveyî de wê, sînorê wê hebê. Wê dema ku em bi têngîna matematik û geometriyê wê werênina ser ziman wê, bi geometrikî wê dîr û nêzbûn wê di wê dîtina me û dîtînê û derkkirina hûrgilên wê de wê, weynleyistkar bê. Wekî din wê, ji aliyê dinê awayî ve jî wê, têngîna dîtbariyê wê bileyizê. Xosletên weke yên giraniyê ên fîzîkî ku wê, ne xwediyê rewşek bi dîtînê û hwd bin wê ew wê, di awayekê de wê girêdayî rewşa azmûnkirinê wê xwe bidina dîyarkirin. Wê demê wê di rewşa îdeayekê de wê dema ku em ji aliyên xosletên wê ve wê, hilde li dest wê, di wê temenê de wê xosletên derkkirinê wê têkiliya wan a bi azmûnkirinê ve wê girêdayî wê xwe bide dîyarkirin.

Di pêvajoya fahmkirina îdeayê de wê aliyên wê yên weke bi sehê derkkiriinê û aliyên wê yên weke yên gûharînê wê weke aliyna ku mirov wan li vir di awayekê de bi kirpênê û hinekî li ser wan bisekinê bê. Di aslê xwe de wê aliyên weke yên gûharînê wê, di dîmene dîtina tiştêkê de wê, çawa wê karibê wê were fahmkirin? Ji wê dîtina me wê, ew wê karibê xwe bide dîyarkirin? Dîtînê wê, di rengê de wê, weke tiştêkê û ankû rewşek wê kêlîka ku me girt wê karibê wê were fahmkirin. Di demê de wê, rewşa gûharînê wê li ser temenê bi xosletên fîzîkî û bûjenî wê, dayimî bê. Wê weke xosletekê wê yê xwe afirandinê ji awa li awa jî bê. Wê di wê temenê de dema ku em rewşa zindiyekê weke mirov wê hildina li dest berçav wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê. Zaroyek wê dema ku wê bibê wê piçûk bê. Wê ji gelek aliyên wê yên xwe yên zêhnî, hişmendî û hwd ve wê ne pêşketî bê. Wê ev wê bi demê re wê, di awayekê de wê, bi pêvajoya mazinbûna mirov ve wê girêdayî wê xwe bi wê de dîyarkirin.

Weke intibayekê wê dema ku wê bahsa rewşa mirov û mazinbûna mirov wê were kirin wê bi wê ve wê girêdayî wê bahsa rewşa hebûna mirov a pêvajoyên wê yên gûharînê û derkkirinê wê weke li wê hoyandî bin wê li wê were lê hizirkirin. Mînaq wê, mirovekê ku ew mazinê bê wê,

ji jê wê were hêvîkirin ku ew di awayekê de wê weke ku wê çawa bi aqilbûn wê bi wê re wê di awayekê hoyandî de wê were fahmkirin wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê weke rewşek inbayî bê û wê, di aslê xwe de wê, nikaribê wê, bi zêdeyî wê bi şewayekê temenî ve wê girêdayî wê hilde li dest. Lê rewşa fêrbûnê wê weke rewşek bi demê re ku ew dibê bê û wê, ew wê rewşa wê ya demî wê weke rewşek wê ya demî a bi serê xwe ku mirov wê bi wê û pêvajoya wê ya bûyinê û hwd re wê bi serê xwe wê dikarê wê fêrbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, pêvajoya fêrbûnê wê, di wê temenê de wê, dervî wê dema mirov a jîyanî ku mirov wê bi dema wê re wê fahmbikê wê weke ku wê rasttir bê. Wê demê wê bi dema mirovî û hwd re wê çawa wê were fahmkirin? Wê demê wê di awayekê din ê dîmenî de wê dikarê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê. Ew jî wê di wê temenê de bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê ku wê, mijare dema mirov û wê dema fêrbûnê wê di ahengekê de wê, di hundurê wê dema mirov de wê, hebûna wê dema fêrbûnê wê, di awayekê de wê levkirina wê li ser heman objeyê re bûyina wê re wê, weke ku wê girêdayî bê. Yanî wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûna dema mirov û di wê de bûyinê wê, di awayekê de wê, di temenê wê dema wê tişta bûyî de wê karibê wê fahmbikê. Wê di wê rengê de wê têgîna demê a gelemperî û ya teybet a bi bûyina tiştê û ankû rewşê ji destpêka wê û heta dawîya wê û hwd wê, di wê temenê de wê, dikarê wê bi hev re wê fahmbikê. Ev bi hev ve ne girêdanê wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê. Minaq wê dema ku mirov wê, tiştê kir û heta dawî wê mirov wê di xwe de û bi dema xwe re wê newê berdawîyê. Yan jî wê dema ku ew tişt bi dawî bû wê ew mirov wê bi dawî nebê. Wê di wê temenê de wê tişt û rewşa wê, weke pêvajoyek fêrbûnê wê xwe di wê temenê de wê, di wê dema mirov de wê, bide dîyarkirin.

Ji aliyê têgîna fîzîkî ve wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, di wê temenê de wê, weke du dem di zikhev de wê weke ku wê bijîn wê bi xwe re wê dîmenekê wêbi îdeayî wê bide mirov. Di wê temenê de wê dema mirovî wê bi mirov re wê bibê. Lê dema bûyina tiştê û rewşê wê di wê de wê bibê. Wê weke ku wê bi serê xwe wê bibê wê di întînbaya xwe ya pêşî de wê bi xwe re wê, dîmenekê wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê pêşî wê di awayekê de wê fahmbikê bê. Lê dema teybet a rewşê û ankû tiştê û ankû dema giştî a mirov û hwd wê, di wê temenê de wê bi xwe re wê, tiştê din wê bide dîyarkirin. Wê

demê ku ew dema dirêj kin maba ji ya dema rewşê wê demê wê, di wê temenê de wê ji wê dirêjtir wê dema rewşê wê di dêmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di mijare dem û îdeayê û bi wê jîyankirinê de wê di wê temenê de wê, bi xosletên bûyinê û li ser temenekê fîzîkî û hwd re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê, pêvajoya wê rewşê û bûyinê wê, di awayekê de wê, têkiliya wê ya demî û ya dema mirov wê bi hev re wê, bi dîtbarîya bi hiş a bi dîtina mirov û mejiyê mirov re wê bibê. Wê dema ku mirov wê, derkkir wê weke ku wê bi wê re wê, têkiliya pêşî wê dênê. Lê mirov wê, di wê dema xwe de wê, karibê wê bêjê ku ew rewşa ku ew bi dema wê re bû wê, bi hemû aliyên wê derkbikê? Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê ev wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke aliyê wê yê pêşî wê xwe bide dîyarkirin. Di mijare derkkirinê de wê, xosletên wê yên ku ew bûn wê, bi wê re wê, di serî de wê, hertimî wê aliyên wê yên ku ew bi hişbûn wê karibin bibin. Wê di wê temenê de wê, aliyekê wê derkkiirna wan xosletên wê tiştê wê dikarê wê ji du aliyên ve wê hilde li dest ku wê bi wê re wê, bi wê ketina farqe wan xosletên wê bi wê re wê bibê. Aliyê pêşî wê nerîna ji aliyê kesê dervî ve ku wê bibê û wê di wê de wê ew kes wê xwediyê çî nerînê bi dîtînê û hwd bê wê, fêrbûnên mirovî wê bi xosletî wê di wê de wê weke aliyekê şubjeyî wê weyneke wê weke ku wê bileyizin. Aliyê din jî wê ji aliyê tiştê ve wê dema ku mirov wê binerê wê tişt wê bi çî xosletê wê bibê wê karibê wê were li holê bê.

Di rewşa tiştê de wê, ti carî wê demek wê dûbarebûna wê nebê. Derfeta dûberabûnê a demê û ankû di demê de wê, bi tişte re wê nebê. Di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê dema ku em wê, têgîna dûnbare nebûnê wê hildina li dest wê, demê wê di kirdeya wê de wê pêvajoya gûharênê wê xwe bide dîyarkirin. Di têgîna gûharînê de wê, hertimî wê weke ku wê li ser wê rewşa fîzîkî-bûjenî û hwd re wê weke ku wê pêde çûyina wê bibê. Fîzîka bi bûjen wê, di wê temenê de wê bi xosletên wê yên bi demê re ku wê bi gûharînê wê bibin wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê bide dîyarkirin bê. Di demê de wê, tişt wê weke xwe wê nemênê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di serî de wê, bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Xosletên hebûna fizîkî a bûjenî wê, dema ku mirov wê, werênê ser ziman wê, di awayekê de wê, di tiştê de wê, bi ji darêjkê li awayek din ê darêjkî bûyina weke gûharînê wê xwe bide dîyarkirin. Mirovek wê pora wî sipî bê. Lê wê dema ku ew hinekî navserî xwe bû wê hin bi hin wê, muyên sipî wê xwe di nava pora wî de wê bidina dîyarkirin. Wê bi demê re wê, ta bi ta wê ew mû li wê porê wê zêde bibin. Wê di dewama wê de wê, heta ku ew por hemû rengê xwe bide gûharandin wê, ew wê bibê. Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê, ev wê weke aliyê ku mirov wê bi awayekê kêr zêde ku wê dibînê bê. Lê di wê temenê de wê, dema ku em bahsa dînamika wê gûharîna ji reşbûnê bi ber sipîbûnê ve wê, di wê mûyê wê porê de ku wê bibê wê, çî bê wê weke aliyekê wê yê din ê ku ew pêwîstîya azmûnkirinê bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare ya aliyê dîtbar wê di wê rewşê de wê weke rewşek bi aliyê ku mirov wê, dibînê û wê dikarê wê weke ku mirov wê dibînê wê werênê ser ziman bê. Ev di nava pêvajoyên felsefeyên kevnera û piştê ên serdema navîn de wê, dema ku wê di dîmenekê de wê were lê hizirkirin wê bi têgîna lê têgihîştina cewherê û hwd re wê, di awayekê de wê li wê were lê hizirkirin û wê hewl were dayin ku ew wê were fahmkirin. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê mijare cewherê wê, di wê temenê de wê, weke ya navarokê, hundurê û hwd re wê, were lê hizirkirin û ew wê weke ya ku ew ne bi çav û ankû weke ya ku ew ne li berçav ku ew dihê dîtin bê wê li wê were lê hizirkirin bê. Wê dema ku ew ne li berçav bê û bi çav bi dîtbarî ew newê dîtin wê çawa wê were dîtin û li wê têgihîştin? Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê bi awayekê lêgerîna bersiva wê pirsê re wê li wê were lê hizirkirin û wê hewl were dayin ku ew were fahmkirin. Di wê temenê de wê mijare sehan û asoya sehan bi wê gihîştina wê û fahmkirina û bi wê fahmkirinê azmûnkirina wê û hwd re wê êdî wê hewl were dayin ku ew wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, sehên me weke çav, têtj, bêhn, destlêdan û hwd wê, weke xosletên derkkirinê ên sehî wê bi xwe re wê biafirênin bin. Minaq kesekê ku ew çavên wê nabînin ku ew dema ku wê, destê xwe bidiyê wê, bi destlêdanê wê, bixwezê ku ew awayê wê yê darêjkî wê derkbikê. Lê wê rengê û wekî din wê dûra wê, di wê temenê de wê çawa wê hebê wê nebînê, Wê di wê temenê de wê, rewşa têtjgirtinê jî wê bi wê rengê bê. Têtj wê dema ku mirov wê ji tiştê digirê wê, ne weke ku wê, bi darêjkî wê

karibê wê bibînê û derkbikê bê. Wê dîmenê dîtina bêhnekê wê weke ku wê nebê. Di dewama wê de lê wê, dema ku mirov wê bêhnkir wê zanibê ku ew tiştê a. Wê di wê temenê de wê bêhn wê bi xwe re wê di awayekê de wê li ser têkiliya bi dîtîna û ankû bihîstinê û hwd re wê, zanîna wê tiştê ji wê bêhn dihêt wê di xwe de wê weke ku wê bihawênê û wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê dema ku wê li ser wê rewşa derkkirinê re wê li wê bihizirê wê ji hişê çawa wê bi ber zêhnî ve wê pêvajoyek fahmkirinê wê bibê wê karibê di awayekê de wê kifşbikê û wê hinekî wê li wê bihizirê.

Idea wê dema ku mirov wê bahsa wê bikê wê weke ku mirov wê dikarê werênê ser ziman wê awayên hizirkirinê wê bi wê re wê bibin. Weke bawerkirin, fahmkirin, xwestin, zanîn,

Şikkirin û hwd wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ev wê, weke awayna hişî ku wê bi zêhnî wê karibê wê li wê bihizirê bê. Wê di awayekê de wê, dema ku mirov wê bahsa têgîna zêhnê wê bikê wê bi wê re wê, weke ku wê di wê rengê de wê xwe bi awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di nava têgînên empirîkî de wê weke ku wê Lockê wê werênê ser ziman wê renekê hizirkirinê ê weke ku wê çawa û pê de wê hebê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Minaq wê di wê rengê de wê, minaqekê wê Locke bi hizrên xwe de wê werênê ser ziman. “Yeki ku rewşa zaroyek ku ew dînyê ku ew lêkola wê, di wê de wê kifşbikê ku wê tiştê ku wê di pêşde wê bi wê re wê hebê ku ew bibê bibê temenê wê biafirênê bi îdeayî li wê bihizirê wê ti sedemê nebînê. Zaro xwe pêşxistin wê gav bi gav wê bibê. Her tiştê ku ew hart dînyê wê, ji aliyên cihê ve ku ew weke hatî dorpêçkirin û bandûrê lê dikin wê bibin. Wê ev wê, bê temenê lêbûyina ideayên û wê zorê bidiyê ku ew bibin. Tenê bi vekirina çav re wê, hertimî wê rohnî û renk wê di bin destê de bê. Deng û hinek rewşên destlêdanê bi sehên li gorî xwe bi tevger bin û wê zorê bidina rêyên ketina zêhnê. Lêbelê ku zaroyek heta mazin bibê ku ew li deverê ku ew tenê sipî û reş de were girtin wê, çawa ku wê têjek ku ew bi yekê din re wê hebê wê pêre nebê û wê, rengên weke kesk û sor bi ideayî wê ku wê pêre nebê wê bi hesanî were herêkirin (Locke, J., Li ser derka mirov ceribendinek, r: 100)” re wê werênê ser ziman.

Li vir wê ya ku wê ji gotinên Lockê wê were fahmkirin wê di serê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ew bê ku wê, tiştê ku ew bi ti awayê ew ne hatibê ceribandin wê ew wê bi mirov re wê nebê û wê, di wê temenê de wê, karibê wê bibêjê ku mirov wê bigihijê li wê. Li gorî wê bo

ku zêhn bibê xwediyê îdeayê pêşî divê ku ew wê azmûn bikê. Di asta pêşî de derkkirin wê pêwîst bê ku ew hebê.

Li gorî wê ku kengî derkkirin bû wê êdî bi zêhnê re jî wê, idea wê xwe bidina dîyarkirin û wê bibin. Di wê temenê de wê, di mantiqê Lockê de wê ya ku wê were dîtin wê di serî de wê ew bê ku wê weke zêhn wê bi ketina xwe ya îdeayî de wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Li vir wê, dema ku mirov wê li ser wê temenê wê di temenekê mantiqî de wê li wê bihizirê wê dikarê wê bibêjê ku wê, tiştên weke rengan bê, tiştên weke sawalên weke dijîn bin ew di awayekê de wê, dema ku mirov wê, dibînê wê derkdikê di derrbarê wan û xosletên wan de dikeve nava azmûnê û ankû digihijê azmûnê wê rast bê. Lê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ev rewş wê, çawa wê mirov karibê wê bibêjê ku ew dema ku mirov wê rengê nebînê wê ew reng wê bi mirov re wê nebê? Yan jî wê di wê temenê de wê rengê wê hebûna wê weke azmûnekê bê? Reng wê dervî me wê hebê. Wê di awayekê de wê têkiliya wê ratinaya çavên me ve wê hebê û wê, rewşên ku wê di nava wê kombinyasyona çav û wê rewşa heyî de wê, dibê wê, temenê de wê rewşek fîzyolojîkî wê weke temenê wê biafirê.

Di wê rewşê de wê, ev rewşên bi fîzîkî û bûjenî ku em bi wê re em, rû bi rû na di nava jîyane xwe ya her kêlikê de wê, di wê temenê de wê, weke pênasebûna wê rengê û nakû ideayê re wê, di awayekê de wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê. Ew wê, bi wê ideaya me re wê ne afirê. Wê nikaribê wê weke ku wê werênê ser ziman ku ew tenê bi wê dîtinê re dibê re wê werênê ser ziman. Wekî din wê, di awayekê din de wê, li ser wê temenê wê, levkirina fîzîkî wê, di awayekê de wê, di awayekê de wê, temenê dîtinên me jî wê bi xwe re wê biafirê. Li vir wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê fahmbikê ku wê dîtbarîyên me wê di derbarê levkirinên me yê bi mantiqî û ankû rasyonali û hwd jî wê di awayekê de wê, weke ku wê bi azmûnê wê temenê wê biafirê û wê karibêwê, di rengê de wê bêtê ser ziman. Mînaq wê dema ku mirov wê bahsa tiştêkê weke bi awayê wê yê darêjkî ku ew bi wê çawa heya wê, bo ku em wê derkbikin wê, pêşî wê pêwîstiya wê dîtina wê bi me re wê hebê. Wê di wê temenê de wê, çawa wê, were zanîn ku wê, haspek wê çarlingî bê û ankû wê weke şamarokê wê çillingî bê? Di wê temenê de wê ev wê bo tiştên din jî wê bi wê rengê wê, di awayekê de wê têkiliyek wê têgînên weke yê bi îdeayî ên weke mantiqê û hwd jî wê bi zêhnê wê

di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman.

Tişt wê ji ber xwe û bixwe û bi wê rengê wê weke ku ew di wê temenê de ew heya wê bi wê re wê bi tenê wê nebê. Wê nikaribê wê di wê rengê de wê bi wê re wê bi wê re wê, werênê ser ziman.

Wê dema ku em bahsa têngîna îdeayê a weke yên bi **mantiqê** û hwd wê werênê ser ziman wê, di wê temenê wê di nava kombinyona bi dîtînê û dîtbarîya bi tiştê û hwd re wê weke ku wê awayekê wê yê afrîner ku ew bi wê diafirê û ankû dibê wê weke ku wê hebê. Li ser wê temenê wê, mijare têngîna îdeayê wê bi wê rengê wê bi wê re wê, xwe di rengekê de wê, bi awayekê wê karibê xwe bide dîyarkirin. Di mijare têngîna îdeayê de wê, di wê rengê de wê, azmûnkirina bi mantiqê û hwd wê di wê temenê de wê, di temenekê de wê, bi çerçoveya rengê derkkirinê re wê awayê wê yê ku ew dihê derkkirin re wê, çerçoveya wê têngîna wê biafirê. Di awayekê de wê, derkkirin wê di awayekê wê yê dîtbar de wê, çerçoveya têngînên weke mantiqê ên bi îdeayê ku wê karibê weke aliyekê wê yê gelemperî wê biafirênê wê bi wê re wê biafirênê.

Ideayên platon ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, dema ku wê di çerçoveya mantiqê aristo de wê bi wê re wê li ser wê nûqteyê re wê, di awayekê de were kirpendin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di awayekê fahmbikê. Ideaya mantiqê wê, di rengekê de wê weke têngînekê wê di wê temenê de wê, hem razber û hem jî wê şenber bê. Wê di wê temenê de wê, weke têngînekê wê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku ew bû wê hingê wê weke îdeayekê wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser zimanbê.

Ev têngînên weke yên ku wê weke bi azmûnkirinê wê bîna bi dest xistin wê di rengekê de wê çawa wê karibin li wan were lê têngihîştin. Minaq wê weke ku wê di demên mitanîyan de wê, mirovên bi laşê xwe weke şêr û ankû bi serê xwe wê weke eylo û hwd hebin. Yan jî wê, pêjna şahmaran mirov dikarê wê weke minaq bide. Wê mirov wê çawa wê, karibê li wê têngihê? Ev wê, ne weke pêjnna ku ew bi hebûnî, bûjenî û ankû rewşek din ku ew di nava jîyanê de ew dibin û hebin. Ew wê, weke ti minaqên wan di nava jîyanê de wê, di wê temenê de wê di nava jîyanê de wê nebê bê. Her wusa pêjna xwûdê û ankû weke 'hebûna xwûdê' ku wê bahsa wê were kirin jî wê wusa bê.

Di wê temenê de wê dema ku ev têngîn wê werina ser ziman wê di rengekê de wê, têngînên mantiqî wê, di çerçoveyek lêpîrsînerî de wê li ser

awayê darêjkê û hwd re wê, weke ku wê bi hebûn û nebûna wê re wê, lêbipirs in. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê hinekî li wê bihizirê bê û wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di nava çerçoveya rewşa fizîkî û bûjenî û hebûnên wan ên di jîyanê de re wê, karibê wan li wan bihizirê. Lê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, tiştên weke ku wê bi wê rengê wê, bi rewşî wê weke hizirna û ankû 'ideayna' wê di mejiyê mirov afirin wê çawa wê karibin werina fahmkirin? Minaq mirovê ku ew diafirê ku ew te fikir dikê, zindiyek ku ew weke dînazorekê ku ew berê hebûya û nûha nebûya û hwd. Weke wê, ev hemû wê di awayekê de wê, di çerçoveya pêvajoyek derkî a mejiyê me de wê, dikarê wê di awayekê de wê li wê bihizirê. Weki din wê di dewama wê de wê dikarê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê xiyalkirinê a bi xosletan re ku wê bibê wê, di wê rengê de wê, bi awayekê wê, karibê wê hinekî bi wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Idea wê hinekê jî wê di temenê dîtbariyê re wê, bi dîtîne re wê, çerçoveya ku me ew bi darêjkî û hwd ku ew derkkir û ew li wê bi hişbû re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê mijare derkê û ideayê li ser temenê dîtbariyê re wê dikarê wê hinekê din jî wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ber ku ev alî wê weke ku wê mirov wê kifşdikê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di rewşa fahmkirin, derkkirin û hwd de wê bide dîyarkirin.

Idea wê hinekî jî wê li ser rewşên têgînî ên weke mantiqê, rasyonalityê û hwd re wê, di rengekê de wê, awayekê wê yê bi sazûmanî ê fahmkirinê wê weke ku wê biafirê. Di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare îdeayê di nava têgîna felsefeyê de wê, di demên ronansansê de wê weke ku wê were dîtîne wê were lêpîrsîn. Di aslê xwe de wê, hizrên Locke ên li ser têgîna ideayê bixwe jî wê di rengekê de wê li gorî wî wê, ji wê têgîna îdeaya demên kevnera û di serdemên navîn de ku wê, pêvajoyên pêşketinê û kûrbûnê wê di xwe de wê bijî wê bi wê re wê, çawa wê, li gorî xwe wê fahmbikê û wê werênê ser ziman re wê, di dîmenekê de wê, weke ku wê were dîtîne.

Îdea wê hinekî jî wê têgînên weke hena û dîyarin wê di wê temenê de wê ji xwe re wê weke temenê fahmkirinê wê bi wan re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê Locke wê bixwezê hizrên xwe yên li ser ideayê wan werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman wê, dema ku wê bahsa zindiyekê weke mirov wê were kirin wê aristo wê ji wê bigihijê

têgîna ideaya mirov û wê, di wê temenê de wê, çawa wê, gotina mirov wê, hemû mirovan wê hilde li nava xwe wê li wê bihizirê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, mijare îdeayê wê, di wê rengê de wê, weke têgînekê wê pêşkeve. Mijare fahmkirina îdeayê wê, di wê temenê de wê bi têgînên şenber re wê, were lê hizirkirin. Mirov wê di jîyanê de wê hebê û wê xwedî pêvajoyên jîyanê ên ji dema bûyin û heta dema mirina xwe bin. Wê di navbera wê demê de wê demek bi bi azmûnî ku wê mirov nikaribê wê înkarbikê û wê dema ku ew hat jinkirin wê karibê were gotin ku ew heya wê di wê temenê de wê bi wê re wê bibê û wê were ser ziman. Lê minaq gotinên weke 'xwûdê', 'sermedî', û hwd wê weke gotinên ku wê, çawa wê di wê temenê de wê karibin werina salixkirin?

Mirov wê bi azmûna rewşên fizîkî ên rûdayî, hebûnên bi bûjenî ên ku ew hena û hwd re wê bigihijê têgînek îdeayê. Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê li hizrên Locke wê binerê wê di wê temenê de wê hizra îdeayan wê li ser du temenan wê werênê ser ziman. Yek wê li ser têgîna fîzîk û bûjenên dîyar û dikarin wan derkbikin û werênina ser ziman re wê, weke aliyê wê yê hesan wê werênê ser ziman. Aliyê din jî wê weke aliyê komplika wê di dewama wê de wê, di çerçoveyek zêhnî de wê bi wê re wê bihizirê. Îdeayên zêhnî wê hinekî jî wê di wê temenê de wê bi serê xwe wê weke ku wê ne xwediyê pêvajoya weke ya mirovekê bibê û piştî bimirê bê. Wê di wê temenê de wê hinekê wê weke ku wê were dîtî wê cihêbûnekî wê di fahmkirinê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê îdeayên sehê û yê zêhnî wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê werina ji hev cihê kirin û wê hewl were dayin ku wê were fahmkirin. Minaq wê, têgîna ideaya mantiqê em di wê temenê de wê bihizirin. Wê dema ku em wê bi tiştê û rêgezên wê yê bi hesanî û dîyar bihizirin wê weke ku wê dîyarbê ku ew bi çî were salixkirin. Dema ku em dibînin 'bi wê were salixkirin' wê di wê temenê de wê weke ku wê bi wê re wê were salixkirin. Lê di aslê xwe de wê bi razberî wê têgîna mantiqê di awayekê de wê, ne weke tiştê ku ew heya bi bûjenî û ankû û hwd wê karibê wê salixbikê wê karibê wê di wê temenê de jî wê salixbikê. Di wê temenê de wê mijare mantiqê bi çerçoveya têgîna îdeayê ku mirov wê li wê bihizirê wê weke ku wê were dîtî wê pirr zêde wê bi wê re wê reng û awayekê komplika wê weke ku wê bi xwe re wê bide standin.

Di mijare ideaya mantiqê de wê, di wê temenê de wê weke ideaya mirov ku wê li wê bihizirê wê, ideaya mirov wê bi serê xwe wê weke

ideayekê wê hebê û wê di wê de wê, weke ideayên wê yên di wê de hena wê her mirov wê hebê. Platon wê dema ku wê di wê nûqteyê de wê li mijare ideayê wê bihizirê wê werênê ser ziman ku wê, îdea wê, weke têtînek bêkêmesî û bêqûsûr wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê bi wê re wê, yên din wê weke kopîyayên wê û ankû ji wê bihizirê. Wê armanca wan jî wê ew bê ku ew weke ideayê bigihijina wê bêkêmesîyê wê werênê ser ziman. Di mijare ideaya haspê de wê, hasp wê ji wê têtînek re wê weke ideayekê bê û wê, hemû haspên din wê hebin. Wê îdeaya haspê wê li gorî wê bêkêmesî bê. Wê di dewama wê de wê, yên din ên ku ew hena wê weke bikêmasî bin û wê, di nava wê pêvajoya başbûnê ku ew weke bigihijina wê asta wê têtîna îdeaya bêkêmesî de. Wê têtîna îdeaya platon mirov dikarê wê, di mantiqê têtîna 'nakokiya zenin a req û aşî' de wê, li wê bihizirê. Wê di wê temenê de wê, weke ku wê, ew pêvajo wê, di her temenê û demê de wê, bi pêve wê, di awayekê de wê, weke bi ber başbûnekê de bê. Lê ew îdea jî wê, weke ku wê li gorî wê têtîna bi tevger ku ew hertimî wê bi pêşde herê bê. Wê devera wê ya ku ew li wê gihişt wê ew wê li deverê din a li pêş wê weke ku wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Locke wê bixwezê ku ew dervî wê, têtînek di rengekê de wê têtîna îdeayê wê hinekî jî wê di awayekê hesan de wê bixwezê ku ew wê salixbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê têtîna îdeaya Locke wê hinekî jî wê têtînekinê di wê warê de wê, di xwe de wê biafirênê. Wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê li ser temenekê bi têtîliya wê hebûna bûjenê wê bide rûnandin û wê werênê ser ziman.

Di mijare têtîna îdeayê û fahmkirina wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare îdeayê wê di wê temenê de wê weke aliyekê din ê giring bi hizrî wê derkeve li pêş.

Di nava têtîna îdeayê de wê, di wê temenê de wê, derkkirinê wê di wê temenê de wê di nava kombinyona sehan de wê, were derkkirin. Minaq wê reng wê bi seha dîtînekê wê were dîtînekê û derkkirin. Lê wê deng û hwd wê, bi seha denghildanê re wê were derkkirin. Di dewama wê de wê dema ku wê bahsa têtîna îdeayê wê were kirin wê minaq îdeayên weke yên fezeyê wê li gorî wê bi rewşek pîrsehî re wê were derkkirin. Wekî din rewşên ku ew bi tevgerî û gûharînekê re ku wê werina derkkirin wê bibin. Ev jî wê di çerçoveyek têtînekê a zêhnî û hwd de wê weke ku wê, werina derkkirin bi îdeayî wê li wan wê were lê hizirkirin.

Di rewşa îdeayên gûharînekê de wê minaq wê rewşên weke derkkirinê, û hwd wê karibê wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê ev îdea jî wê weke

têgîna îdeayî ku wê, hem di çerçoveyek sehî de bê û hem di çerçoveyek pêvajoyî a vegûhar û hwd de bê wê, di rengekê de wê weke ku wê bibê wê li wê were lê hizirkirin. Di çerçoveya hebûna mirovekê de wê, minaq dema ciwanîyê a kesekê, zindiyekê û nebetekê û hwd dikarê wê li wê bihizirê. Her tiştê ku ew dijî û dibê weke bi zindiyek dijî re bê û ankû weke bi şîniyek ew dibê û diçê wê, di nava wê pêvajoya wê de wê demek wê ya ciwan wê hebê. Wê demê wê li gorî wê îdeaya ciwanîyê wê ciwanî wê weke xosletekê jîyanê ê bi zindî û navînî bê. Wê di wê temenê de wê bo ku ew dema ciwanîyê hebê wê, bûyin bi hebûnê re wê pêwîst bê ku ew bibê. Piştî ji wê dema ciwanîyê bi derbasbûnê û hwd re gihiştina dema pîrbûnê û hwd re wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werêmnê ser ziman bê. Di nava têgînek îdeayî a zêhnî de wê, zêhn wê hêza xwe ya hizrî, hiş û hwd wê, li wê depelenê û wê, bi wê re wê, di awayekê de wê wê, bi kifşkirinên bi fenomenî û hwd re wê de w, bi awayekê komplika wê bi ber pêvajoyek pêşveçûnê û ankû pêşketina ve wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Pêşxistin wê weke wê xosletê wê depelendînê bê û wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê weke temenekê pêşxistinêr wê bide dîyarkirin. Ev her wusa wê weke xosletekê zindiyekê ku ew dihizirê jî bê ku mirov wê dikarê wê di wê rengê de wê, werênê ser ziman bê. Hizirkirin wê, bi xosletê vejn û zinditiyê re wê, di wê temenê de wê di zikhev de wê bi wê re wê bibê û wê hebê.

Di mijare îdeayekê de wê pêşî wê fenomenên wê yên ku ew bi serê xwe weke bi xosletî wê fahmbikê wê bibin. Di dewama wê de wê piştî wê weke hanîna wan li cem hev weke têgîna sedem û encamê û ankû bandûr û têsîrê û hwd wê, dikarê wê, di wê rengê de wê, fahmbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Ev weke ku wê were pênasekirin we weke hanîna cem hev a du îdeayan jî bê. Lê her îdea wê karibê di xwe de wê, îdeayên ji xwe piçûk di xwe de bide nûmînêrkirin. Minaq weke îdeaya mirov ku wê yek bi yek ya her mirovî wê, di xwe de wê bide dîyarkirin di temenek hevgerî de. Ev aliyên îdeayên zêhnî wê weke temenekê hizirkirinê û bi xosletên di hizirkirinê de ên bi kûrbûnê û hwd re wê bi wê re wê bibê û wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare îdeayê wê, di wê temenê de

wê, dema ku em bi hişê wê re wê li wê bihizirê wê weke çerçoveyek komplika a bi hizirî jî wê xwe bide dîyarkirin.

Wê dema ku mirov wê bahsa têtgîna zêhnê wê bikê wê di wê temenê de wê mijare razberkirina ideayê wê di temenekê aktivîya zêhnî de wê, bi wê re wê karibê di dewama wê de wê were kirin. Ji xwe wê dema ku me li jor bahsa girêdana wan bi hev ve û ankû di ideayekê de gelek ideayan wê li wan bihizirê wê weke çerçoveyek razberkirinê jî wê karibê ji wê aliyekê ve wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, dema ku em ideayekê bi razberî wê li wê bihizirin wê di temenekê dana berhev de wê, bi demî, astî, pîvanê, û hwd weke van bi hinek mêtêcên din re wê, were dana ber hev.

Di wê temenê de minaq wê dema ku em bahsa mijare têtgîna sipîtiyê bikin. Wê dema ku wê ji şîr rengê sipî were girtin û ji tiştê weke minaq kilsa sipî wê rengê sipî wê were girtin wê, weke hebûnên rengên sipî didina dîyarkirin wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ev wê, hem têtgîna sipîtiyê wê giştî bê û hem jî wê di çerçoveyek razber de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê dikarê wê di awayekê din de jî wê di çerçoveya têtgîna ideayê de wê çawa wê li mijare epistemolojîyê wê were lê hizirkirin wê karibê wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê, di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, di nava rengê îdeayan û di ideayan wê hevgirtinên wan ên ku wê werina qatagorizekirin û hwd wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare îdeayê û zanînê wê, di wê çerçoveyê de wê ku wê were lê hizirkirin wê her rewşên weke îdeayê wê bi cihbûn û ji hev cihêbûn û wek hev û ne wekheviya wan de wê, di rengekê de wê weke ku wê temenê wê biafirênê wê dîmenekê wê bi xwe re wê biafirênê. Ji hev cihêbûna nava tiştan wê bi rewşên jîyanê ên ku ew dibin re wê, xwe di rengekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Ev jî wê çawa wê bibê? Wê dema ku em rewşek germ û sar li berav bigirin wê weke du rewşên jîyanî bin lê ku em bi têtgînek ideayî wan hildina li dest wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin. Rewşên sar û germiyê ên cihê wê hebin û wê, di wan rewşên cihê ên weke bi qatagorizeyî de wê karibê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê, fahmbikê bê.

Rewşa ideayê hinekê bi epistemikî ku mirov li wê bihizirê

Di wê rewşê de wê, dikarê wê hinekî din ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê. Ber ku wê mijare zanîne wê di wê temenê de wê bi çerçoveyek têtîna a epistemikî re wê bi wê re wê weke ku mirov wê dikarê wê kifşbikê wê bi wê re wê derkeve li pêş. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê mijare têtîna ideayê û zanîne de wê, di wê temenê de wê, di nava têtîliya wan a jîyanî de wê, di wê de wê, di rewşek bûjenî û biriqîna wê de bê û ankû di rewşek fîzîkî û têtîhiştina wê û hwd de bê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Di hemû rewşên fîzîkî û bûjenî de wê, şenberîyek bi dîyarî weke bi wûcanî, darêjkî, rengî, demî û hwd re wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev wê, di wê temenê de wê, dema ku wê, bi îdeayê re wê were lê hizirkirin wê, çawa wê karibê wê bi îdeaya zêhnî re wê were fahmkirin. Ev rewş wê, di rewşa îdeaya hesan a jîyanî de wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê weke ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di mijare hizirkirinê û hwd de wê bi wê re wê xwe bi awayekê wê, bi têtîna wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, îdea wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê di rengekê de wê weke ku wê derkeve dervî wê rewşê di rewşa xwe de wê, wê dema ku wê, razberîya wê bibê wê ji wan rewşên wûcanî ên bi ideaya hesan re ku wê weke bi demê, darêjkê, cihê û hwd re wê werina kifşkirin wê weke têtîna ideayî ên ku ew ji aliyekê din ve ew, bi wê ve weke têtîna ideayî û ankû hevqirtinna ideayî di çerçoveya wê îdeaya giştî de wê, di wê temenê de wê fahmbikê bê. Mijare têtîna hevqirtinê wê di wê temenê de wê weke aliyekê têtîna wê bi wê çerçoveya têtîna ideayê re wê derkeve li pêş û wê, di wê temenê de wê aliyên wê yên ku wê bi wê re wê derkevina li pêş wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê di dewama wê de wê xwe bidina dîyarkirin bin.

Mijare îdeayê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, bi epistemikî wê xwe di rengekê de wê, bi awa re bê, bi reng re bê, bi darêjkî bê, bi demî bê, bi cîwarî bê, û hwd wê, di wê temenê de wê weke aliyên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê bi heman rengê wê li wê bihizirê bê. ev alî wê di îdeayê de wê weke têtîna ideayî ên bi wê kûrbûnê jî wê bi xwe re wê biafirênê û ev jî wê di dewama wê de wê, êdî wê di çerçoveya rewşên têtîliyê de wê, aliyên weke têtînen sedem, hêncetê, bandûrê û hwd re wê bi wê re wê di çerçoveyek kombinyonî û

hwd de wê bi wê re wê, weke ku wê di rengekê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Li vir wê, dema ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin wê, di awayekê de wê mijare ideayê wê bi xosletên bûjenî re wê di dewama wê de wê dikarê wê li wê bihizirê. Mijare xosletan wê di wê temenê de wê bi wê re wê, ji aliyekê din ve jî wê karibê derkeve li pêş. Minaq em têtîna tişteke weke şîniyekê ku ew weke simbilek genim wê hildina li dest wê, wî çawa wê, bi demê, şînbûn û piştî wê bi ber bûyin û hişkbûnê ve wê herê. Wê dema ku wê ew piştî wê ew genim ew hat jê girtin jî wê di rengekê de wê, weke xwe wê xwediyê wê rewşa xwe ya hişk bê. Piştî ku ew bi destê were şikandin û ankû qatkin jî wê ew hişbûna wê ji wê neçê. Wê li ser wê re wê ew qatbûn wê bi liba genim re wê bibê.

Wê dema ku wê genim wê were qatkin wê, tahm, reng û awayê darêjkê wê ji wê were standin? Yan jî wê dema ku wê, genim hat qatkin wê awayekê din wê di çerçoveya wan qatên wê de wê bi darêjkî wê weke ku wê bistênê. Wê di wê temenê de wê qatkirina liba genim wê nîşanaka wê bê ku ew xwediyê hevgireneke a bi xwe û hebûna xwe re bê.

Di wê temenê de wê, xosletên wê yên wê yên weke bi têtî bê, bi reng bê û hwd wê bi wê re wê bibin. Ev jî wê di awayekê de wê di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, çendî ku wê, weke were qatkin jî wê weke genim wê bimênê jî wê, di wê temenê de wê, rewşa genim wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku ew liba genim bû qat û wê dîsa weke genim hat dîtin û xwediyê wan xosletên wê bê wê, di wê temenê de wê, li ser wan rewşên qatkên wê û hwd û hev weke bi sawarî bê, bi genimê kelendî bê, bi danokê bê û ankû bi awayekê din bê wê, di wê temenê de wê, weke di çerçoveya wê têtîna genim de wê bimênin. Li ser wan re wê gotina genim wê weke çerçoveyek giştî a bi xosletên wê yên giştî re ku ew monstrebûyi û hwd re ku ew bûya û heya û hwd re wê, xwediyê rewşekê bê.

Di awayekê de wê di çerçoveya têtîna hebûna rewşa têtîna ideayê û epistemiya wê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, demê em ji divê ku wê bi nerînek din wê li wê nêz bibin. Wê di wê temenê de wê, tişteke wê dema ku wê bi rengê xwe wê di wê temenê ideayê de wê bi reng û awa û hwd bê ku wê bide dîyarkirin ku ew ne tenê wê weke xosletna ku ew tenê bi ideayê di zêhnê de bi tenê wê werina çêkirin bin wê li wê bihizirê. Wê di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê temenê de wê çawa wê, weke ku

ew tişt ew heya û wê, weke çavkaniya wê ew ji wê bê ku ew bibê. Wê dema ku em rengê genimê wê, bidina dîyarkirin wê bi îdeayî jî wê bidina dîyarkirin em hewl didin bi xosletên wê re wê weke genim ku ew heya wê dîyarkirin. Yan jî em nikarin bêjin ku ew reş, ankû rengê din weke yê pambo sipî bê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Reng wê hertimî wê dîyarîyek wê ya bi xosletî li ser rewşa bûjenî re wê hebê, weke ku mirov bi pambo û yan jî tişteke din re dikarê wê werênê ser ziman. Em di rengê zer de wê, dihênina ser ziman û wan xosletên wê yên bi wê rengê ku em dikin ku em kifşbikin em li ser têngînek levkirina bi mantiqî a weke wê çerçoveya bûjenî a wê re wê, di awayekê de wê, fahmbikin û wê werênina ser ziman. Di mijare îdeayê de wê, di wê temenê de wê êdî wê bi wê re wê di rengê de wê bi wê re wê awayekê wê yê ku mirov wê, di serî de wê bi wê re wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê din jî hêla wê bi mijare liba genim, rewşên wê yên wûcanî ên weke bi demê, cihê, tevgerê, rewşên weke yên bi darêjkî û hwd re di dewama wê de wê hinekî din wê li wê bihizirê û wê, werênê ser ziman.

Mijare îdeayê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din wê mijare cihê wê, demê û rewşên wê yên din ên ku em dikarind di dewama wê de wê li wê bihizirin wê weke aliyna wê yên ku mirov wê, di wê rengê de bi wan li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, pêşî wê aliyekê wê din wê xwe bide dîyarkirin bi şewayî. Ew jî wê, di wê temenê de wê, weke ku me minaq têngîna rengê da wê ji aliyê minaq rengê ve wê, tiştên weke pambo sipî wê nîşanaka şipî û îdeaya wê bin û ankû wê, îdeaya sipîtîyê wê, weke nîşanaka wê hebûna wan ya bi heyîna wan re bê.

Mijare îdeayê wê li ser wê temenê wê, di awayekê şewayî de wê bi wê re wê dikarê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di awayekê de wê, werênê ser ziman. Mijare îdeayî wê, di wê temenê de wê, weke 'bûjenna di mejî de' wê li wan wê were lêhizirkirin. Yan jî weke kirde û ankû objeyna di mejî de wê, di rengê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Wê dema ku wê ji aliyê îdeayî û ankû bi têngîna îdeayê weke idealismê li wê bihizirê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di rengê de wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, dema ku mirov minaq wê têngîna rengê weke bi rengê sipî û hwd re wê, hilde li dest wê, bi îdeayî wê tenê wê dimeji de wê hebê? Ev wê weke aliyekê wê yê îdeayî ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Filosofên ingilîsî ên weke berkeleyî wê dema ku wê

bigihijina têngînek weke ya ´tenê di mejî de heya´ wê di aslê xwe de wê, hinekî jî wê weke ku mirov dikarê wê li wê bihizirê û wê kifşbikê ku ew wê li ser wê rengê wê yê weke yên bi kirpendinên ku ew bi kirdeyê û hwd dihên kirin re wê, bi wê re wê ew wê bigihijina li wê.

Di wê temenê de w mijare kirdeyê û hebûna wê di wê temenê de wê, çawa wê, bi wê re wê, li wê were fahmkirin wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Mijare têngîna ideayê ku ew ´tenê wê bi wê, dema azmûnkirina wê re wê hebê´ û ankû wê weke têngînek ku wê ´tenê wê bi di mejî de wê hebê´ ku wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê hinek encamên wê yên wê yên bi hizirkirinê wê hebin ku mirov li wan bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê, di çerçoveya têngîna ideayê a di wê rengê de wê weke ku wê li wê were lêhizirkirin wê hebûna wê weker têngînek ´zêhnî´ ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Yan jî wê weke ´hebûnek hizrî´ ku ew tenê di zêhnê de bi fenomenî heya wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîstîya wê hinekî li wê hizirkirinê û fahmkirina wê hebê. Minaq fahmkirina hebûna ideayê bi rewşa wê ya bûyî û fahmkirina wê re wê, di wê temenê de wê, çawa wê were fahmkirin wê li ser wê temen û çerçoveyê wê hertimî wê were dîtin ku wê bibê wele mijarek ku wê çawa wê were fahmkirin bê.

Mijare rengê şewayê ê di fahmkirinê weke bi wê nêzîbûnê wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê bide dîyarkirin. Îdeaya hizrî a ku ew jî wê dihê derhanîn û jî aliyekê din ve wê, û ankû weke ideaya bûjenî ku ew weke hatî weke kirdekirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, ev herdû gotin jî wê têngînek şewayî wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Wê dema ku e, bahsa têngîna îdeaya hizrî bikin wê di wê rengê de wê weke têngînek ´tenê di mejî de hebê´ û ankû tenê di zêhnê de ew dîyar bê û hwd wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê, di awa û rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê mijare hizirkirina bi têngîna îdeayê re wê, aliyê din jî ê weke taqabûlî aliyekê bûjenî jî wê karibê bikê wê, aliyê bûjenê ê weke di biriqîna wê de wê bi dîyarî û hebûna wê re wê, kifşkirin û fahmkirina wê bê. Di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê

re wê weke aliyekê wê yê giring wê fahmbikê bê. Ji wê aliyê ve wê îdea wê weke têtînek bi çavkanî a di temen û çerçoveyek dualiteya bûjen û birîqîna wê de wê dikarê bi wê re empatiyekê dênê û wê fahmbikê. Bi morfolojîkî wê bi aliyên wê yê yên din re wê bêgûman wê bi derfet bê ku mirov wê ji wê bigihijê hizrên din û wan derhênê û werênê ser ziman.

Ya ku wê weke aliyekê din ê îdeaya demên hemdem ku em wê li şûna ku em hinekî bi pêşde herin û bi têtînen ku ew bi wê re wê werina ser ziman re wê werênina ser ziman re wê, hinekî bi şûn ve bibin û bi têtînen weke yên nominalist ên serdema navîn ku wê werina ser ziman re wê, di awayekê de wan li berçav bigirê û hinekî bi wan li wê bihizirê bê. Di çerçoveya têtîna derkê, îdeayê û hwd de wê, hizrên berkeleyê ên li ser rewşa derkkirinê ku ew dihênê ser ziman wê hinekê wê di wê temenê de wê dîmenekê wê bi xwe re wê weke ku wê werênina ser ziman.

Berkeleyê wê wê têtîna azmûnparêzîya Locke ku ew bi têtînek cerbî wê derdixê li pêş wê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê di awayekê de wê ji xwe re wê weke nûqteya destpêkê wê hilde li dest. Di wê nûqteyê de wê, têtîna nûminalisma serdema navîn û têtînen bi ideayên locke ku ew di wê temenê de wê, dihênê ser ziman wê, di awayekê de wê di nava hev de wê bi awayekê wê weke ku wê lev harmankirina wan re wê, di rengekê de wê çerçoveya xwe ya îdeayî wê biafirênê bê. Di awayekê de wê weke ku wê, ku mirov wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di pêvajoya têtîna noninalisma serdema navîn a dawî de ku wê çawa wê, bi zêdeyî wê kirde û ankû hebûna heyî wê di wateya gotinê de wê weke ku wê xewr bibê wê, bê dîtin wê, di wê temenê de wê, filosofên weke Berkeley wê di îdeaya locke de wê bi xwe û mejiyê xwe re wê heman xewrbûnê wê di çerçoveyek hizrî a hemdem û ankû hizra felsefeya hemdem de wê bixwezin ku wê bi xwe re wê, di rengekê de wê bidina çêkirin.

Wê dema ku em li xabate berkeley a bi navê “xabatek li ser rêgezên zanîna mirov” re ku wê bikê wê, dema ku mirov li wê dînerê wê di wê temenê de wê, çerçoveya îdeayên locke wê bi îdealizekirinê re wê îdealismê wê bi têtîmî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê di awayekê de wê werênê ser ziman û wê çerçoveya wê ya hizirî wê li gorî xwe wê werênê ser ziman. Sînorê ku wê bi îdealizekirina îdeayên xwe re ku wê Locke wê bigihîştayê de wê, berkeley wê li şûna wî wê bo wî bigihijiyê û wê di wê temenê de wê ew wê, di wê rengê de wê, çawa wê bi encamê wê di awayekê hizrî de wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin

wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, ideayê wê di wê temenê de wê di temenekê xewrkinê de kûrtir wê bibê wê bi awayekê wê weke 'hebûn wê weke têngnek derkkirî bê' re wê weke ku wê bide pênasekirin. Di dewama wê de wê dikarê wê weke ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna hizra wî xwe bi wê re wê, weke 'her tiştê ji îdeayê dîtîne' û ankû weke îdeayê dîtîne û ji wê derbas nebûnê û çavkaniya wê ya fîzîkî, bûjenî û hwd wê weke bi temenî wê bi wê rengê wê weke 'îdeayekê' wê dîtîna wê ku wê bikê wê di wê temenê de wê weke bi çerçoveyek hizir wê weke ku wê werênê ser ziman. Ji wê aliyekê ve wê mijare îdeayê wê, li ser wê kûrbûna wê ji aliyên wê yên cihê ve wê di wê temneê de wê bi xwe re wê aliyên hizirkirinên nû wê bi wê re wê, bi wê re wê, li wê bihizirê bê. Çendî ku wê, weke ku wê, engels wê bahsa 'têngnek metalyalistî' a ingilîsî wê bikê jî lê wê di aslê xwe de wê, mijare bûjenê û fahmkirinê wê di wê temenê de wê çawa wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê, hertimî wê karibê li wê bihizirê bê. Wê di meji de wê bi têngnek şubjeyî wê di wê rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê hizrên xwe wê, di awayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê mijare hizirkirina îdeayê wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hinekê wê bi encamên wê re wê li wê bihizirê bê. Ber ku wê, ev alî wê weke aliyekê ku wê çerçoveya nîqaşên felsefeyê ên ku wê, piştî wê bibin jî wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bi xwe re wê di rengê û awayekê de wê biafirênê. Di mijare îdeayê û têtîliya wê ya wê ya bi fahmkirina rewşa bûjenê û hwd ve wê, di wê temenê de wê ev alî wê xwe weke mijarek fahmkirinê wê bide dîyarkirin.

Mijare îdeayê a bi fahmkirina bûjenê re bi wê rengê wê yê ku ew xwe dide dîyarkirin.

Di mijare têngîna ideayê û bûjenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de ku wê derkeve li pêş wê mijare têngîna bûjenê û hewldana fahmkirina wê bê. Di wê temenê de wê mijare fahmkirina îdeayê wê, di demên kevnera de wê, pêvajoyên hizirkirinê ku wê di demên serdema navîn de wê bi wê re wê derkevina li pêş wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê were lê hizirkirin. Di serdema navîn de derketina li pêş a hizrên aristo û platon wê bi awayekê xwezayî wê di nava hizirkirinê de wê têngîna ideayî wê di wê rengê de wê weke ku wê bi xwe

re wê biafirênê û wê pêvajoyên hizirkirina serdemên navîn wê di rengekê de wê weke ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê, di rengekê de wê rengê wê yê pêşketinê wê bide dîyarkirin.

Li têngînên weke yên bi matematikî û ankû bi teybetî ên cebirê û trigonometriyê û hwd bin ku mirov li wan binerê wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê ku wê li ser wê têngînê bi têngihiştinek fenomenî wê temen û çerçoveyek hizirkirinê wê biafirênê.

Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê, di demên serdema navîn de wê, bi têngîna objeya ku ew bi fenomenî wê were fahmkirin wê di dîmenekê fahmkirina wê de jî wê rengekê wê were dîtin.

Di demên ronansê de wê dema ku wê felsefe wê, were lê hizirkirin wê hinekî wê, di wê temenê de wê di nava wê têngîna îdeayê û hebûna jîyane bûjenî de wê çawa weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin bê.

Di wê rewşê de wê, di demên ronansê de wê dema ku wê felsefe wê were li rojeve wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin. Felsefeya demên ronansê ku wê têngînek bûjenî wê bi xwe re wê bide derxistin li pêş û ew têngîna bûjenî wê çawa wê di wê temenê têngîna îdeayî de wê were fahmkirin wê bi wê re wê weke mijarek fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, di wê têngîna pêvajoyên gûharînê ên bûjenê û hwd de wê çawa wê, were fahmkirin wê di wê rengê de wê li wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê ji wê nûqtayê wê dema ku wê hizirkirin wê bibê wê, di rengekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê.

Mijare têngîna bûjenê û ideayê wê, di wê temenê de wê çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide afirandin. Di aslê xwe de wê, hebûna bûjenê wê, di wê temenê de wê, weke 'pêvajoyek fahmkirinê' ku wê di çerçoveya wê têngîna hevgirtî a wê de wê li wê were hizirkirin wê bi wê re wê, di wê temenê de wê êdî wê weke aliyekê ku wê di wê de wê çawa wê kûrbûn wê bibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Idea wê, di mijare hizirkirina bûjenê de wê, di kûrbûna di wê de û bi wê re ghiştina fahmkirinên nû re wê bi wê re wê bahsa wê li wê bibê. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Mijare

felsefeya ideayê û di çerçoveya wê de wê têgîna objeyê û ankû fenomenê wê hizirkirina wê di wê rengê de wê, çawa wê were fahmkirin wê, di awayekê de wê, weke mijarek felsefeya demê wê êdî wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê mijare objeyê û bi hişbûna wê re wê, weke aliyekê wê yê ku wê minaq bi felsefeya berkeley re wê were lê hizirkirin wê ew bê ku wê dema ku em bêjin 'ew heya' wê di wê temenê de wê bahsa wê hebûna wê bikê û wê di wê temenê de wê têgîna hiş wê dênê pêşîya hebûnê. Di wê temenê de wê dema ku em bi hiş wê nebînîn û em nizanibin ku ew heya wê ew di rastiye de wê nebê? Ev wê weke aliyekê ku ew weke pîrsekê li ser wê re wê were lê hizirkirin bê. Di felsefeya bûjenîparêzî de wê, di wê temenê de wê dema ku wê ji wê aliyê ve wê li wê were lê hizirkirin wê weke 'redkirina bûjenê' û ankû hebûna ku ew heya wê were şîrovekirin. Di wê temenê de wê weke ku wê Georges politzer wê di nîşeyên xwe yên bi navê "rêgezên felsefeyê" de ku wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, li ser temen û têgînek felsefeya bûjenîparêzî re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di nava têgînên felsefeya kevnera de wê, ev têgîn wê di awayekê de wê, li ser temenê kifşkirina xwezayê re wê li wan wê were lê hizirkirin. Di nava felsefeyê de wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, mijare hebûna bûjenê û wê fahmkirina wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê li wê bihizirê. Di çerçoveya felsefeya zerdeşt de ku em empatiyekê bi wê re dênin û wê bixwezin ku wê, di wê nûqteyê de bi têgînekê wê werênina ser ziman wê, mijare hebûna bûjenê wê, hem weke têgînek bi hebûnê a objeyî heyî wê werênê ser ziman û hem jî wê bi têgînek îdeayî wê di çerçoveya pêvajoyek hevîrtî de wê di wê temenê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Têgîna dualiteya nava tiştê û biriqîna wê û ankû zanîna wê de jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku ew bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di çerçoveya têgîna zerdeşt a bûjenî de wê aliyekê wê yê teybet wê di wê çerçoveyê de wê ew bê ku ew mijare hebûna wê, bi wê dema wê ya ew heyî re wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Bi têgîna di demekê de heya û di demekê nîn a re wê werênê ser ziman Wekî din wê di çerçoveya têgîna madiyetê û ankû manawiyetê de wê di demên piştre wê werina şîrovekirin û wê di wê temenê de wê çawa wê, çawa wê ahengek levkirî wê di nava wan aliyan de wê, were çêkirin wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê. Bi wan aliyan têgînî ên darazî/subjeyî wê di wê

temenê de wê, awayekê şîroveyê wê lêbikê lê wê zêde ne di wê meylê de bê ku wê, di renekê de wê weke bi dijberî wê hilde li dest.

Li ser wê têngîna manawiyetê re wê aliyê wê yê maddiyatê wê hilde li dest û wê, di wê temenê de wê çawa wê bandûrê li wê bikê wê bixwezê ku wê, werênê ser ziman. Hinek nişanakên wê rengê hizirkirina wî bi zêdeyî wê piştre wê di nava felsefeya mezdek û halacê mansur de wê xwe di renekê de wê bidina dîyarkirin. Ew dixwezî ku wê aliyê di awayekê de wê derxina li pêş. Aliyekê din ê felsefeya mezdek a bi armanca gihiştina nepeniya tîpan wê, bi felsefeya nesimî re wê di temenekê ontolojîkî û hwd de wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Felsefeya nesimî wê, di awayekê de wê, çerçoveya wê têngîna hevîrtî wê li ser wê temenê wê bi hebûna hebûnê re wê di renekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Kirpendinên wî di wê rengê de wê, mijare kûrbûnê wê bi awayek morfolojîkî ji wê gihiştina bi derhenînên têngîna re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Ji wê têngîna wê dema ku em bi rengê hizirkirina zerdeşt re xwe bigihênina li têngînek felsefeyî a derpêşî wê bi wê re wê li ser heyîna heyî re wê, di renekê de wê awayê hizirkirina xwe bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku em bêjin tişt heya û wê derkdikê û wê, destlêdide û hwd re wê werênê ser ziman. Zerdeşt wê, di temenekê derpêşî de wê ne bi renekê ku ew tenê bo ku mirov wê bi hişkiriya wê hebê re wê li wê bihizirê. Wê di nava me û wê tiştê de wê mijare hişê wê weke temenê têkilidanîna wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Tişt li ser wê têngîna re wê dema ku ew hebê wê were derkkirin wê bi wê mantiqê û felsefeyê re wê bê hildan li dest. Di mijare derkkirina tiştê de wê, di wê temenê de wê dema ku mirov wê bêjê ku ew hebê wê, di wê rengê de wê bi wê hebûna wê re wê, gihiştina rengên din ên bi fahmkirinî jî wê bi derfetî wê bibê. Minaq wê dema ku ez bêjim 'av heya' wê demê wê av wê karibê were derkkirin û ankû dikarê were derkkirin bê. Di dewama wê de wê bi mantiqî wê li ser aliyên wê yên din ên weke bi funksiyonî weke avê mirov divexwe û hwd re wê karibê li wê bihizirê bê. Tişt wê bi gotinî wê dema ku wê weke tiştê ku ew bi bûjenî û hwd wê qastbikê wê weke tiştên ku ew nahizirin û ankû ne xwediyê wê xosletê hizirkirinê bin wê bi wê re wê were ser ziman. Minaq wê hesinek, kevîrek, tişteke din ê weke wan wê di qatagoriya tiştên ku ew ne jin û nikaribin bi hizirin re wê bi wê re wê werina ser ziman bin. Lê di dewama wê de wê yên ku ew dijîn

wê weke zindiyân jî wê, di wê temenê de wê, qatagoriya yên dihizirin wê di wê de bin. Wê jî di nava wê de wê, weke yên dijîn û ne bi hizir û yên ku ew dihizirin û bi hizir in dikarin wan ji hev cihê bikin. Lê divê ku mirov wê deriyê jî wê vekirî bihêlê ku wê çî bê bila bibê wê, dema ku ew bijî û bi jîyan bê wê bi wê re wê temen û derfeta wê pêşketina xosleta hizirkirinê wê hertimî wê hebê bê. Wê mirov wê karibê wê bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman wê, xosletê jîyanê wê, weke kirdeyekê wê di xwe de wê, xosletê bi hişbûnê û hwd wê, di awayekê de wê bihawênê. Xosletê bi hişbûnê wê bi morfolojikî jî wê xosletê hizirkirinê wê di xwe de wê weke ku wê bi hawênê bê.

Xosleta derkkirinê û gihiştina li têgihiştina wê

Tişt ku ew hebê wê di wê çerçoveya hebûna wê de wê weke ku mirov wê derkbikê. Wê demê wê dema ku mirov wê li tiştê bihizirê wê bi hizra wê re wê, ew wê bi hiş wê di awayekê de wê di mejiyê me de wê hebê. Wê dema ku em bahsa tiştê bi hiş hebûna wê dikin wê demê wê, di wê rengê de wê çawa wê, bi wê mijare hişbûnê re wê were fahmkirin? Di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Tişt wê, minaq wê, dema ku wê, mirov wê bi hiş dikê wê bi hiş dibînê wê, weke kirdeyekê wê bi me re wê di mejiyê me de wê, bibê. Xosletê pêşî ê bi hişbûna tiştê re wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, bi wê rengê wê bide dîyarkirin.

Wê dema ku wê tişt wê bi hişbûnê wê were dîtin wê dervî hişbûnê wê ew wê, weke çawa wê were fahmkirin wê, êdî wê weke aliyekê din ê mijarê bê ku mirov wê, fahmbikê bê. Wê dîtina tiştê, bêhnkirina bêhnê, têjkirina tahmekê û hwd wê, di wê temenê de wê, di mejiyê me de wê ber ku ew dibin wê bibê û wê xwe bidê dîyarkirin. Lê wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, ew wê, weke kirdeyek objeyî jî wê, di wê rengê de wê bibin û wê, karibê wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mijare têkiliya mirov û tiştê bi hiş wê, di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê bê. Lê di aslê xwe de wê dervî wê weke mijarek zêde kûr û kompika jî wê bi têgînek îdeayî re wê karibê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku em bahsa tiştê wê bi wê rengê wê bi têgînek hevgerî wê li wê bihizirin wê di wê temenê de wê, demê ew hevgerî wê çawa wê bibê pêvajoyên wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, bi wê re wê fahmbikê bê. Ji aliyekê din ve jî wê, mijare tiştê gûharênê wê, di wê rewşê de wê,

rewşa tiştê wê hinekî jî wê di mejiyê mirov de wê karibê weke rewş û çerçoveyek razberkirinê jî biafirênê wê bi wê re wê bibê bê.

Di wê temenê d ewê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê mijare gûharênê wê, bi tiştê re wê, bi pêvajoyekê re wê bê dîtin û wê, di wê temenê de wê her kêlik, dem û rewşên wê yên demî wê bi wê re wê bibin. Di aslê xwe de wê, wê di wê rengê de wê mijare tiştê wê bi gûharînê re wê, her kêlika wê weke bê mînaq wê di renekê de wê karibê bi renekê fahmkirinê re wê li ber hişê me bide dîyarkirin. Wê demê wê mijare hizirkirinê a bi wê re wê, çawa wê were fahmkirin? Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Yan jî wê di wê temenê de wê li ser wê bisekinê bê.

Tişt wê, di wê temenê de wê pêvajoyên wê yên gûharînê wê dema ku em bi têngîna demê re wê fahmbikin wê, ew wê hertimî wê bi awayekê bi pêşve çuyina wê re ku wê bibê re wê bibê. Wê di wê temenê de wê li ser wê temenê demî re wê, di renekê pêwîstîna a demkî de wê, dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku me kêliyê jinkir em nikarin wê bi şûn ve wê werênin û wê di wê temenê de wê, weke cardin ku ew hatiya jinkirin wê bijîn. Ev wê, weke aliyekê wê yê weke ne bi derfet bê wê, bi wê re wê were dîtin bê.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de wê hebê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Wê tişt wê dúbare nebê. Wê di demê de wê, bi wê rewşê de wê, dikarê wê kifşbikê. Di têngîna herikina demê a bi aliyekê ve ku wê di wê de wê weke pirralî bê wê, ev wê bi wê re wê bide nîşandan.

Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê, tişt wê, bi wê re wê, dema ku wê, bê jinkirin wê çawa wê, were fahmkirin? Di wê temenê de wê ji rewşê li rewşê, ji tiştê li tiştê, ji kêliyê li kêliyê û hwd wê, têkiliyek dîyalektikî a ku mirov wê, di dewama hev de wê bi wê re wê fahmbikê. Ev têkili wê ne tenê wê weke têkiliyek ku em tenê wê bi têkiliya sedem û encamê re wê bi tenê wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bê. Wê di wê temenê de wê têkiliyek heyînî û hebûnî bê. Wê di wê rewşê de wê, her kêliyên wê demê wê, di wê rengê de wê dema ku wê werina salixkirin wê bi du awayan wê werina kirin. Yek wê bi dem û cihê bi hev re bê. Ya din wê, bi rewşa awayê bûyî a ku ew bi wê dibê bê. Em dema ku wê dibêjin ku em dikarin tiştê weke ku em dixwezî wê bikin wê, di wê temenê de wê, ev wê aliyê bi kirinê û serbestitiya me wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê piştî rewşa pêkhatinê û hwd re wê, ew dema ku em nikaribin wê di demê de wê bi şûn ve herin û wê dúbare weke ku

ew bûya wê bikin wê demê wê ev wê aliyê wê yê bi têngîna pêkhatinê re wê, rewşa pêwîstîniya bi wê re wê bide dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê, dema ku em tiştê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê bi wê rengê wê, fahmbikin wê ev fahmkirina wê di awayekê de wê taqabûlî wê, têngîna rewşek bûjenî, fizîkî û hwd wê bikê. Wê dema ku wê filosofên weke berkeley wê bahsa tiştê ku ew ne bi hiş bê wê weke nebê wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê di wê rewşê de wê, rewşek hizrî empirîkî ku wê bi wê re wê werênê ser ziman wê di rewşa hizirkirinê de wê weke tênginekê wê karibê were fahmkirin. Berkeleyê wê li gorî wî, tiştê ku ew rastarast newê dîtin, newê derkkirin wê bi ti awayê wê nebê bûjenek zanînî. Li ser wê temenê ew dibêjê ku wê tozek bûjenî wê nebê. Wê tenê di zêhnê de ku wê bi rêya sehan wê were derkkirin û weke hevgirtinek îdeayî ku ew dibê wê hebê re wê bènê ser ziman.

Li ser wê temenê wê bi têngîna weke kirde û bûjena zanînê wê îdea wê li wê were lê hizirkirin û wê bê hanîn li ser ziman. Li gorî wê têngîna wê dema ku mirov li wê dihizirê wê ew wê hebê. Tiştê ku em li wê bihizirê wê ji xwe wê ber ku ew heya wê mirov wê karibê li wê bihizirê bê. Wê ber ku ew heya wê, di wê temenê de wê, temenekê îdeayî ê hizirkirinê wê di mejî de wê biafirênê. Wê demê wê, di wê rengê de wê bi têngîna ku ew ji ber ku em li wê dihizirin ku ew heya wê ji wê zêdetirî wê, ber ku ew heya em li wê dihizirin wê, weke aliyekê ku em bi wê fahmbikin wê karibê li wê were lê hizirkirin bê.

Li ser wê temenê wê, têngîna ku ew ew were derkkirin bê wê demê ew wê hebê. Wekî din wê, dema ku ew weke bûjenekê ku ew hebê wê demê nîşanaka wê hebûniya wê ya bi bûjenî heyînî wê ya bi derkkirina wê bê.

Li vir wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, dema ku em bahsa tiştê bikin wê, weke pirsê wê ew wê karibê wê were lêpîrsîn ku wê, bûjen, ku weke bi zêhnê ew derkkirina wan, an jî weke navarokek îdeayî ên ku ew dihên derkkirin wê dervî wê nebê? Li gorî Berkeleyyî wê ev wusa bê. Wê îdea wê weke yên bi hiş ku ew hena û ankû nebin bin. Lê wê dema ku em tiştê derkdikin wê demê wê, ew çawa tenê wê weke derkekê bê? Tiştê ku ew nebê wê karibê weke ku ew hebê wê were derkkirin? Ev wê weke pirsna ku wê, di wê temenê de wê, karibin ji wê werina derhanîn û fahmkirin.

Minaq wê di nava têngîna felsefeya Locke de wê, weke bûjenên zanînê îdea wê, di nava têngîna derkkirin û wê de wê weke têkiliyek navbeyni

bin. Di dewama wê de wê li ser têngîna ideayan ku wê li rex wan wê, di mijare wan de wê weke xwestekê, pêjnkirin, bîrkirin û ankû hanîna li bîrê û hwd wê bi wê re wê li bi wan re wê, weke aliyekê din wê hebê. Li gorî Berkeley wê ew hebûnaku wê derkbikê wê, weke hebûnek aktiv ku ew weke tînê û ankû hiş bê. Li ser wê temenê wê li gorî wî hemû idea wê di wê hebûna aktiv de wê, bibin. Wê hebûna aktiv jî wê, di wê rengê wê di wê temenê de wêwerênê ser ziman. “em ideayan ku ew hertimî wê li dûv hev wê werin wê derkdikin. Çendî ku wê yek wê nûka bibê û ya din wê bê gûharin. An jî wê bi temenî wê ji holê wê herê. Wê demê wê, ew idea ku wê bi wê ve wê girêdayî bin wê sedemek wê hebê. Wê demê ew dibê ku ew tozek bê. Ku em werina li wê, wê demê wê, cismek û ankû bûjenek bi tozî wê, nebê ev wê bide nîşandin. Li vir wê êdî wê ya ku wê bimênê wê, sedema ideayî wê weke bêcism, û bi tîn û ankû tozek aktiv wê li holê bi tenê bimênê. Ev jî wê weke hebûnek zelal, ne qatkirî û a aktiv bê li holê. Idea wê ber ku ew wan derkdikê wê weke fêrsa fahmkirinê bi navbikê. Ber ku ew wan diafirênê û ankû di gûharênê wê weke weke xwestekê wê bi navbikê(berkeley, A Study on the Principles of Human **Knowledge**, r: 68).”

Ji vê nîşeya berkeley ku me ji wi girt wê were fahmkirin ku ew di çerçoveya hiş de wê weke hebûnê ku ew hebê û ankû nebê weke îdeayekê wê, di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wekî din wê, di wê temenê de wê, tişt a ku me ew hizirkir wê, di wê temenê de wê ew wê, werênê ser ziman ku wê, weke pêvajoyek îdeayî ku ew dibê, di gûharênê û ji holê diçê û di wê navberê de wê weke ku wê ew bûyina wê, weke têngînek hiş ku ew ji wê dibê wê bi wê re wê, di rengê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Ya ku wê di wê temenê de wê, di çerçoveya rêgezên hizirkirinê û ankû zanînê de ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê weke têngînek kirdeyî a şubjeyî ku ew li wê di hizirê û wê werênê ser ziman. Ew di wê temenê de wê ji aliyê subjezê ve wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew rêgezên hizirkirinê û ankû zanînê wê li ser wê temenê subjezê re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, weke her tiştê ji îdeayê bi şubjeyî bûyinê ku wê werênê ser ziman wê, bihizirê û wê werênê ser ziman. Berkeley wê di wê temenê de wê mijare îdeayê wê, di wê temenê de ku wê weke di xwe de wê bi rêgezek subjezê wê hem weke fenomena xwe ya objeyî hebê û hem jî bi wê re weke bi hebûna xwe ya şubjeyî a bi hiş hebê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê berkeley wê weke ku mirov ji nava hizrên wî wê fahmdikê ku ew di wê temenê de wê bixwezê ku ew li wê 'subjeya bi hiş' wê bigerihê. Wê di wê temneê de wê, ankû wê 'kirdeyek li xwe bi hiş' û ankû 'kirdeyek di xwe de bi hiş' wê bixwezê ku wê di zêhnê de wê kifşbikê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê têtînek weke ya ku em bi felsefeya Hegel re wê bi têtîna 'tîn'ê wê dibînin wê di wê rengê de wê, bi fenomenolojikî-epistemolojikî wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, dema ku em li ser rengê hizirkirina berkeley re wê li wê bihizirin wê pirsê wê dikarê wê ji aliyekê ve wê li wê bikê. Wê tişt wê çawa wê bi hiş wê hebê. Ankû wê hiş wê çawa wê hebê? Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare kirdeya bi hiş û ankû li xwe bi zane/hiş de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê bo berkeley wê tişt wê weke weke tiştên ku ew dihên derkkirin weke ideayan, û weke zêhn ya ku ew wan derkdikê wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Li vir wê, di dîmenê giştî de wê, heta nûha wê felsefeya berkeley wê weke ku ew bûjenê û ankû cismê reddikê wê li ser wê temenê wê were fahmkirin û wê bê ser ziman. Lê di wê temenê de wê, ew wê, di wê temenê de wê di çerçoveya hizra xwe de wê, di nava cihane ideayan de wê bigirê û wê bi wê re wê, di temenekê subjeyî re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew bûjenên wê îdeayî wê di wê temenê de wê weke têtîna wê di wê çerçoveyê de wê li wan bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, hizirkirina berkeley wê dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê hilde li dest wê bi xwezayî wê tiştê din wê di çerçoveya têtîna wî ya weke ya 'rêgeza hizirkirinê a subjeyî' de wê, xwe bide dîyarkirin ku wê weke aliyekê wê yê giring wê, werênê li holê. Ew jî wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, li ser wê temenê wê bide diyarkirin. Li ser wê temenê wê dema ku mirov li rengê hizirkirina berkeley bihizirê wê dîmenekê din wê bi xwe re wê li ser wê temenê wê bide dîyarkirin. Di çerçoveya 'rêgezên subjeyî ên hiş' de wê ew wê, her tiştê ku ew dihê dîtin wê weke îdeayekê ku ew bi hiş hebê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ji aliyekê ve wê li

ser wê temenê hizirkirinê wê bi îdeayê wê karibê bi rehetî wê gihiştin li wê encamê ku berkeley wê rewşa cisma bûjenî wê di hizira xwe de wê weke ideayekê dibînê û wê reddikê wê bigihijê li wê. Lê dikarê vajî wê weke encamekê wê di çerçoveyek fenomenolojikî a hizrî de ku wê li wê bihizirê wê tenê wê bi aliyê wê yê îdeayî wê bi wê bihizirê û di rêgezên wê de di wê de kûrbûna wê re wê, li wê bihizirê û wê li ser aliyê subjeyî re wê bi wê rengê ku mirov empatiyekê bi wê re wê dênê wê, beremberê wê aliyekê wê yê din ê objeyî bi rêgezên objeyî li ser temenê wê re wê kifşbikê. Aliyê ku wê, Berkeley li ser wê re wê bimêşê di hizirkirina xwe de wê aliyê subjeyî ê bi hiş yê zanînê û aliyê zanînê bê. Ankû em dikarin bi rêgeza subjeyî û an jî 'kirdeya subjeyî' re wê werênê ser ziman. Lê aliyê din ê objeyî ku wê bi wê kirpendinê wê bê xwestin ku ew were fahmkirin wê di awayekê de wê weke aliyekê din wê di çerçoveya nerîna li wî de wê bimênê û heta ku wê weke dîmenekê fahmkirinê ê beyenî jî wê karibê bimênê. Ji vê aliyê ve wê, pêwîst bê ku mirov wê hinek li ser wê bisekinê.

Li vir wê temenê wê têngîna wî ya bi rêgeza 'subjeya bi hiş ku ew li wê dihizirê wê li ser wê temenê wê li wê bihizirê. Di çerçoveya wê têngîna de wê, mijare ideayê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, dema ku wê, berkeley wê li ideayan wê bihizirê wê, di wê temenê de wê du gotinên ku ew di wê çerçoveyê de wê weke bi temenî wê dihizirê wê di felsefeya wî de wê derkevina li pêş. Yek wê zêhnê dihizirê bê. Ya din wê, subjeya bi hiş bê. Ew wê dema ku wê bi têngîna toza tînê de wê li wê bihizirê wê li ser wqan herdu têngînan re wê di rengekê de wê weke ku wê di temenê têngîna xwe ya ideayî de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê li gorî wî bûjen wê ya ku mirov wê, bi rêya sehan hatiya derkkirin bê. Subje jî wê weke xosletên wê yên derkkirî û bûjen wê, giştîya wê bi xwe re wê werênê li holê.

Bo berkeley wê seh wê dervî derkkirina bi zêhnî a tiştan wê, weke bûna xwediyê hizrek rast û di esasê xwe de wê ji têngîna ideayan a razber wê bibê. Li ser wê temenê ew dihênê ser ziman ku wê, ji sehê dûr fahmkirina bûjenê wê weke ne bi derfet bê. Ber ku ew bi wê dihizirê û wê dihênê ser ziman ku wê hemû tiştên ku ew bi bûjenê re wê derkdikin wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke xosletên wê bûjenê ku ew bi sehê ve girêdayê û bi wê dihên girtin bin. Li ser wê temenê ew wê dihênê ser ziman ku wê, tenê bi ya ku ew dihê derkkirin û ku ew nebê ew wê bibê yek din bi wê, bi rêya sehan wê karibê derkbikê.

Li ser wê temenê wê di renekê de wê mijare subjeya derkkirinê wê bii wê re wê di awayekê de wê berkeley wê derxê li pêş. Tiştê ku ez wê ew bi sehê wê nebê wê derkkirina wê bi dîtinê, bihîstinê û hwd wê weke ku wê ne bi derfet bê. Li gorî berkeley wê, ti tişt bi rêya razberkirinê wê bi bûjenê û derkkirina wê ji hev cihê wê ne bi derfet bê ku ew were tefkirkiirn. Ji wê aliyê wê weke ku wê ji locke wê cihê wê bidest hizirkirinê wê bikê. Di felsefeya locke de wê, xosletên ku wê, bûjen di xwe de wê bar bikê wê weke ya yekem û duyem wê ji hev wê cihê bikê. Aliyê yekem wan cihê dikê wê li ser temenê wê bi têtîna sedemê ku ew ji wê cihê nayên kirin wê, bêtî ser ziman. Yê duyem jî wê weke yên ku ew ne di bûjenê de hebin lê ku ew di zêhnê de wê weke xwediyê hebûnekê bin wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê dema ku w berkeley wê werênê ser ziman wê di awayekê de wê, ew wê li ser wan herdû aliyan rew wê hizrên xwe wê werênê ser ziman û wê, aliyê pêşî wê weke awa, awagirtinê û ankû darêjkê, tevgerê, hişkbûn û nekarîna ketina wê û hwd re wê werênê ser ziman. Aliyê duyem jî wê weke bi têtîna rengan, dangan, tahman û hwd re wê werênê ser ziman. Yê aliyê duyem wê di çerçoveya têtîna ideayî de ku mirov wê li wê bihizirê wê weke ku wê, minaqe wan nebê re wê werênê ser ziman. Lê ya aliyek yekem wê bi têtîna ku ew weke ku ew dihênê ser ziman weke bi têtîna 'bi têtîna weke ya bi bûjenî ku ew dihê pênasekirin' re wê, werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê têtîna bûjenê a têtîna a berkeley ku ew dihênê ser ziman wê di wê temenê de bê ku ew weke ku wê, dihizirê wê, çawa wê, di renekê de wê, weke ku ew dihênê ser ziman ku "em bahsa bûjenê dikin wê, karina ketina hundurê û wê, di wê de wê, tevgerî û hwd ku wê hebê û hwd re wê, di renekê de wê bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ankû wê weke têtînek ku ew cih digirê û ankû çerçoveya wê heyî wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê têtîna bûjenî a berkeley wê di renekê de wê, dikarê di dewama wê de wê bi wê re wê bi awayekê wê bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê weke ku ew dihênê ser ziman wê, weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê, mijare wê çerçoveya têtîna bûjenî ku ew wê dihizirê wê, di awayekê de wê weke çerçoveyek bi xosletî û dikarê wê, weke bi xosletna serideayî wê di renekê de wê fahmbikê wê, li wê bihizirê. Ew têtîna bûjenê wê, di wê rengê de wê bi xosletê teybet wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew dibêjê 'cih digirê', 'bi tevger' û hwd wê, di wê temenê de wê, weke çerçoveyek giştî a bûjenî wê di wê rengê de wê bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Çi cih digirê? Wê rewşek cismî û bûjenî bê. Çi di nava tevgerê de wê hebê? Wê tiştên ku ew bi fizîkî û bûjenî hena bin.

Di wê rewşê de wê dema ku wê li rewşa têngîna wê bihizirê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê têngîna heyîna bi bûjenî heya wê, bi çerçoveya hiziriya wê, xosletên wê li wê werina dayin. Li ser wê temenê wê, ji wan xosletên wê yên weke cihgirtinê, gûharînê cihê wê nikaribê li wê bihizirê jî wê werênê ser ziman.

Minaq rewşên weke yên kirazekê ku mirov li wê li berçav bigirê wê weke ku ew sor, gilover û şêrîn bê. Wê bi wan xosletan wê di mejiyê de wê weke ideayekê wê karibê biafirê. Wê xosletê wan teybetmendîyan wê bi derkkirina van ve wê weke ku ew dihênê ser ziman wê girêdayî bê.

Berkeley wê ji locke wê cihê wê bihizirê wê ew xosletên wê yên ku em dikarin weke yên şenber ên bi wê tiştê ve hena û yên ku ew dikarin li wê werina lêkirin û ankû derhanîna wê ji hev cihê nekê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê berkeley wê li ser têngîna derkkirinê wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê bi wê rewşa derkkirinê re wê çawa wê rewşekê wê di mejî de wê biafirênê wê li wê bihizirê.

Berkeley wê weke ku wê bi felsefeya wî re wê were dîtin wê li ser xosletên sehî re wê mijara ideayan wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê bixwezê ku wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê dîn jî wê li ser wê temenê wê bi awayekê wê, bixwezê wê werênê ser ziman. Her çendî ku wê weke bi hiş wê, renekî wê yê heyînî wê bixwezê bi wê werênê ser ziman wê, bi têngîna tozên dervî zêhnê ku ew hena û weke biriqîna wan bin û ankû nebiriqîna wan bin wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku mirov wê dibînê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Li ser wê temenê wê dîmenê hizirkirina berkeleyê wê hinekê jî wê weke ku mirov wê bi hizrên hume re wê kifşbikê wê weke du rengên derkkirinê wê hebin weke çavdêrî û ideayan re wê werênê ser ziman wê karibê li wê bihizirê. Li ser wê temenê çavkanîya pêşî wê li ser temenekê hişî re wê, li wê bihizirê û yê duyem wê weke li têngînên weke yên metalyali ku ew hena wê li wan wê were daxistin.

Epistemolojiya xwezayê

Xosletên hizirkirinên hume ku mirov li wê bihizirê wê hinekê wê cihê bin. Ew dixwezê li ser temenê 'xwezayê' re wê, di wê temenê de wê, bixwezê ku ew bigihijê tênginek epistemolojikî û wê werênê ser ziman. Di

wê rengê de wê xabate wî ya bi navê 'xabatek li ser xwezaya mirov'' wê di wê warê de wê di derbarê rengê hizirkirina wî de wê tênginekê di derbarê hizir û nerînên wî yên bi felsefeya wî de wê bide mirov. Ew di wê xabate xwe de wê, rewşa epistemolojiyî a bi derkkirinê wê di wê warê de wê li zanînê û çavkanîya wê re wê li duyan wê beş bikê. Beşa pêşî wê weke çavdêrî û ya din wê weke îdeayan wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di derbarê yên dihên derkkirin û ew weke hizir û hwd ku ew nîşanayna li gorî xwe wê di hişmendîya me de wê bihêlin re wê li wê bihizirê.

Li ser wê temenê wê, di derbarê yên ku ew hatina derkkirin û wê çî wê bi xwe re wê ji xwe wê werênin û ankû wê bi xwe re wê werênin wê di wê rengê de wê li ser wê bihizirê û wê mijare hizirkirin, hîskirin, û hişê û hwd wê, bi aliyên wan ên cihê re wê bixwezê ku ew li ser wê temenê wan hizirbikê û werênê ser ziman. Bi wê re wê aliyên me yên weke azwêrî, hêst û hwd jî wê weke aliyna ku wê bi wan wê bihizirê û wê bixwezê ku ew li wan bihizirê. Di wê temenê de wê mijare hêstan wê weke aliyekê din bê ku wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê hilde li dest bê.

Têgîna sehê a berkeley wê, di têngîna çavdêrîya hume de wê, di renekê de wê weke ku wê xwe bibînê. Li ser wê temenê wê têngîna ketina farqitîyê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê bi hişmendî wê li wê bihizirê. Li gorî hume farqetîya sehî wê bikeve çerçoveya têngîna hêza zêhnî û fektora zinditîyê de. Li ser wê temenê wê weke ku wê werênê ser ziman wê xwe bidina hiskirin. Li ser wê temenê wê têngîna zinditîyê wê, di nava têngînên xwe de wê, weke ku mirov wê kifşdikê wê bi hizrên hume re wê di wê temenê de wê derkevê li pêş. Minaq wê mijare kopîkirinekê wê çendî wê bi hiş bê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê çendî wê bi hêz bê wê li wê bihizirê. Li gorî wî wê, ber ku wê weke kopîkirinekê bê wê hindiktir wê zinditî û hêz wê di wê de wê hebê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Wê çerçoveya ji hev cihêkirinê ku wê locke wê li ser têngîna ideayên zelal û yên komplika wê di nava hizrên hume de wê bi têngîna derkê re wê li wê bihizirê. Ew wê ji hev cihêkirinê wê li ser temenê derkê wê bide rûnandin û wê werênê ser ziman. Li ser wê re wê têngîna ya bi hesan ku ew dikarê were derkkirin û ya komplika û ankû zêde tevlikev wê werênê ser ziman.

Hume wê di awayekê de wê wê têngîna locke a weke ku ew li ser derkkirina bi îdeayê re wê, ji hev cihê bi du awayan wê werênê ser ziman ew jî wê, di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Minaq wê

mijare têtîna ideayê wê werênê ser ziman wê bi intiba û ankû morfolojikî ku wê li ser wê re wê werê hanîn li ser ziman gelek têtîh wê karibin cihê yekayek wê nikaribê weke kopîya hev bê û ankû xwediyê şîbîna weke hev bê. Di wê temenê de wê ew wê ji du aliyan ve wê, li wê têtînê wê bihizirê li ser têtîna 'ideaya komplika' ve ku ew li wê dihizirê. Aliyê pêşî wê di wê temenê de bê ku wê weke ku wê, çawa wê, di reng û awayekê de wê bi dîtbarîya tiştî û navaroka wê re wê bê. Minaq Hume wê mijare dîtîna parisê wê bide û wê, bi gotina 'min paris dît, lê wê her malên di sûkên wê de wê karibin cihê û cihê wê îdeayna bi xwe re û ankû bi hebûna xwe re biafirênin.

Di wê temenê de wê mijare malê wê bide û wê di wê temenê de wê yekser wê karibê weke wê û ankû weke hev wê têtînekê wê bide min û ankû nikaribê wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê di têtîna ideaya komplika de wê, di wê çerçoveyê de wê bi serê xwe û wê beremberê ya ideaya hesan wê newê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, ev wê, di wê rengê de wê, temenê wê komplikabûna wê jî wê ber ku wê beremberê wê ideaya hesan wê newê re wê, werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê ya ku wê weke ideaya hesan wê li wê bihizirê wê weke ideaya ku wê beremberê wê tiştek wê were wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, pêvajoya têtîna ideayê a weke ku ew beremberê tiştekê dihê wê li wê bihizirê wê, di rengê de wê weke aliyê ideayê ku wê li ser temen û çavkanîya çavdêrîyê û hwd re wê were dîtîna û wê karibê wê fahmbikê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Hume wê dema ku wê dibêjê 'hertimî wê çavdêrî wê ji ideayan wê werê' wê di wê temenê de wê tiştî weke bûjenê ku ew heya wê, di wê rengê de wê weke ku wê bi têtînekê îdeayî wê li wê binerê û wê bixwezê ku wê fahmbikê bê. Li vir wê, mijare hizra hume wê, hinekî din wê di wê çerçoveyê de wê, kompliketir bibê. Ber ku wê di wê temenê de wê tiştî ku ew heya wê çawa wê weke îdeayekê wê li wê bihizirê wê, bixwezê ku ew bi wê werênê ser ziman. Wê dema ku em li wê têtîna hume dihizirin wê nerîna berkeley a bi rengê her tiştê wê weke derkkirinek bi hiş wê bibînê û wê, di wê temenê de wê pênasebikê û wê werênê ser ziman wê were berbîra mirov. Berkeley tiştê wê bi serê xwe wê weke tiştekê wê dibînê û wê weke bi hiş me heya re wê dibînê. Di wê rengê de wê, di nava hizra hume de jî wê mijare bûjena dervî me heya wê bi wê hevgritiniya wê weke aliyekê ku mirov wê di wê temenê de wê li wê

bihizirê û wê fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê mijare têtîna îdeayê wê, di wê rengê de wê, di rengê ku wê di nava hizrên locke de jî, di nava hizrên berkeley de jî û di nava hizrên hume de jî wê derkeve li pêş wê, di wê rengê de wê, di renekê de wê, şibinek di nava wan wê hebê. Lê wê di rengên fahmkirinê û rêya di wê re çûyinê de wê weke ku wê, cihêbûn wê di nava hizrên wan de wê bi wan re wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Hume wê rêya hizirkirina xwe wê hinekî din wê bixwezê ku ew nêzî bûjena heyî a dervî me wê bikê. Wê di wê temenê de wê di têtînek objeyî de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê hizrên hizrên hume wê di wê temenê de wê di çerçoveya îdeaya komplika de wê, weke di zikhev de wê hebûna îdeayan wê bi têtînek mantiqî wê, di renekê de wê weke ku wê piştî wê locke wê bitêtîna xwe ya mantiqê wê werênê ser ziman wê di dîmenekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, ne bi awayekê zêde şibina weke hev bê. Lê wê di renekê de wê weke têtînekê wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare îdeayê de wê weke ku wê hume wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê di çerçoveya îdeaya hesan/zelal de wê, weke ku ew di jîyane de wê beremberê wê hebê wê di wê temenê de wê, hebê. Di wê rengê de wê xwediyê dîmenekê bi wê rengê bê ku wê bi wê re wê, rengê wê yê weke kopîkiri bê. Di wê temenê de wê li ser temenê çavdêrîyê re wê, di renekê de wê werênê ser ziman.

Hume hinekî din wê di wê temenê de wê, di nava çavdêrîyê û îdeayê de wê, dema ku wê dihizirê wê, di dewama wê de wê, ew wê îdeayê wê bi ya ji wê çavdêrî kirî re wê, bi wê re wê duitiyekê de wê weke ku wê bihizirê. Ew di wê temenê de wê weke ku wê, werênê ser ziman wê, bi hizra wî re wê îdea wê ji çavdêrîyê wê were ew wê werênê ser ziman.

Lê di wê temenê de wê dema ku wê werênê ser ziman wê, di awayekê de wê, mijare ji hev derhanînê a bi îdeayî wê piştî wê re wê di temenê hundurîn de wê li wê bihizirê. Minaq wê îdeayek ku ew hat derkkirin wê çawa wê piştî wê ji wê were derhanîn wê di renekê de wê weke ku wê li wê bihizirê.

Hume wê di wê temenê de wê têtînek gîyanî wê derxê li pêş. Minaq wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Di gîyanê de wê werina derkkirin û ji hev derhanîn. Weke wê, çawa wê di zêhnê de wê bibê wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê mijare hêstên weke êş û zewkê û hwd wê bidê. Bi gotina 'zewk û êş dema ku ew li gîyanê vegeşyan wê

weke xwestekê, tirs û hwd wê xwe bide dîyarkirin. Bi awayekê din wê dema ku ew xwe li zêhnê didin wê di awayekê îdeayî de wê weke ku wê xwe bidina dîyarkirin. Di awayekê de wê dema ku me tiştê wê ji derve û ankû bi sehên derve ew dît û derkkir wê piştî wê dema ku ew li wê hat hizirkirin wê, bi wê derhenînên bi îdeayî wê di dewama wê de wê li ser wê re wê bibê.

Di pêvajoya derkkirina têgînek derkkirî de wê, du alî wê bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin. Yek wê, di wê temenê de wê dema ku em bi çavdêriyê wê derk dikin di temenekê bi hişmendîyî de bê. Aliyê din jî wê pêşketina hişa di derbarê wê hişmendîyê de ku wê bibê wê, ew wê, weke têgînek dîtbar wê çawa wê were dîtîn wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin.

Di derbarê tiştê û hişkirina wê de wê, di wê temenê de wê, pêvajoyên wê yên bi hişkirinê de wê her pêvajo wê di awayekê de wê li ser temenekê bi hiş de wê bibê. Wê di pêvajoya pêvajo de wê dema ku em objeyekê dibînin wê bi wê rengê wê bi hişkirinekê li ser wê çavdêriya me re wê bi awayekê wê derkbikê. Wê di pêvajoya wê ya hundurîn de û ankû bi nerîn û çavdêriya hundurînê de wê bi hişa li ser wê hişê re ku wê bibê re wê, êdî wê, derhenînên ji wê bi wê temenê wê biafirê.

Di awayekê de wê, hume wê di wê nûqteyê de wê, têgînek weke ya bi gotina 'kopîkirina hizrekê' re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê mijare têgîna hizrekê wê dema ku wê di derbarê wê de wê, hiş bibê wê, di wê rengê de wê, ew wê, weke awayekê wê yê kopîbûyî wê bibê. Minaq wê dema ku wê êşek wê bibê wê, piştî wê çawa ew wê, di awayekê de wê di dîmenekê kopîyayî de wê bi xosletên wê û reng û awayê wê yê hat jînkirin û ankû bi hîskirinên wê û hwd re wê bê lê hiziririn. Di awayekê de wê rewşa êşekê wê weke wê dúbarebûn wê nebê, ku wê çendî wê, di rengekê de wê weke 'heman êşê' wê bê jînkirin jî bê. Wê her rewş wê bi awayekê wê azmûnên wê yên bi wê re wê bi awayekê cihê wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Ev mijare xosletan wê di wê temenê de wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê mijare hizirkirinê wê dema ku ew bû wê di awayekê de wê weke ku wê li ser temenekê û awayekê de wê bibê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê bi wê re wê bi xosletên wê ku ew dibin re wê, bide dîyarkirin. Li gorî hume wê dema ku wê, têgînek bi

îdeayî wê bigihijê zêhnê wê bi du awayan de wê xwe weke îdea bi temenê xêv û hêza ziyalkirinê re wê bide dîyarkirin. Di mijare têgînek îdeayî de wê dema ku wê derket li holê wê di wê temenê de wê weke ku wê bi awayekê cihê wê xwe bide diyarkirin re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê mijare têgîna zinditiyê wê di mijare îdeayê de wê çawa wê bibê wê di wê rengê de wê weke aliyekê din bê ku wê mirov di nava rengê hizirkirinê hume de dibînê. Ew di wê temenê de wê mijare îdeayê wê, dema ku wê weke awayekê darêjkî wê were cemidin û ankû weke ku ew dihênê ser ziman 'zinditiya xwe windabikê' re wê weke îdeayekê wê çawa wê derkeve li holê wê li ser wê bisekinê.

Minaq wê çavdêriyek ku ew weke pêjnekê wê reng û awa bistênê û ankû wê were salixkirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê, xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê mijare îdeayê wê di wê rengê de wê, ev rengê hizirkirinê ê ku wê hume wê di wê temenê de wê bikirpênê weke bi pêjnbûnê, û ankû piştî zinditiya xwe windakir û bûyîna wê weke ya îdeayekê û bi wê rengê derketina li holê wê, di wê temenê de wê di derbarê hişekê de bi hişbûna ku ew bû ku wê bi wê re wê ew hiş wê weke hişek salixkirî wê bibê û wê xwe bide dîyarkirin re wê êdî wê di dewama wê de wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin.

Her salixkirin wê di xwe de wê, aliyekê bi hiş dîtîni û salixkirina bi wê bihawênê. Di wê rengê de wê ew salixkirin wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, mijare îdeayê wê dema ku mirov wê werênê ser ziman ku wê, di xêvê de wê her çavdêriya bi pêjn bûyî wê weke îdeayekê wê xwe li gorî wê têgînê wê bide dîyarkirin. Ev têgîn û gotina 'di xêvê de qaydkirinê' mirov dikarê wê hinekî bi wê re em, empatiyekê dênin û wê fahmbikin. Wê di wê temenê de wê, dema ku ew hat qaydkirin wê weke ku wê dîmenekê wê di xêvê de wê bibê. Xêv wê bi wê re wê, ew wê, tiştê wê weke ku wê weke kopîbikê wê di rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, werênê li holê.

Di wê rewşê de wê, her çavdêriya ku ew di xêvî de cihgirtîya wê di wê temenê de wê weke pêjnbûnek ku ew bi wê çavdêriyê li ser rengê ji temenê bûjenî ku ew kopîbûya wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê di temenê de wê bo hemû rewşên ku ew di xêvê de bûna wê, karibê weke têgînek îdeayî wê were dîtin. Di wê rengê de wê dema ku em ji demên berê tiştêkê wê bîrdihênê û ankû bahsa bîrhanînekê wê

bikê wê di wê rengê de wê têngînek pêjnî a îdeayî ku ew bi xêvî bûya wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava têtîliya çavdêrî û xêvî de wê, fektora hiş wê, di awayekê de wê hebê û wê bi wê re wê ew ketina farqê de bûnê û hwd wê bibê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, hem wê, ew çavdêrî wê, bi wê di xwe de wê weke ku wê bi hiş bibê û hem jî wê di derbarê de wê bi çerçoveya wê re de wê, di renekê de wê bi hişbûn wê bibê.

Di mijare hişbûnê de wê, têtîliya bi çavdêrîyê a bi objeya dervî me re ku wê bibê wê, ew wê, di wê rengê de wê bi wê re wê, were derkkirin. Derkkirin wê dema ku ew bû wê, bi wê temenê wê hişê wê, bi wê çavdêrîyê wê weke ku wê bibê û wê biafirê. Di xêvê de wê berhevbûnên ku wê bibin wê di çerçoveyekê de wê, pêvajoyek afrînerî a bi hişmendî wê bi xwe re wê bijî. Di wê temenê de wê minaq wê bi hevvekirina xosletên wê re wê bibê. Wê dema ku wê mirovê wê tayrekê ku ew difirê wê bibînê û mirovekê ku ew nafirê ku ew bibînê wê bi mirovê ku ew nafirê re wê, li mirov hizirê ku ew bifirê wê çawa bibê. Hizra mirovê bi firê wê bi hev girtina derkkirina a tayrê difirê û hwd jî wê bi xosletên wê re wê di wê de wê hebin û wê, xwe bidina dîyarkirin. Ev xoslet wê, di awayekê de wê xwe bi çerçoveyek salixkirî re wê bi hişbikê. Wê hizirkirina wê xosleta firînê bi serê xwe wê, di wê temenê de wê weke îdeayekê wê bibê. Li şûna tayr di wê xosletê de hizirkirina mirov û ankû bi tiştê din wê hizirkirin wê weke aliyê hizirkirina bi hiş û afrînerîya bi xosletên îdeayê ên ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibin werina lê hizirkirin bin. Di wê temenê de wê, îdea wê bi sê û ankû çar xosletên girîng wê xwe bide dîyarkirin. Wê bi xosletên weke bihevvekkirin, jevkirin û di wê de bi hizirkirina elementên din (weke li şûna tayr hizirkirina bi mirov di îdeaya firînê de) wê, bi wê re wê, di awayekê de wê bibin. Ev xoslet wê weke xosletên wê yên ku mirov wê karibê wê di serî de wê bi têngîna îdeayê re wan kifşbikê bê. Bi heman rengê wê weke di hundurê de wê bi wê hizirkirinê wê bi çerçoveya derveyîya wê re wê bi salixkirina wê ya giştî û dîtina wê re wê, weke hebûnekê wê dîtina wê jî bi wê re wê karibê ji aliyekê din ve bi wê were lê hizirkirin. Tişt ku ew bi objeyî hebê wê bi hundurî û derveyîya wê re wê hebê. Wekî din wê bi hev girtin û ji hev bûn û bi hevebûna wê re wê, karibê bibê. Ev wê weke xosletna wê yên ku mirov wê karibê bi wê re li wê bihizirê bê.

Di miare ideayê de wê, weke hev wê çendî ku wê weke di nava têngîna objeyê û biriqîna wê û ankû weke bi derkkirina wê re wê bibê jî lê di

awayekê din de jî wê her tişt wê, weke weke ku wê bi serê jî wê karibê hebê û ankû bibê. Di wê temenê de wê ev wê bo objeyekê û biriqîna ji wê bixwe jî wê karibê wusa bê. Em wusa tefkir bikin ku wê malek wê li hemberî me hebê ku em wê dibînin. Piştî em wê malê derkdikin û hizra malê di mejî de dibê. Hizra malê wê bi serê xwe wê weke têgînekê wê di wê rengê de wê karê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di mijare têgîna pêşxistina ideayê de jî wê, ev wê, karibê weke ku ew hevdû ali jî ji hev cihê bibina xwediyê temen û çerçoveyek hizirkirinê. Minaq wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare objeyê wê, di wê temenê wê bi wê re wê, karibê bi wê rengê wê, di wê rengê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Em wusa dikarin wê ji aliyekê din ve jî wê li wê bihizirin. Wê dema ku mijar wê bibê îdeaya malê wê, demê wê ji wê aliyekê ve jî wê li wê bihizirê ku wê, weke ku wê, wê karibê wê bi pêşxistina wê jî wê dikarê wê li wê bihizirê.

Minaq em wusa bihizirin ku em deh kes wê li cih û deverên cihê wê li heman malê wê binerin. Wê demê wê karibê wê bêjê ku wê ew deh kes wê ji heman malê wê bigihijina heman ideayê? Di aslê xwe de wê îdeaya malê wê bi serê xwe wê weke ideayek gelemper wê weke ku wê di mejî de wê karibê biafirê bê. Lê di dewama wê de wê, di rengê de wê, ew îdeaya malê a gelemper wê, çendî ku wê ji aliyekê ve wê, weke hizrên cihê wê bi wê re wê di mejî de wê biafirin jî lê wê dikarê wê bibêjê ku wê bi wê re wê, di çerçoveya wê têgîna wê gelemperîya wê de wê, xwediyê wê weke heviyekiyê a weke hev bin.

Em disa werin li ser mijare deh kesên ku ew li malê dinerin ji dever û demên cihê. Wê demê wê di wê temenê de wê ev kes wê karibin were gotin ku ew di awayekê de wê, karibin bibina xwediyê heman dîtînê bi wê têgîna îdeayê re ku wê bi malê re wê bi dîtina wê re wê lê bigihijin? Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, weke têgînek fektorî wê di wê temenê de ku ew di serê mirov de wê hebê weke ku mirov berê dîtina malê bi azmûn kiriya wê, karibê bi hinek xosletên ji wan azmûnên xwe yên berê jî bi wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê mijare malê wê di wê rengê de wê karibê wê, bi awayekê cihê de wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyek bê. Lê di her male çêkirî de wê, karibê wê bi serê xwe wê, weke awayên wê yên cihê ku ew ji devera ku ew li wê hatî çêkirin bê û ankû li dema ku ew di wê de ew hatî çêkirin bê wê, di wê temenê de wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Wekî din wê aliyekê din jî wê weke dem û cihê wê, mijare rengên cihê ê hizirkirinê jî wê karibê bibê temenê wê têgîna cihê a çêkirinê û ankû dîtînê a malê jî.

Di wê rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di awayekê de wê bi xosletên wê re wê, di renekê de wê weke ku wê mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê mijare hizirkirina li malê wê, weke ideayekê wê, di wê temenê de wê bi îdeaya malê re wê, di awayên cihê û xosletên wê yên cihê ên bi cihê û demê re wê xwe bidina dîyarkirin. Mal wê, di asta pêşî de wê bi têngîna malê re wê, weke îdeayek ku wê weke di destpêkê de zêde cihêbûnê nedê me wê xwe bi wê re wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Lê wê dema ku wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê wê di îdeaya malê de wê, bi hizirkirina wê û di wê de wê bi kifşkirina wê re wê li wê bihizirê wê bi awayekê bêhasab wê xosletên wê yên cihê bi awayên wê yên weke yên ji cihê bê, demê, darêjkê û hwd bê wê, di wê de wê ew wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Têngîna ideaya malê wê, di wê temenê de wê dema ku mirov wê li çavkaniya wê bihizirê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê bi wê re wê, ew wê were dîtin ku wê mijare îdeayê wê, bi ideaya malê wê çawa wê di renekê ciheyî de wê bi wê re wê karibê xwe bide dîyarkirin bê.

Ideaya malê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê dema ku mirov wê, li wê dihizirê wê, di awayekê de wê, di awayekê bi wê têngîna îdeayê re ku mirov wê, bi îdeaya malê re wê, malê wê dihênê ser ziman wê, ew weke têngînek şibînî û pêjnî wê xwe di renekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di mejiyê me de wê, ew ya ku wê, bi wê têngîna ideaya malê re wê bibê wê ji aliyekê ve jî wê weke ku mirov wê dikarê wê bibînê wê, di wê rengê de wê, weke ku wê, were dîtin wê, di aslê xwe de wê, têngîna îdeaya malê ku wê, di wê rengê de wê, karibê wê bi wê re wê bi awayekê bêsînor wê, xwe bide dîyarkirin.

Di nava kurdan de wê, gotinek civakî wê hebê ku wê carna wê bo ku ew bi wê têngîna gûharînê wê werênina ser ziman wê bi lêbikin di civatên xwe de. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê, bibêjin ku wê, 'ku te tiştêk çêkir te kevirêkê piçûk jî zêde û ankû kêmanî ser wê, ew cûda bê.' Yan jî wê bi wê rengê wê bibêjin ku 'ku te zuxurek jî lê zêdekir ew cûda bê' re wê werênina ser ziman.

Ev têngîn wê bi xwe re wê tiştêkê din jî wê di awayê wê têngîna îdeayî de wê karibê bide me. Ew jî wê bê ku wê di wê temenê de wê, di wê rengê û awayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin ku wê mijare îdeayê wê bi wê re wê di renekê de wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê wê, bi awayekê wê, çendî ku wê bi wê têtîna îdeaya malê re wê li wê bihizirê jî lê wê hertimî wê ew îdeaya malê wê wê ji aliyekê ve wê weke xwe wê bimênê. Di wê temenê de wê di awayekê û renekê darêjkî de wê hizirkirina wê di awayekê de wê zor bê. Ber ku wê di nava jîyanê de wê di renekê de wê gelek awayên wê yên ku wê bi wê re wê werina afirandin û wê bibin wê hebin. Di wê temenê de wê, demê wê têtîna îdeaya malê wê bi serê xwe wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Îdeaya malê wê, dema ku mirov wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, mijare îdeaya male wê, di wê rengê de wê, di wê temenê de wê, di asta giştî de wê weke têtînek îdeayî a razber wê bi gotina malê re wê, çendî wê di awayekê û têtînek hevbeş de wê bide me lê wê bi heman rengê wê di awayekê îdeaya malê a zelal û hwd de wê, cihêbûnê wê di her rewşa malê de wê bi xosletî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di mijare îdeaya malê de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê li wê bihizirê ku wê îdeaya malê wê bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe di her rewşa îdeaya malê a zelal de wê weke ku wê, di renekê de wê bi wê cihêbûnê re wê karibê bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê, karibê wê di wê nûqteyê de wê ji sê aliyên ve wê li wê bihizirê. Yek wê di têtîna gotina malê û îdeaya wê ya giştî ve bê. Aliyê din ê duyem wê bi xosletên wê yên wê yên ku ew karibê weke bi şibîna hev re wê bi wê re kifşbikê bê. Aliyê din ê sêyem jî wê weke ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna îdeayê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê, çawa wê, her male wê cihêbûna wê hebê wê bi wê re wê bi xosletên wê îdeaya wê malê re wê bi awayekê cihêyî wê, temen û derfetek cihê lê hizirkirinê û hwd re wê biafirênê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê di serî de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa îdeayê wê were kirin wê, bi têtîna îdeayê re wê minaq wê, Platon wê di îdeayê de wê dema ku wê li gorî rengê hizirkirin û nerîna wî li wê binerê wê weke ku wê, li wê were hizirkirin û wê îdeaya malê de wê, ew wê bi ber 'ya xwemal' a ku wê îdea wê bi ber wê ve wê bi ber baştirbûnê ve wê herê wê li wê

bihizirê. Hume jî wê weke ku wê ji wê têtîna platon wê peyxam wê bigirê û wê bi têtîna “wê wêneyek wê hizrên me wê bi xwezayê wê li aslê wê bide birin” re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Ev alî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Wê di wê temenê de wê, îdeaya malê ku mirov wê di çerçoveya wê de wê bihizirê wê, di wê temenê de wê çerçoveya wê îdeaya giştî a malê û ankûbi objeyî ku wê weke ‘bi ber wê ve çûyinê’ ku wê bibê wê hebê? Yan jî wê derfet û temenê wê hebê ku mirov mirov wê bahsa hizrek wê têtîna xwemaliyê li ser wê re wê hebê? Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di çerçoveya hizra xwemaliyê de ku mirov li mijarê binerê wê weke ku wê platon wê werênê ser ziman wê bi awayekê gelemperî wê li mijarê wê heta nûha wê were nerîn. Ew jî wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê mijare ideayê û xwemaliyê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, hertimî wê yek xwemal wê hebê û yên din wê hemû wê, weke yên kopîyayên wê bin. Di wê temenê de wê, Platon wê li ser hizra wî ya îdeayê re wê bahsa minaq hasp wê were kirin, ku wê weke haspek wê bi xwemali wê hebê û yên din wê kopîyayên ji wê bin. Wekî din wê di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê temenê de wê, mijare xwemaliyê wê bi wê re wê, li ser têtînek cewherî û ankû wê weke ya ku ew hemû weke bi têtînek destpêkê jî ku wê bi awayekê morfolojikî wê karibê ji wê were derhanîn wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Li gorî wê mantiqê têtîna xwemaliyê bi têtîna ideayê re wê, tişt wê hertimî wê dema ku wê bi ber başbûnê ve wê herê wê bi ber nêzbûna wê xwemaliya cewherî a ya xwemal ve wê herê. Wê, hertimî wê ya baş wê, weke wê, dema ku wê ew kopî bi ber başbûnê ve çû wê weke ku wê bixwezê ku ew weke ya xwemal a esas lê were. Di wê temenê wê têtîliya nava ya xwemal û ya kopî de wê, di wê temenê de wê li ser temen û awayekê wê weke ku mirov wê dikarê wê li wê bihizirê wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê karibê bide dîyarkirin.

Hume wê dema ku wê bahsa têtîna ideayê wê bikê wê, di dewama wê de wê weke ku me hinekê bi hizrên wî re wê hanî ser ziman wê, bi awayên îdeayê rewê li wê bihizirê. Weki din wê bi têtîliya nava wê û her wusa wê, hevvebûna wê re wê li wê bihizirê. Ji aliyê din ve jî wê, têtîna ideayê wê di çerçoveya ‘têtîliyên îdeayî û rewşên dîyardeyî’ re wê li wê

bihizirê. Wê jî mirov dikarê wê bi kortasî wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Têkiliyên îdeayî wê weke ku wê bi pêkhanîna hizirkirinê re wê, werê hanîn li holê bê re wê werênê ser ziman. Wê li ser temenekê têkiliyê wê bi wê bihizirê. Di awayekê de wê, dema ku wê minaq wê, meji wê, têkiliyekê wê redbikê wê, di awayekê de wê, weke rewşek totolojikî wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê dema ku em bi minaqe hijmarî wê li wê bihizirin wê minaq wê di wê rengê de wê dema ku me got sê car 5 wê bikê nivê sihê wê, di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê weke têtînek derpêşî wê xwe bide dîyarkirin. Li gorî Hume wê derpêşên bi wê rengê wê di gerdûnê de wê bê ku ew xwe bisipêrênina tiştê wê, bi xabitandina aqil re wê werin û bibin. Li ser wê temenê wê dema ku mirov wê bahsa têtîna diyardeyîya îdeayî wê bikê wê di wê temenê de wê, bahsa rewşa îdeayê ku wê, bi hebûnên rastîn ên di jîyanê de wê têkiliyekê ku wê li wê bi hizirê wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku mirov wê, di wê çerçoveyê de wê li derpêşekê bi îdeayî wê li wê bê hizirkirin wê karibê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Mirov dikarê wê bêjê ku wê, sibeh roj derneyê wê demê wê, di awayekê de wê di wê çerçoveya îdeaya diyardeyî de wê, karibê li wê bihizirê û wê, ev têtîna a sibe roj derneyê wê biqasî derpêşe derpêşa wê roj derkeve wê, ne kêmi wê xwediyê rewşek ku wê karibê were fahmkirin. Di wê rewşê de wê, di rewşek mantiqî de ku mirov li mijarê binerê wê demê wê, di wê rewşê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê bibêjê ku wê, têkiliya navaroka derpêşa roj derneyê wê biqasî ya 'roj dertê' di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, di xwe de wê rewşa vajîya xwe wê, di xwe de wê, weke ku wê bihawênê bê. Rewşa pozitivkirinê ku wê bi xwe re wê aliyê negativê û ya negativkirinê wê di xwe de wê aliyê pozitivê wê bi mantiqî wê ji aliyekê morfolojikî ve wê weke ku wê bihawênê û ankû wê biparêzê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Hume wê di wê temenê de wê li ser temenê ku ew dihizirê wê bi cerb û çavdêriyê re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê hume wê dema ku wê bahsa têtîna diyardeyê wê bikê wê bi wê re wê ji wê ghiştina ya ji wê pêştir û ankû wirdetir bi epistemikî wê têtîna têkiliya sedem û bandûrê wê bi wê re wê, bi kirpênê û wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê derxê li pêş. Li ser wê temenê hume wê weynek girîng wê bide rewş bendê têkiliyê ê bi sedem-bandûrê û wê di wê temenê de wê bêtê ser ziman ku mirov, ji ya ku ew

tefkir dikê ji wê wirdetir wê bi wê bendê wê weke ku wê karibê bihiyyê wê werênê ser ziman. Li ser wê çerçoveyê wê li ser rastitiyê wê lê bigerihê. Li gorî wî wê, zanînên ne bi sehî û ne jî bi apriori wê karibê dîyarbûnekê bi xwe re bidina dîyarkirin. Tişt ku ew heya ew tenê dikarê bi cerbkinin ew were lê têgihiştin.

Hume wê di wê temenê de wê, dema ku wê bixwezê wê sedema wê epistemikî wê bifahmbikê wê bi wê re wê mijarên hizirkirinê ku ew li gorî xwe wan kifşdikê ên weke hevveykiyê, têkiliyan, wekhevîyê, dijberîyê, demê, cihê û hwd re wê bixwezê ku ew di nava rewşa wan ya demî, gerdûnî de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser temenekê bi wê gihiştina rastitiyê bi dîyardeyî wê ev têgîn wê di awayekê de wê bi ya ku ew bi hebûnê hebê re wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê karibê werina fahmkirin bin wê li wan wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê mijare têgîna zêde û kêmbûnê wê, di wê rewşê de wê rewşên weke yên vajî hev wê werina li holê. Wê di wê li ser temenê sedem û dijberîyê wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê.

Ev rewşên weke yên bi îdeayî ku mirov wê karibê bi wan bihizirê wê di wan de wê gûharîn wê, bi xwe re wê, di rewşa dîyardeyê de wê bi epistemikî wê çawa wê gûharînê wê werênê li holê wê di reng û awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têkiliya wan aliyên îdeayî wê di temenê gûharînên dîyardeyî de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê hizirê û wê werênê ser ziman bê.

Li ser wê temenê wê dema ku wê bi bahsa zanîna îdeayî bi epistemikî wê were kirin wê, ku wê li ser temenê hizra sedemê re wê were fahmkirin wê bi bi aliyên wele têkiliyê, wekhevîyê, dijberîyê, raje û hwd re wê li ser çerçoveya têkiliya wê wek wê û ankû bi dijî wê û hwd re wê were fahmkirin. Li ser wê temenê wê, di îdeayê de wê, ev têgînên îdeayî wê weke têgîna gûharîner ên di rewş û têkiliya dîyardeyê û ankû îdeayê de ji bibin. Minaq wê di îdeayê de wê weke ku wê werê dîtin wê li ser wan aliyên wê yên îdeayî re wê dikarê wê fektorên wê yên îdeayî li du yan wê beşkirî wê werênê ser ziman. Fektorên weke dem û cihê ku wê weke fektorên ku em dikarin wê di awayekê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, bi awayekê fahmbikê. Fektorên weke yên wekhevîyê û sedemê û hwd wê, weke fektorên ya zanînên bi zankirinê bin.

Têgîna sedem û encamê bi aliyên wê yên subjê û objeyê di zikev de ku mirov wê kifşbikê

Têgîna sedemê wê di her rewşê de wê, karibê wê bibê temenê derhanîna encamên epistemikî jî. Wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê encama wê çawa wê bibê wê bi wê re wê, fahmbikê û wê derkbikê. Di wê rewşê de wê, di awayekê din de wê di nava têkiliya sedem û encamê de wê dema ku mirov wê bi wê hizirê wê dikarê wê bibêjê ku wê mijare fahmkirinê wê, di çerçoveyek dîtbarî de wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê bo tîbûnê vexwartina avê wê çendî wê weke rewşek weke dîyar jî bê lê wê dîtbar jî bê. Di çerçoveya têkiliya sedem û encamê de wê dikarê wê bibêjê ku wê ne tenê bi sedemê re wê bi derfet bê ku mirov wê bigihijê encamekê û ne jî wê bi encamê re wê, weke tenê bi sedemekê wê karibê wê li wê kifşbikê re wê bibê. Di wê rewşê de wê, ev rewş wê, weke rewşek ku wê ji aliyekê din ve jî wê ji aliyekê hevraştî a hizirkirinê ve wê, karibê wê di awayekê de wê bi wê bikirpênê û wê fahmbikê bê. Wê dema ku em li navaroka xabatên hume ên weke 'lêkolînek li ser xwezaya mirov' û 'lêpirsînek li ser fêrsa fahmkirina mirov' ku wê li wê dînerê wê, dibînê ku wê, hume wê bi rewşa dîyardeyê ve girêdayî wê aqilmeşandinên ku ew dikê wê li ser temen û bingihêkê bi têgîna sedem û bandûrê re wê weke ku wê bixwezê ew wê werênê ser ziman wê were dîtin.

Li vir mirov dikarê li ser têgîna sedem û bandûrê wê di dewama wê de wê hinekî din wê bisekinê. Di aslê xwe de wê mijare sedemê wê di nava têgîn û fahmkirinên me de wê, xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê hizirkirina me jî wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê, di nava têgînek xwezayî de ku mirov wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê, karibê wê bi xwe bi xwe re wê fahmbikê. Yanî wê bi tiştekê din re wê, fahmbikê. Di awayekê de wê, di nava xwezayê de wê, dema ku mirov wê, di hizirê wê, di awayekê de minaq mirov wê, weke goşt xwar bê û wê, di wê temenê de wê, di nava xwezaya xwe de wê bibê. Ev wê, weke aliyna ku mirov wê, bi wê re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ev mirovê goşt xwar wê, dema ku wê goşt bixwê, wê goşt bo ku ew bixwe wê hebê? Em dikarin wê pirsê ji aliyekê din ve jî wê bikin wê, zindiyên ku ew dihên girtin û ankû nêçîrkirin û xwarin wê bo wê rewşê bin? Bêgûman wê di temenekê xwezayî de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê ti zindî wê bo ku ew zindiyê din wê bixwe wê nebê û wê di nava xwezaya xwe de wê, neafirê.

Ji xwe ku mirov wê, tiştêkê bi rengê wê werênê ser ziman jî wê, di awayekê de wê weke ku wê ne rast bê. Wê mirov nikaribê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, karibê wê werênê ser ziman bê.

Di xwezayê xwe de wê her zindî wê, di awayekê de wê, ne ji bo ya din wê weke sedemê û encamê wê hebê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dema ku wê, di nava cûreyekê de wê, minaq weke jin û mêr ku wê bê gotin wê, 'bo hev bûna' ku wê werê ser ziman wê çendî wê dikarê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman? Ev têgîn wê, di awayekê de wê di wê temenê de wê nikaribê weke têgînek rastîn wê di wê rengê de wê rast bibînê û wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê nûqtayê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, bi wê awayekê wê, li ser temenekê hilde li dest.

Di mijare sedemê de wê, di wê temenê de wê, weke ku mirov wê, dikarê wê ji wê nûqtayê wê fahmbikê wê weke têgînek dîtbar û subjeyî bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di rewşa jin û mêrekê de wê dema ku wê were gotin wê, di wê temenê de wê ev gotin wê di rengekê de wê kirdeya jin û mêrê wê bi îdeayî wê dema ku wê were lê hizirkirin wê dervî awayekê salixkirî wê li ser sedemên bi 'pêwîstîya' têkilidanîna bi hev re û ankû xwe di nava xwezayê xwe de xwe ji xwe zêdekirinê û hwd re wê, weke ku ev gotin wê were gotin.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di rengekê de wê, mijare sedemê wê di wê rengê de wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve wê xwe di awayekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê kifşbikê wê xwe bide dîyarkirin. Di mijare sedemê de wê, fahmkirina cûreyan bi hev wê weke di wê temenê de wê bi têgîna zayendî wê, weke têgînek dîtbar sedemî wê bixwe re wê biafirênê. Lê wê her zindiyê ku ew di jîyanê de ew dijî wê, karibê bigûharê û heta ku wê dema ku wê, yek bo yekê were dîtîn wê karibê bo ya din jî wê were dîtîn. Di wê temenê de wê, ev rewş wê, di awayekê de wê, di wê rengê de wê mijara fahmkirina sedema wê di wê temenê de wê ne bo ya din lê wê bi wê bixwe re wê, di rengekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Wê dema ku wê kesek wê her nava firezeyek xwezayî wê, hinek şînîyan wê berhevîkê û wê bibêjê 'ez wê bo xwarinê wê berhevdikim' wê, di wê

temneê de wê li ser wê rewşê re wê, di wê rengê de wê, têtînek sedemî wê, di mejiyê xwe de wê biafirênê. Dikarê ew berhevkirin bo tiştêkê din jî bê. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê di mijare têtîna sedemê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê di aslê xwe de wê mijare hebûnê wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê mirov wê dikarê wê bi gotinekê wê li wê li vir wê bikirpênê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, bi wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin.

Aliyekê din jî wê, di dewama wê de wê dikarê wê bi wê bihizirê ku wê, têtîliya sedemê wê di nava têtîna zêhnê de wê, di wê temenê de wê, di dîmenê wê weke têtîliyêk pêwîstîna ku wê xwe bide dîyarkirin wê di wê rewşê de wê tenê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê bê.

Di hemû mijarên aqlî û aqilmeşandinê de wê, li gorî têtîna sedemê û bi wê re wê bibin. Di wê temenê de wê, mijare sedemê wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê, dikarê wê weke aliyekê hizirkirina me wê di wê temenê de wê fahmbikê. Di nava hizirkirina me de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare sedemê wê, di wê rengê de wê bi têtîliya ku wê bi wê dihê danîn wê di awayekê de wê, li ser wê temenê sedemî re wê bibê. Ev wê, di rengekê de wê çendî ku wê weke têtîliyêk ku wê dikarê wê li gorî wê pêvajoyên jîyanê û herikina wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê? Yan jî wê dikarê wê di wê rengê û awayekê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di mijare fahmkirina têtîliya nava diyardeyan de wê ew bendê fahmkirinê wê di rengekê de wê, were derxistin li holê û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di mijare têtîna hizirkirina li ser têtîna sedemê û bandûrê de wê, di wê temenê de wê, minaq hume wê mijare derpêşê û ya vajî wê ku wê bi wê re wê, were kifşkirin û lê hizirkirinê wê bixwezê ku wê ji aliyekê din ve wê, li wê bihizirê. Minaq wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê tiştêk ku wê, hebê wê, karibê wê bibêjê ku ew bi ya vajî xwe re wê hebê. Ev wê di çerçoveyêk têtîna a dualiteyî de wê, li ser têtîna sedemê û encamê û hebûnê û nebûnê û hwd re wê, di rengekê de wê, bi temenekê dîyardeyî wê bi felsefeya zerdeşt re jî wê were dîtin.

Li vir wê li ser wê temenê w mijare mantiqê wê, hilde li dest wê, rastfya 'heyî' ku wê weke bi mantiqî wê 'hebê' re wê, di heman rengê de wê, newênê ser ziman û wê fahmnekê. Di wê temenê de wê dema ku em mînaq wê, bi wê rengê li ser wê têtîgînê re wê, bi wê re wê heman empatiyê wê dênin. Wê dema ku em qarek dar didênina ser êgir ew wê, weke li gorî hume ya ku ew weke ya 'dibê bê' re ku ew wê werênê ser ziman. Lê ew wê divê bê'yê wê weke divê bê'yek mantiqî wê şîrove nekê û wê newênê ser ziman. Di wê rewşa şawitîna wê darê bi êgir de wê, di awayekê de wê karibê 'divê bê'yînek mantiqî wê kifşbikê? Di awayekê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê û dinerê wê, di wê rewşê de wê, ya ku wê were kifşkirin wê divê bê'yînek ku ew bi wê rewşê re dibê wê, bi mantiqî wê weke ku wê nebê. Yanî wê, rewşek bi pêwîstîna a ku ew weke divê bê û bi şawitê wê nebê. Di wê temenê de wê nikaribê wê bi wê rengê wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, li têtîgîna wê ya vajî wê bihizirê a weke ku mirov bihizirê ew 'divê nebê' ku mirov wê li wê bihizirê wê ew jî wê li gorî wê ne weke rewşek dermantiqî bê. Em dikarin wê ji aliyekê din ve jî wê, di wê rengê de wê, werênê ser ziman. Wê dema ku em ji rewşa germbûn û rohnîya êgir wê çawa wê bê gihiştin ku ew xwediyê rewşek bi şawat bê? Di awayekê de wê dema ku mirov wê, ne ceribênê wê bi mantiqî wê, karibê wê li wê têtîgîhê?

Li vir wê dema ku mirov wê, li wê mînaqê dinerê û li wê dihizirê wê dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare hizirkirinê wê, di wê temenê de wê tenê wê weke têtîgînek derkî a bi dîtbarî bi fahmkirinê wê weke ku wê bimênê. Di awayekê de wê di nava têtîkîliya rewşa bûjenî û wê fahmkirina xosletên wê de wê li ser rewşên mantiqî û hwd re wê weke ku wê nede dîyarkirin. Wê di wê rewşê de wê rewşek germî ku wê xwediyê rewşek bi şawat bê û ankû ne xwediyê rewşek bi şawat bê wê, temenê wê têtîgîna wê ya mantiqî jî wê ji aliyekê ve wê azmûnênkirinên bi wê di awayekê de wê weke ku mirov wê karibê kifşbikê wê bi wê re wê, di regekê de wê, xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê azmûnkin wê, di awayekê de wê, di xwe de wê hem têtîgînek cerbî û hem jî wê di wê temenê de wê azmûnî û hwd wê di xwe de wê weke ku wê biafirênê.

Tabii, di aslê xwe de wê dema ku mirov wê ji vê aliyê ve dinerê wê mijare rengê fahmkirina bi mantiqê wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê hinekî li ser wê bisekinê bê. Di wê çerçoveyê de wê pîrsa pêşî wê di

çerçoveya têtîna mantiqî de wê, di wê rengê de wê di serê mirov de wê biafirê ku wê mirov çendî dikarê wê encam û ankû objeyên mantiqî bi têtînek jîyanî ve wê girêdayî bidê û ankû wê çendî wê weke wê di awayekê de wê karibê wê fahmbikê. Mantiq wê, hinekî jî wê weke têtînek bi epistemolojikî wê di rengekê zêhnî de wê di wê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, di nava têtîna hizirkirina mantiqê de wê, di awayekê de wê, weke têtînek razber wê, di wê rewşê de wê xwe di hişê mirov de wê bide dîyarkirin. Be vê yekê wê dema ku mirov wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê dihizirê wê, di reng û awayekê weke ji aliyê têtînek hizrî a bi wê li jîyanê nerînê ve wê, di şêwayekê de wê xwe bide dîyarkirijn.

Li vir wê, mantiqê wê weke di awayekê de wê, di aslê xwe de wê hinekê jî wê, di awayekê de wê, di temenekê azmûnî de wê, di wê temenê de wê karibê dîmenekê bi xwe re wê bide me. Wê, ev wê weke aliyekê wê yê têtînî ku em dikarin hem ji ya li ser wê wê ku bi têtîna mantiqê ve hanî ser ziman em, bi wê ve girêdayî hem werênina ser ziman û hem jî cihê werênina ser ziman. Minaq wê, şawate agirekê ku wê kesek û ankû zindiyekê ku ew azmûn nekiribê wê çawa weê zanibê ku ew dişawitênê. Wê dema ku ew azmûn nekiribê wê çawa wê zanibê ku wê av mirov di wê de dixaniqê û yan jî mirov wê çawa wê, kesek weke tayrê nikaribê bifirê û hwd.

Çendî ku wê minaqe firîna kes weke tayr ne biderfetbûna wê ya li gorî mantiqê wê weke ku wê, li ser temenê fîzîkî wê bibê jî lê wê disa wê weke dîtbarîyekê wê bimênê. Di wê temenê de wê, di rewşên fîzîkî de wê, rewşên teqez wê weke ku wê ne bi derfet bin.

Fizik di temenek vegûhar de wê xwediyê temenekê hizirkirinê û gûharîne bê. Li ser wê awa û rengê wê yê darêjkî ê heyî re wê, di rengekê de wê, bi mantiqî were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê hinekê jî wê rewşa mantiqî wê weke rewşek dîtbarî ku wê li ser fîzîkê re jî bê wê weke bi awayên fîzîkê ên monstrebûyina wê ve wê girêdayî wê bibin. Nîşanaka wê û birhana wê çi bê? Ew jî wê ew bê ku wê, mirov wê dema ku wê di rewşa xwe ya nûha de wê weke ku ew li ser lingê xwe dimeşê û wê dema ku me wusa zanî wê dervî wê bi hizirkirina mirovek nikaribê li ser rewşek bêling bijî re wê, weke dermantiqî wê li gorî wê were dîtin. Restên mantiqî wê, di wê temenê de wê, bi fenomenolojikî wê, di awayekê de wê ew bin ku ew rewşên bi fîzîkî ku ew azmûnkirina û weke ji me re mantiqî û ankû maqul dihên bin. Wê li ser wan re wê, êdî wê

weke ya ku wê vajî wê, ji aliyekê ve wê, weke dermantîqî wê were. Di wê temenê de wê ya vajî wê ku wê dermantîqî wê were mirov wê, çawa dikarê wê fahmbikê? Di aslê xwe de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê teybet bê ku mirov wê bi kirpênê bê. Di wê rewşê de wê ew rewşa ku wê weke li gorî ya aliyê mantiqî ku wê li wê weke dermantîqî wê werê wê, di xwe de wê karibê wê xwediyê mantiqekê xwe yê ku mirov wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wê di wê rengê de wê, rêgezên mantiqê ji du aliyên ve wê di wê nûqteyê de wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê li ser wê temen û awayê wê yê ku wê bi rewşa heyî û dîyar re wê karibê wê li wê were lê hizirkirin bê. Ya din jî wê di temenekê wê bi mijare levkîrin û hevgerîtinê re wê karibê wê li wê were lê hizirkirin bê.

Li vir wê, di awayekê de wê, di wê temenê de wê, têgîna mantiqê wê karibê wê were lê hizirkirin. Di çerçoveya têgîna mantiqê de wê, têgîna têkili û rewşa pêwîstîniya sedemî wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku em li wê bihizirin wê di serî de wê weke aliyê wê yê pêşî wê pirsê wê dikarê wê bikê ku wê di têkiliya sedemî de wê, girêdanîya pêwîstîni wê hebê û ankû wê nebê bê. Wê dema ku mirov wê li rewşên heyî û rewşa wan ya di wê çerçoveyê de bi têgînek çavdêrî û cerbî wê li wê dinerê wê, zêde wê têkiliyek bi pêwîstîni wê xwe bi wê re wê zêde newê û nedê girêdan. Hemû tişt wê, di çerçoveya wê pêvajoya heyinê û dîyarîya wê de wê weke ku wê di ahengekê xwezayî û ji xwe re bûnê de wê, weke ku wê hebê wê têgîn û dîmenekê wê bide dîyarkierin.

Di wê rewşê de wê, di nava rewşên jîyanê de wê ji vê aliyê ve wê, rewşên bi hebûna fîzîkî re ku ew dibin wê weke aliyê ku wê karibin werina azmûnkirin bin. Minaq wê dema ku mirov wê, di rewşa tiştê ku ew giran bê ku mirov wê lê nerî wê çendî wê nerîna me ji me re bibêjê ku ew çiqasî giran a? Xosletên weke bi giraniyê, tûjbûnê, dengê û hwd wê, weke yên ku ew rengê wan nayê dîtin bê. Yan jî wê, dikarê wê bibêjê ku wê, dema ku mirov xwarinek çêkirî ku ew pirr tûjbê û mirov hîç ew tahm nekiribê wê çendî wê zanibê ku ew tuj a? Ev rewş wê di awayekê de wê, bide nîşandin ku wê, pêvajoyek fêrbûnê wê, di wê temenê de wê, hertimî wê li ser temenê azmûnkirinê ên dijîyanê de wê, li pêşîya mirov wê bibê. Wekî din wê di dewama wê de wê, dikarê wê, dikarê wê mijare pêvajoya fêrbûnê wê bi hebûna zindiyê re wê dikarê wê bikirpênê. Her zindi ku wê mirov jî wê di nav de bê wê, di pêvajoyek fêrbûnekê de bê.

Li ser temenekê fîzîkî wê dema ku mirov wê li mantiqê bihizirê wê dikarê wê bibêjê ku wê rewşa wê ya bi awayî heyî wê, awayekê wê di awayekê de wê biafirênê. Minaq mirov weke ser dulingan dimejê, bi çav dîtîne, nikaribê bi firê, çav pêşîya xwe nabîne, bêî dengkirinê wê nikaribê dengbikê û hwd wê weke aliyna ku wê di çerçoveya wê rewşa mantiqa fîzîkî a hebûnê de wê karibê li wan wê were lê hizirkirin bê.

Lê xosletên bi wasîfî wê xwe bi awayekê wê di wê rengê dîtbarîyê de wê, weke ku wê nedina dîyarkirin. Wê pêwîstîya kifşkirin û ankû bi azmûnkirina wan wê hebê. Di wê temenê de wê, çavdêrî, azmûnkirin û ceribandin wê weke sê şewayên me yên têgihî ku mirov wan di wê çerçoveyê de bibîrbikê û werênê ser ziman bin.

Azmûnkirin wê dema ku mirov wê, dikê wê, hinek aliyên din jî wê bi wê re wê li ser temenê bi wê derhanînê û hwd re wê hebin. Minaq wê dema ku wê azmûnkirin nebê wê, di warê dîyardeyê de di derbarê hebûn û dîyardetiya wê de wê, xwe gihandina darazan wê weke ku wê zêde temenê wê nebê.

Di mijare nerînê û di nerînê de têgîna darazê ku mirov wê bi gotinekê di wê nûqteyê de wê bibîrbikê wê demê wê mirov karibê wê di awayekê de wê, bi wê re wê darazê wê weke têgînek bi hiş a di derbarê nerînê û ankû bi rêya wê ku wê xwe bide dîyarkirin bê wê were dîtîn. Daraz wê weke renekê nerînê wê di derbarê nerînê de wê, temenê şewayekê fahmkirinê ê ku wê bi wê re wê, nerîn wê weke bi awayekê şubeyî wê, karibê were kifşkirin û pêşxistin bê. Weki din wê dema ku em minaq di nava du diyardeyan de bi wê bihizirin wê çawa wê, têkili wê di nava wê de wê bê pêşxistin wê hinekê jî wê bi wê re wê, were pêşxistin. Di wê temenê de wê, têkiliya nava diyardeyan wê, di awayekê de wê zêde dîyarbûnên wê nebin ku mirov wê, bi awayekê pêwîstîni wê, kifşbikê û wê werênê ser ziman.

Lê ku em ji kijan aliyê ve binerin wê şewayekê têgînî ê bi têgîna sedema pêwîstîni re wê xwe bide dîyarkirin wê li ser çavdêrîyên me yên şûn re wê karibê wê bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Minaq tiştekek ku ew hat jinkirin wê karibê ew were ji holê rakirin weke ku ew nejinbûyî û ankû nebûya? Di wê rewşê de wê, weke têgînek ku wê xwe di nava wê de wê weke kirdeyekê û aliyekê wê yê fahmkirin wê bi morfolojikî wê li mejiyê mirov bide. Tevgerêk û ankû kirinek ku ew hatî kirin wê piştî wê bi kirinek din wê newê ji holê rakirin. Wê kirina piştî wê hatî kirin wê weke kirinek di dewama wê de ku ew hatî kirin wê di renekê de wê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê.

Di wê temenê de kirinek bi ya din ve girêdayî wê bi temenekê pêwîstîni wê di aslê xwe de wê, zêde newê fahmkirin û dîtin. Lê wê, dema ku ew bû û ankû weke pêkhat wê, di wê rewşê de wê mijare ya bûyî wê, di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Ya bûyî wê weke ya pêkhatî û rûdayî bê. Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê, di rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare ya pêkhatî wê, di wê temenê de wê, li ser temen û çerçoveya wê ya darêjkî ku ew bûyî re wê karibê wê, li wê bihizirê. Li vir wê aliyekê din ê bi hizirkirinê ku wê di nava felsefeyê de wê bi têngîna girêdanê wê weke wê rûdawên A wê bi rûdawên B re wê weke ku wê têkiliyek wan hebê wê dîmenekê wê xwe bide dîyarkirin. Em vê aliyê li ser temenê têngîna girêdanê û ankû wê weke ku wê bi têngîna dîyalektikê û hwd re ku wê were ser ziman re di wê çerçoveyê de wê hinekê li ser wê bisekin in.

Di mijare têngîna girêdanê de wê dikarê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê, li ser wê bisekinê. Mijare girêdanê wê di nava rewş, têngînê û hwd de wê, weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di nava hizirkirinên demên hemdem de wê, têngîna sedemê, bandûrê û hwd wê, di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Wê di dewama wê de wê, dikarê wê bibêjê ku wê mijare hizirkirina girêdanê wê, di wê temenê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, di awayekê de wê weke aliyekê hizirkirinê ê komplike wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava têngîna diyardeyî û îdeayî de wê, mijare girêdayî wê di wê temenê de wê, çawa wê were fahmkirin. Di warê têngîna girêdanê de wê, di nava têngîna hizirkirinên demên hemdem de wê, bi zêdeyî wê derkeve li pêş. Têngîna girêdanê wê weke têngînek ku mirov wê li ser hinek temenan wê dikarê wê fahmbikê. Pêşî li ser temenê fîzîkî û bi awayên fîzîkî re wê dikarê wê fahmbikê. Di dewama wê de wê li ser temenê têngînî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya têngîna hizirî de wê, dikarê wê, ji aliyê objeyî û subjeyî ve wê, li wê bihizirê û wê, di dewama wê de wê bi şaqkirinên wê yên ku wê di dewama wê de wê werina kirin re wê pêşbixê û wê werênê ser ziman.

Di mijare têngîna girêdanê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, aliyên wê yên ku em dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirê wê weke bi aliyên wê yên biriqînê, bandûrê, jê derhanînê û hwd re wê, li wê bihizirê. Têngîna sedem û encam û ankû sedemê wê bi serê xwe wê, weke temenekê fahmkirinê ê ku mirov wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li vir di mijare girêdana objeyê de wê, têkiliya objeyê û objeyê û ankû objeyê û subjeyê û yan jî, subjeyê û subjeyê û hwd re wê, weke aliyên wê yên bi fenomenî ku mirov wê karibê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare cismê de wê, di awayekê de wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, bi wê re wê, di renekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê, fahmbikê wê, bi rewş û awayên wê re wê ji aliyekê ve wê, were fahmkirin. Weke agir, av, hewa, şaqe, xwarin, mal û hwd. Lê wê dema ku em têkiliyekê wê, dênin wê aliyên wê yên din ên funksiyonî jî wê bi têtîni wê bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin. Funksiyon wê ji aliyekê ve wê, temenê têtîlidanîn û girêdanê wê bi hev re wê, ji aliyekê ve wê dênê.

Minaq wê têkiliya agir û xwarinê ku wê, çêbikê wê, bi gotinek hesan wê weke xwarinê li ser êgir çêbikê re wê karibê di renekê de wê, bi hev ve di renekê de wê bikirpênê û wê werênê ser ziman. Têkiliya hewa û şaqeyê bi hev re dênê wê, bi hewayaya şaqeyî û ankû hewayaya cemidî re wê, di wê temenê de wê têkiliya wê were dîtîn. Ev wê, di renekê de wê, di dewama wê de wê, dema ku ew têkiliya wê hat danîn wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Ev şêwayên girêdanê wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê ew bê ku wê, dema ku wê girêdan wê pêkhat wê, di awayekê din ên rewşî de wê têtînek kombinyonî wê bi têtîni wê biafirênê. Wê çendî ku wê ji hewa û şaqeyê wê biafirê û wê werê hanîn li ser ziman gotina 'hawaye şaqeyî' û ankû 'hewayaya cemidî' wê bi serê xwe wê weke aliyekê wê yê din ê giring ew bê ku wê rewşek din wê bi wê re wê, biafirê. Di wê rewşê de wê, têtîna objeyî a hewa û şaqeyê wê, di awayekê de wê, çendî ku wê weke temen wê biafirênin wê, di renekê din de wê, bi gotina hewayaya şaqeyî re wê, temenê wê bi wan gotinan wê biafirê bê. Di wê temenê de wê, di gotina hewayaya şaqeyî de wê, kirdeyên gotinên hewa û şaqeyê wê bi serê xwe jî wê, di awayekê morfolojikî de ku wê hebin wê di temenê wê de wê hebin. Ji gotina hewa û şaqeyê têtîni û girêdana wan a bi gotina 'hewayaya şaqeyî' û hwd re wê, di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê. Ev pêvajo wê karibê wê, di renekê din de wê çawa wê li ser gotina hewayaya şaqeyê wê têtîni û gotinên ku ew bèn pêşxistin re wê ew wê di temenê wan de wê bi hebûn û têtîniya ku ew bi morfolojikî biafirênê re wê hebê.

Di awayekê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê têtîna girêdanê wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê din ê

fenomeniyî ve wê, kirdeyên hizirkirinê wê di wê rengê û awayê de wê biafirênê û wê, bide dîyarkirin.

Li vir wê wateya wê gotinê wê çi bê? Li ser têtînek felsefeyî re ku mirov wê li ser wê bihizirê wê, di dewama hev de wê, hatina du rewş, têtî, wate û hwd re wê, di awayekê de wê, weke temenekê hizirkirinê ê ku mirov dikarê wê fahmbikê re wê, werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, mijare girêdanê wê, di wê temenê de wê, bi serê xwe wê nebin. Wê di awayekê de wê, bi bûjenî, fîzîkî û hwd wê, temenê wê yê girêdanê wê bibê. Di dewama wê de wê bi rêya derkên bi zêhnî û hwd ku wê bibin re wê, karibê wê, di wê temenê de wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di mijare derkkirinê de wê bi wê re wê, ya ku ew hat derkkirin ku ew di xêva me de dibê wê, bi wê re wê, weke azmûnek ku wê li ser wê re wê were lê hizirkirin wê biafirê. Azmûn wê, di wê temenê de wê, dema ku wê, li ser wê re wê were lê hizirkirin wê pîrraliyek wê bi meji û hizirkirinên me re wê bi wê re wê biafirê. Ev jî wê, di wê temenê de wê, me li ser wê re wê bigihênê encamên bi hizirkirinê. Minaq wê, dema ku mirov li tiştê azmûnkirî binerê û li wê bihizirê wê, ji gelek aliyan ve wê têtînen bi wê ve werina girêdan wê, di regekê de wê, çawa wê bibê wê, karibê wê were dîtin.

Li vir wê, mijare azmûnê wê aliyekê wê yê afrîner wê, di wê temenê de wê hebê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Dema ku me ji çavdêrîya azmûnekê li tiştê, bûjenê, rewşekê nerî wê ew wê, têtîliyek ku wê bi hinek ali û xosletên din wê karibê wê kifşbikê û wê bi wê hizirê wê di serê me de wê biafirênê. Di roja me de wê, gotinek ku wê li ser temenê pîrrçandî re wê were gotin. Ew jî wê ew bê ku wê, bê gotin kudu mirovên ji herêmên cihê û ankû çandên cihê wê, xwediyê nerînen cihê bin. Ev gotin wê, di wê temenê de wê, karibê di wê warê wê hizirkirina me de wê têtînekê bi xwe re bide me.

Di mijare nerînenê de wê, di wê temenê de wê, di temenê wê de wê, azmûnen cihê wê hebin. Wê dîtinên cihê wê hebin. Ew dîtin wê dema ku wê têtîliya wan wê bi hev re wê were danîn wê di wê temenê de wê, di regekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna azmûnê wê bi têtîliya navaroka wan a bi xosletî bi hev re wê danîna wê, di wê temenê de wê temenê hizirkirinên cihê wê bi xwe re wê çawa wê biafirênê wê ev wê, weke encamek wê bê.

Azmûn wê ji aliyekê ve wê temenê fêrbûnên me yên ku em dikarin wan werênina ser ziman bin. Ev wê, di temenekê de wê, dikarê wê weke çerçoveyek pêşketinê wê, fahmbikê. Di hemû zindiyan de wê, azmûn û ankû fêrbûn û yan jî alimîn wê hebê. Wê li ser wê re wê, bigihijê têgînên ku ew wan weke temenê fahmkirina xwe dide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku wê, kesekê wê li ser psikiletê wê herê û wê, psikilet wê li kevirekê wê bialiqê û wê, piştê wê, dubare ku ew hat deverek weke û ankû wê deverê bixwe û an jî tiştê bi azmûnê ku wê di wê rengê de hatî jînkirin wê, ew wê, were bîrê. Bîrkirina zinditiya me ya bi hebûnê wê, di wê temenê de wê, temenê wê, bi hişbûnkirinê wê bi xwe re wê biafirênê.

Di mijare təkiliya zinditiya me û hişbûnê a bi hev re de ku mirov wê dênê wê temenekê bi tevger ê ku mirov wê dikarê wê, di wê temenê de wê fahmbikê bê. wê obje, bûjen, element û hwd wê di navaroka wê de wê, weke têgînna derkkirî wê werina lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna bi obje, element û bûjenên hiş me re ku mirov wê di wê temenê de bi wan dihizirê wê dikarê wê ji aliyekê din ve wê bibêjê ku wê weke hebûnna ku wê çerçoveya wê hişmendîyê wê biafirênin bin. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare objeyên hişmendîyê ku wê di nava jîyana rastin de wê weke hebûnên bûjenî ên hena bin wê, bi wan re wê azmûnkirinê re wê, temenê pêşketina hiş û ankû zanîna bi wê hişmendîyê re wê biafirênê. Tevgerê piştî ku ew pêkhat û ankû xuyek piştî ku ew hat dayin nîşandin wê, weke objeyek wê hişê bê. wê di wê temenê de wê, di nava wê pêvajoya fêrbûnê de wê weke aliyna ku mirov wan li wan bihizirê û fahmbikê bin. Ji aliyekê din ve jî wê, dikarê wê di dewama wê de wê li ser wê re wê bibêjê ku wê, kirinên me wê, piştî ku ew bûn û pê de wê, di temenkê kirinên pîretikî ên bûyî, rûdayî û ankû pêkhatî de wê, temen û çerçoveyna hizirkirinê wê biafirênin.

Di mijare zinditiya me û hişmendîyê de wê ew wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin ku wê kombinyona ku wê bi wê re wê bibê û wê karibê li wê were lê hizirkirin wê, çerçoveya wê, rengê derkkirinê wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê. Minaq wê dema ku em bahsa tiştê û ankû bûjenekê dikin wê ew wê, di wê temenê de wê di mejiyê me de wê çawa wê cihbigirê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, li wê bihizirê bê. Wê bûjena di rastiyê de heyî û ya ku ew di hişê me de cihdigirê wê hertimî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku wê ji hev wê cihê bê.

Di bûjenê de wê, bi fîzîkîtîya wê ku mirov wê li wê dihizirê wê, awayê wê yê ku mirov wê dibînê wê, bi aliyê ku ew dihê dîtî re wê derkeve li pêş. Wê di wê temenê de wê dîtî wê hertimî wê ya ku ew dibînê re wê, bikê ku ew fahma xwe çêbikê. Minaq wê, tişt wê, dema ku em bi bûjenî wê dibînê wê bi carekê wê karibê bêjê ku wê hemû xosletên wê bèn dîtî? Na, mirov wê nikaribê wê, bibêjê. Giraniya wê bê û wê bi azmûnkirina wê re wê were kifşkirin. Wekî din wê, ji aliyên wê yên din jî wê, bi dîtî û ankû kifşkirinên wan ên bi xosletî re wê were dîtî. Di rewşek bûjenî û ankû fîzîkî de wê, aliyê piştî û yê nava wê ku ew nakevina bere dîtî û ankû çerçoveya dîtî de wê, newina dîtî. Wê di dîtî de wê hertimî wê aliyên wê yên pêş wê bi xosletên wê yên weke awayê darêjkî û hwd re wê were dîtî. Di wê rengê de wê rengê xosletê wê, di awayekê de wê çawabûna wê û ankû wê rewşa wê ya bi salixkirinê wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di rewşa bûjenê de wê, ji du aliyan ve wê dikarê wê li wê aliyên wê yên nakevina bere dîtî de wê li wê bihizirê. Aliyê wê yê pêşî wê, di wê temenê de wê, ew hebin li berçav û nayêna dîtî bin. Lê wê dema ku em wê li wê bi zivirin emê wê bibînin. Aliyê din jî wê bi xosletên wê re bê. Ew jî wê dema ku mirov wê li wê binerê wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Xosletên wê, di wê çerçoveya wê hebûna wê ya heyî de wê li duyan were beşkirin. Xosletên ku ew dihên dîtî bin û yên ku ew nayên dîtî bin. Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê, karibê aliyekê din ê weke yê sêyem jî wê li ser wê têgîn û aqilê me yê subjeyî re wê li wê bihizirê bê. Ti tişt wê, ev wê di wê de wê bi wê hebê û wê tenê wê bi wê hebê wê nikaribê bi wê li wê were lê hizirkirin. Wê di wê temenê de wê weke aliyê funksiyonî ku wê were bikarhanîn wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê dikarê bi wê bê lê hizirkirin.

Di rewşa hizirkirina li wê de wê, hertimî wê, aliyekê wê yê ku mirov wê bi tefkirkirinê wê, kifşbikê û piştî ku me kifşkir wê, bi awayekê şenberî wê bi wê re wê xwe bi pêjn û dager bikê di hişê mirov de wê hebê. Ew jî wê, di rewşa tiştî bi hebûnî heyî de wê, weke aliyekê wê yê xosletî bê.

Di mijare tiştê de wê, aliyekê wê yê bi hişê me re wê weke ku wê di kombasyonê de wê xwe bi xosletên xwe re wê bide dîyarkirin wê hebê. Weke ku wê dema ku wê hişê me nebê wê, nikaribê bahsa wê were kirin wê di dîmenekê de wê were dîtî. Di wê rewşê de wê, tişt wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê dikarê wê bi wê re wê, kifşbikê ku wê, bi aliyê hişmendiyê ve wê hinek xosletên wê yên ku ew bi wê werina kifşkirin wê bibin. Di wê rengê de wê xosletên ku wê weke di çerçoveya

têgîna bandûrê bê û ankû aliyên wê yên din bin ku ew werina derhanîn ji wê, weke xosletên ku ew tenê dikarin bi hiş werina derhanîn û fahmkirin bin. Di tiştêkê û ankû hebûnekê de wê dema ku mirov wê li wê binerê wê, dema ku em bi wê karibin bi gihijina gelek hizran û ankû tiştên ku ew werina bîra me wê, di wê temenê de wê weke xosletekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, tişt dema ku ew ji wê bûjenîtiya wê hat derkkirin wê weke objeyekê wê di hişê me de wê, bi têgînek afrîner wê karibê temenekê hizirkirinê ê bi morfolojikî ê fahmkirinê bi xwe re wê biafirênê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov bi wê bigihijiyê de bê. Yanî bi gihîştina wê wê karibê li wê were lê hizirkirin û kifşkirin.

Hişmendî wê ji wê aliyê ve wê bi sê aliyên wê pêvajoyek afrîner wê di xwe de wê bi wê rewşa bûjenî wê, biafirênê. Yek wê, di awayekê de wê bi dîtina wê û hebûna wê ya dervî me heyî bê. Du; wê bi aliyê wê yê derkkirî û di meji de wê weke objeyekê ku ew heya bê. Aliyê din ê sêyem jî wê ji wê aliyê duyem bê û ankû aliyê yekem bê ku wê bi derhanînen morfolojikî û hwd wê, weke bi peyxamî ji wê gihîştina têgîne bê. Wê di wê temenê de wê bi wê gihîştina hizrên nû bê. Tişt wê, bi hebûn û hevgirtiniya wê re wê, di xwe de wê, gelek aliyên ku wê weke di wê de vêşarî ku mirov wê karibê kifşbikê wê bi wê re wê weke ku wê hebê. Minaq wê dema ku em di çerçoveya wê, aliyê sedem û ji wê aliyê ve bi têgîna bandûrê bi wê bihizirin wê xosletên wê yên di hev de û ankû hev re derbas dibin wê di awayekê de wê, temenê kifşkirina wan wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê, bide dîyarkirin.

Ji aliyekê din ve jî wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê minaq wê, mijare hebûna tiştê û aliyê wê yê funksiyonali bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, funksiyon wê hinek aliyên wê yên ku wê, bi têgîna sedemê re wê, karibin werina hanîn li ser ziman jî wê bi xwe re wê werênê li holê. Di wê temenê de wê mijare sedemê wê bi hebûna wê re wê, çawa wê karibê were fahmkirin. Minaq hume wê, di çerçoveya têgîna xwe ya felsefeyî de wê, bahsa sedemê ku ew hertimî wê weke pêşî dihê wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Ev wê piştê wê, di nava hizirkirinên filosof û zaneyên ku wê piştî de wê werin de jî wê di rengekê de wê, bi wê rengê wê cihbigirê. Di wê rewşê de wê, têgîna sedemê wê, dema ku em li wê bihizirê wê, hertimî wê bi xosletekê dîtarî wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin û wê, bi encamê re wê, di aslê xwe de wê, ew wê, hertimî wê, dîmenê wê weke ku wê karibê bi xwe re wê bide

dîyarkirin ku ew karibê cihgûharandinê bi wê re bikê. Minaq wê, dema ku em bahsa sedemê bikê wê, di wê rengê de wê, di wê de wê, hertimî wê hevgirtiniyek wê di wê têngîna sedemê de wê di wê rengê de wê weke ku wê hebê wê, dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Minaq em xwarinekê dixwûn û ew dikarê weke sedema jîyankirina me bibê. Lê jîyane me jî wê karibê bibê sedema tiştêkê din ku ew bi wê bibê û ankû di wê de were kirin. Wê demê wê di wê temenê de wê, di xelesa wê, sedemê û ya sedem û encamê de wê, di wê temenê de wê li dûv hev wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê mijare sedemê û encamê wê di wê temenê de wê, di hev de wê parastina hev wê, di wê dîmenê hebûnê û li ser wê re di dewama wê de wê bi ghiştina li dûv hev bi fahmkirinekê re wê, xwe di rengekê de wê, bide dîyarkirin. Ya ku ew weke sedem karibê bibê encam û ya ku ew weke encamê ji tiştêkê din re bibê sedem. Wê demê wê, di wê temenê de wê tiştêkê din jî wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê ew bê ku wê, mijare sedem û encamê wê aliyê wê yê subje yî û objeyî re wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, obje û subje wê çawa wê bi hev re wê, di têtikilikê ku wê di zikhev re wê derbas bibin wê were dîtin wê bi wê re wê were dîtin. Di mijare sedem û encamê û bi fahmkirina wan a bi têngîna subje û objeyê re wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê ku wê, ji wê aliyê ve wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di subje yê de wê hebûna objeyê wê weke ji aliyekê dîmenî ve wê weke ku wê temenê wê yê fahmkirinê wê bi wê re wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, hebûna subje yê bi objeyê wê bi wê re wê, temenê derkkirin û bi wê ghiştina ji wê derhanîn û hwd ên bi hizirkirina wê û xosletên wê yên ku ew werina derkkirin bin. Hebûna tiştê bi bûjenî wê, bi awayekê wê weke di rengê ku ew heya de wê, weke xwediyê çî rengê funksiyonê bê wê weke ku wê bikê ku ew bi xwe re wê bide dîyarkirin. Kevçiyek wê weke ku wê bo xwarin xwarinê bê. Lê wê, bo tiştêkê din jî wê karibê were bikarhanîn. Di mijare funksiyonê û lê zêdeyîya wê de wê, ev wê bi wê re wê, karibê were kifşkirin û li wê hizirkirin. Awayê tiştê ê bi bûjenî ku wê were li holê wê di wê temenê de wê, ji wê aliyê ve wê xosletên wê jî wê bi karîgerîya wê re wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê rewşa bûjenê wê, bi wê re wê, ew aliyê wê yê wê yê funksiyonî wê weke ku em bi têngîna sedem û encamê re ku wê weke di dîmenekê de wê çawa wê bi hev re wê xwe bide dîyarkirin wê bi awayê wê re wê, di rengekê de wê

weke ku wê bi wê re jî wê ew wê xwe bide dîyarkirin. Tişt û rewşa wê ya funksiyonî bê, têkiliya sedem û encamê û hwd bê wê, di rengekê de wê xwediyê rengekê têkili û girêdanê a bi hev ve ku mirov wan bi wê rengê bi wan re wê fahmbikê û bi wê re wan fahmbikê re ku wê xwe bide dîyarkirin bê wê bi wê re wê were li berçav.

Li vir wê dema ku em bi wê aliyê bi wê dihizirin wê aliyekê wê yê din jî wê xwe bi wê re wê, di dewama wê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin li ser rewş û têngîna girêdanê û ankû benda navê a wê re. Di çerçoveya têkili û girêdana sedem û encamê de wê dikarê wê di temenekê pêwîstîni de wê, fahmbikê bê û ankû wê nikaribê wê bi wê rengê wê fahmbikê bê.

Li vir wê, aliyê funksiyonîya tiştê wê, di wê rewşê de wê hertimî wê bi wê re wê, bi wê rengê wê, rengekê hizirkirinê wê di wê mêylê de bê ku ew bide dîyarkirin. Lê li vir wê, di wê temenê de wê dema ku em wê bi wê têngînek pêwîstîni wê fahmbikin wê weke ku wê ji wê rewşa wê ya heyînî wê weke ku wê dîrketin wê bibê wê ew întîba jî wê di mejiyê mirov de wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava hemû tiştê de wê girêdan wê hebê. Wê girêdan wê di serî de wê, bi du aliyên wê dikarê wê li wê bihizirê. Yek wê bi tiştê û biriqîna wê bê. Ev wê weke ku wê ji wê bixwe bê. Aliyê din jî wê weke di nava du tiştan û bi girêdana nava wan bê.

Di wê rewşê de wê, ev rewşa girêdanê a pêşî wê di wê temenê de wê, di wê mêylê de bê ku wê hizrekê wê di serê mirov de wê bide çêkirin ku wê, tişt û biriqîna wê di wê rengê de wê xwediyê wê bendê girêdanê bi awayekê pêwîstîni bê.

Di mijare sedem û encamê de wê, wê dema ku mirov bi wê bihizirê wê, dema ku em li gorî wê têngînê bihizirin wê ew tişt û ankû bûjen wê bi awayekê pêwîstîni wê, heman encamê û sedemê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê. Di wê rengê de wê, di awayekê de wê, dema ku wê kesekê ku ew kevçiyek ku ew hiç azmûn nekirî ku ew bo çî bê wê çawa wê kifşbikê ku ew bo çî ya?

Wê di wê rewşê de wê azmûn wê di wê rewşê de wê aliyekê wê yê ku ew weke ji xwe re bê wê bi wê re wê, di pêvajoya pêkhatina wê de wê bibê wê were dîtin. Aliyê wê yê ku wê weke minaq ku wê bi minaq kevçî wê ew bo xwarin xwarinê bê wê li ser wê rengekê azmûnkirinê ê bi wê rengê ku ew bûya û ew bi wê rengê hatiya têngiştin û hwd re bê. Di wê temenê de wê demê wê di çerçoveya azmûna wê de wê aliyê piştre pêkhatî û yê ku ew hê pêknehatî berî wê, di wê rewşê de wê, weke du

aliyên wê yên ku mirov wê bi wê re wê, karibê cihê bi wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê, di awayekê de wê ya ku wê temenê wê hizirkirina pêwîstînê wê li ser rewşa bûjenê re ku wê, bi têngîna pêwîstîniyê re wê biafirênê wê, weke ku ew di zikhev de bin ku wê têngînê wê bi me re wê bidina çêkirin û dîyarkirin re wê bibê. Sedem wê, li gorî wê hertimî wê bi xwe re wê, encamê vebêjê û ankû wê werênê ser ziman wê bi têngînekê wê li wê were lê hizirkirin. Wê demê ku ew di wê temenê de wê bi wê rengê wê bi wê hizirkirin wê weke encam û sedem wê, di wê temenê de wê, bi hev re ku ew dîyarbibin wê weke ku ew ji xwe bi dîyarî bi wê rewşa bûjenî re ew hena bin. Wê di wê rewşê de wê, pirsek din wê di serê mirov de wê karibê biafirê. Ew jî wê ew bê ku wê, encamek ku ew bû wê bi wê sedemê re wê, nikaribê encamek din bi wê re were derkkirin û ankû dîtîna bê? Di awayekê formelî de wê nerîna li têngîna sedem û encamê bi rewşa bûjenî rewê, di wê temenê de wê, vê têngînê wê di serê mirov de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de ku wê tiştêk wê bibê sedema dîtîna tiştêkê din û ew tiştê ku ew hat dîtîna ku ew bi berdewamî bibê sedema tiştêkê din û bi wê rengê dewam bikê û herê wê, weke aliyekê wê di wê rengê de wê karibê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Lê ez wê dikarin wê bibêjim ku wê her rewşa bi bûjenî ku ew ya berî wê bû sedema kifşkirina û ew di dewama wê de wê bû sedema kifşkirinek li pişt xwe re wê, ew wê, xosletên wê yên bi serê xwe ku ew werina kifşkirin jî wê hebin. Wê demê wê ew rewşa bûjenî wê bi serê xwe jî wê, karibê were fahmkirin ku ew çendî wê karibê wê, di dewama wê de wê, tiştê û dewamiya wê ya sedemî a bi girêdana bi hev ve ku wê werê fahmkirin. Di wê rewşê de wê, aliyê ku ew dihê dîtîna wê weke ku wê çawa ku wê di dewama wê de wê bê sedema dîtîna rewşek bûjenî a di dewama wê de ku ew were dîtîna jî wê bi heman rengê wê ew dîtîna wê karibê wê rewşa bûjenî wê bi xwe re wê, bi hinek kifşkirinên din û aliyên din ên fonksiyonî û hwd re wê, temenê hizirkirin, fahmkirin û kifşkirinên nû ên din jî bi xwe re bi wê re êdî werênê li holê.

Mijare sedemê wê di nava hizirkirinê de wê, hinek aliyên wê yên ku ew di zikhev de ku mirov dikarê bi wan li wê bihizirê wê hebin. Aliyê pêşî wê bi têngîna sedemê re wê, aliyên objeyî û subyeyî bê. Ji aliyê objeyî ve wê, weke ku wê, tiştêkî ku mirov wê werênê ser ziman wê bi wê re wê, minaq wê mijare tîbûn û avê a bi girêdana sedemî a bi hev ve bê. Wê dema ku kesek tîbû wê avê vexwe. Wê demî sedema vexwartina avê wê weke tîbûnê bê dîtîna.

Wekî din wê ji aliyê din ê subjeyî ve jî wê, li wê binerê wê têgîna girêdanê wê, di awayekê de wê bi karîna kifşkirina aliyên wê yên din ên ku wê karibê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin rewê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare girêdanê wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di rewşa girêdanên bi subjeyî ên sedemî ve wê, dikarê wê, di awayekê wê weke ji wê derhanînî re jî wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê ji aliyê subjeyê ve wê li wê bihizirê wê bi wê di çerçoveyek bi têkili-girêdanî ku wê bi wê re wê were çêkirin re wê, li ser temen û awayekê ji wê derhanînê weke bi morfolojikî re wê, karibê li wê were lê hizirkirin. Girêdana subjeyî wê, di wê temenê de wê weke girêdanek hişmendî ku wê karibê wê bi wê re wê, di temenekê levkirinê di nava du elementen û ankû bi elementekê re wê were lê hizirkirin re wê, kifşbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê li ser temenekê subjeyî wê bi sedemê wê li wê bihizirê wê, karibê wê di awayekê de wê, bi derhanînên bi hişmendî re wê, sedemê wê di nava wê de wê girêdana wê çêbikê. Di wê warê de wê, di demên hemdem de wê di warê têgîna sedemê a subjeyî de ku wê, were lê hizirkirin wê di nava têgînên derûnî de wê dîmenekê wê yê hizirkirinê ku wê bi objeyî bê û ankû şubjeyî bê wê were dîtin. Di nava têgîna derûnî de wê çêkirina sedemekê wê di wê warê de wê weke mijarek subjeyî wê xwe bide dîyarkirin û wê ji hev re wê, bi hev çêkirina girêdanê bi hev re wê, di awayekê de wê, were dîtin. Kesekê ku ew tiştêkê ku ew bi çarekê dît ku ji wê tirsîya û ankû tiştêkê ku ew weke ku ew heya mirov wê biikişênî li ser xwe û yan jî wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi weke bi zêhnî wê ji xwe re wê, bendeên xwe girtinê ku wê bi wan wê çêbikê û wê mirov wê di mejiyê xwe de wê, hêncetên xwe girtin, berdan û ankû wekî din bi awayekî din ku wê çêbikê re wê were dîtin.

Di aslê xwe de wê, di rengekê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê têgîna subjeyî a sedemî wê, di wê rengê wê dikarê wê ji du aliyên ve wê, pêşî wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê weke ku wê bi hesanî bi zimanê nava xalkê wê were gotin wê bi xiyalî çêkirina bendan di serê xwe de ku wê were ser ziman wê, di wê rengê de wê di dîmenekê de wê karibê bi wê were lê hizirkirin.

Wê dema ku mirov bahsa rewşekê kir wê ew rewş wê li ser çî sedemê wê bibê. Minaq wê dema ku wê bahsa rewşek weke ya bi gotinkirinê wê

karibê wê, werênê ser ziman. Di wê rewşê dee em, minaq dikarin gotina ‘‘di cihê xwe de sekininê’ wê bikê. Wê, ber çî wê sekinînê bê. Kesekê derve ku ew li lê binerê wê karibê ji wê gelek awayên hizirkirinê wê bi wê di serê xwe de biafirênê û werênê ser ziman. Gelek sedeman bi rêyên weke empatidanîna bi rewşê re ew di serê xwe çêbikê û werênê ser ziman. Di wê rengê de ew bi wê re wê, awayekê hizirkirinê wê werênê ser ziman.

Subjektivism wê aliyekê têgînê ê afrîner wê li ser wê temenê wê bi xwe re wê biafirênê. Di dewama ku mirov wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê dihizirê wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê, di rengê de wê, werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare girêdanê de wê, dema ku em bi awayekê felsefeyî wê li wê binerin wê bi têgîna ‘girêdana sedemî’ re wê li wê bihizirê wê weke ku wê ew wê, di xwe de wê, bi rewşa bûjenê ve girêdanî wê were dîtîn. Lê di nava rewşa jîyanê de wê di awayekê de wê girêdana sedemî wê weke aliyekê wê yê jîyanî ku wê di nava kirin û rewşê, rewşê, bûyinê û hwd de wê, weke temen û çerçoveyek fahmkirinê wê bi xwe re wê, di rengê de wê weke ku wê biafirênê.

Di wê rewşê de wê her rewş ku ew bû û pêkhat wê, bi awayekê xwezayî wê weke rewşek objektiv wê bi xwe re wê, di nava jîyanê de wê biafirênê. Wê di wê temenê de wê, di wê rewşê de wê di nava wê fahmkirina wê de wê têkiliya fahmkirinê wê, têkiiyek ku wê di wê warê de wê bi rengên hizirkirinê re wê, temenê fahmkirinê wê bi xwe re wê, di awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê.

Di mijare têgîna subjeyê û sedemê de wê, di awayekê de wê, ew jî wê bi wê re wê di awayekê de wê were dîtîn ku wê, kifşkirinên ji sedemekê zêdetirî bi rewşê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di nava têgîna sedemê de wê, bi rewşê re wê lêhatin wê weke aliyekê ku wê di temenekê mantiqî û hwd de wê weke ku wê were lêgerîn. Di wê temenê de wê, di nava sedemê û rewşê de wê, levkirin wê di awayekê de wê, yek wê bi herîkina rewşê re wê ji nava rewşê wê derhanîna têgînek sedemî û du wê weke dervî rewşê wê bi wê ve girêdayî ku wê karina danîna têkiliyek sedemî û hwd bê wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin.

Di rewşa tevgerê de wê, dema ku mirov wê dide nîşandin de wê bi rengê wê bide nîşandin û li ser çî esasê û awayê wê bide nîşandin wê bi

wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê karibê wê bide nîşandin. Di sedemên dervî tevgerê de wê, minaq wê, dema ku wê tevgerê hat dîtî wê di çerçoveya levkirinek hevgerî de wê ew wê were lê hizirkirin û ew dema ku ew nebû wê ber çî ew levnekirin hebû wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê mijare wê levnekirinê wê, ji du aliyên ve wê karibê wê were lê hizirkirin. Yek wê ji aliyê sedemê ve wê, di levkirinekê de ku wê karibê wê fahmbikê û ji aliyê levkirinê ve ku wê bi wê re wê li lêgerîna sedemê û bi wê re wê xwestina wê fahmkirina wê bê. Ji wê aliyê duyem ve wê, bi wê re wê, bi teybetî wê, di nava levkirin û levnekirinê de wê, di awayekê de wê, sedema wê ber çî ew bi wê rengê bû wê, di serî de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê were kifşkirin.

Ev tégîna sedema lêhatinê di nava rewş û levkirina rewşê de wê, di wê nûqtayê de wê, karibê wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê ji aliyê teorikî ve ku em li wê nûqtaya tégîna levkirinê a sedemê bihizirê wê, çerçoveyek bverfireh a ku mirov pêwîsta li wê bihizirê wê karibê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin wê, karibê xwe bide danîşandin. Di rewşa sedemê de wê dikarê wê di levkirina bi gotinê re wê, werênê ser ziman? Ev jî wê weke aliyekê ku wê dema ku wê rewşek wê were vegotin wê di awayekê de wê di nava wê aheng û levkirina wê de wê, dema ku mirov wê hanî ser ziman ku ew di farqê de bê û ne di farqê de jî bê wê ji aliyekê ve wê, bi wê rengê jî wê weke ku wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, levhanîn û di awayekê de wê, di levkirinekê de wê, hanîna ser ziman a rewşê wê weke di rengê de wê, weke bi hêncetkirin û ankû bi sedema wê re jî wê hanîna ser ziman jî wê, weke ku wê di awa û rengê de wê bi wê re wê bibê. Di mijare levkirinê de wê, hertimî wê weke ku mirov wê kifşdikê wê tégîna sedema nêz wê xwe di awayekê de wê, zêdetirî wê karibê bide dîyarkirin. Sedema nêz wê, çî bê? Ew jî wê, di awayê hebbşna tişteke de wê ew çawa bi tevgerên xwe û kirinên xwe û hwd heya wê, bi wê re wê karibê wê fahmbikê. Minaq wê dema ku mirov wê bahsa mirovekê bikê wê, ji dema bûyinê ve wê, musklaturên laşê wê çawa pêşdikevin û skeletê wê çawa li gorî wê dibê û hwd wê bi wê re wê di awa û rengê de wê karibê wê fahmbikê. Em minaq dikarin di zindiyekê de wê rewşa muskletonan, sînîr, û girêdanên wan lêbikolê û wê bi wê fahmbikê ku ew çawa xwediyê rewşên tevgerê bê wê bi wê re wê fahmbikê. Li ser tégîna sedemî a temenî ku mirov wê binerê wê, di çerçoveya wê hebûnê de wê, xwediyê çî awayê bê, çawa wê hebê û çawa wê di awayekê de wê, rengê ku ew bi wê di wê demê de heya ku ew

pêşdikeve û hwd wê bi wê fahmkirina wê re wê, têgîna sedema temenî wê, bi wê re wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Ev rewş û rewşên weke wan dikarin di çerçoveyek sedemî a nêz de ew werina dîtîna û fahmkirin. Beremberî wê ku em bi gotinekê bibêjin wê, demê wê têgîna sedema a dûr wê çi û çawa bê? Minaq ku wê di nava malekê de wê, agir wê derkeve û wê bi şawitê. Piştî ku ew agir hat nivirandin bi hefteyê û ankû du hefteyan wê, bayek hinekê bi şit wê were û wê, male şawitî wê hêtên wê bide ardê. Wê demê wê, ketina wan hêtên malê wê ne tenê wê bi sedema ba bibê. Wê bi sedema ku wê bi êgir hêza wê ya berxwedanê a hêtê ya xwe li xwe girtinê ku ew bi şawitîne kêmbûya re ew êdî ketiya re wê, were û bibê re wê karibê ew were fahmkirin.

Wê dema ku mirov wê li ser rewşa biriqîna têgînî dinerê wê dibînê ku wê di nava zêhnê de wê têgînên objeyî ku wê bi xosletên fîzîkî a weke ku ew hatina azmûnkirin wê di rengê de wê, werina danîşandin û ankû biriqandin. Li ser wê re wê, di wê rengê de wê, obje wê bi wê rengê wê xwediyê xoslet û teybetmendiyên ku ew bi wê were fahmkirin bê û ew bi wê aqil were meşandin bê.

Dûnya fîzîkî wê di wê temenê de wê bi xosletên wê yên ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman re wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Dûnya fîzîkî wê xosletên wê yên dîtîna wê di wê rengê de wê, di rengê de wê xwe bidina dîyarkirin.

Di dema ku wê tiştê hat dîtîna wê li ser hebûna hizirkirinê re wê weke têgînek bi pêwîst a ku ew bi wê were derkkirin wê xwe bi wê re wê were dîtîna. Wê dema ku mirov wê, tiştê wê bibînê û çavên me vekirî bin in û xwediyê hiş bê ku me ew dît em nikaribin bêjin ku em di wê wê rewşê de wê, nebînin. Wê ew wê were dîtîna û wê were dîtîna.

Di wê rewşê de wê, rêgezên derkkirinê wê di serî de wê bi dîtîna wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê, çawa wê, were derkkirin. Wê, di wê rengê de wê, dema ku mirov wê nerînekê wê, derkdikê wê di wê tiştê bi objeyî hat derkkirin de wê bi xosletên wê û awayê wê re wê, dîmenekê di zikhev de wê, hebê û wê bi wê re wê, were dîtîna. Em rewşa mirovekê ku ew dihê dîtîna û bi wê dîtîna dihê derkkirin wê dikarê wê li berçav bigirê. Minaq wê di wê temenê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare dîtbarîyê wê, di wê temenê de wê, bi wê dîtîna re wê ew çawa wê were derkkirin wê bi wê re wê, di rengê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveya dîtina mirov de wê, beşên mirov wê, bi serê xwe wê di wê çerçoveya mirov de wê, werina dîtî û derkkirin. Minaq wê, gotina mirov wê, ji aliyekê din ê morfolojiikî ve jî wê di wê rewşa giştîya mirov de wê bibê xwediyê wateyek bi têtîna a bi hevgirtî û çerçoveya giştî jî. Di wê temenê de wê dema ku wê mirov wê were berbîra me wê û ankû wê, navê mirovekê wê were hildan li dest wê, heta wê demê wê hemû xosletên mirov ên ku me derkkirina û li wan têtîhiştîya wê di mejiyê me de bin wê werina berbîra mirov. Wê mirov wê di wê temenê de wê bi gotinê û navê wê weke hevgirtinê û çerçoveya wan hemûyan bê. Di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê û awayekê de wê xwe bi wê re wê, di rengê û awayekê dewê karibê bide dîyarkirin.

Di wê rewşê de wê, ji aliyên fîzîkî ve wê, xosletên mirov wê, di wê temenê de wê xwe bi wê hebûnîya wê re wê bide dîyarkirin. Wê mejiyê mirov wê, di wê temenê de wê li wê hoyandinê wê bibê û wê, di wê temenê de wê, karibê xwe bi wê re wê, di wê temenê dewê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare hevgirtina mirovî wê di wê temenê de wê, weke hevgirtinek kirdeyî wê, di wê temenê wê pêveçûnên ku wê bi mirov wê, di nava jîyanê de wê bi tevgerî wê bi mirov re wê bibin re jî wê xwe di rengê de wê weke ku wê bi mirov re wê bide dîyarkirin.

Têtîna objeyî wê di çerçoveya têtîna derkkirina mirov de wê dikarê wê ji du aliyên ve wê fahmbikê. Yek wê li ser xosletên fîzîkî û objeyî û ya din wê weke bi fîzîkkirinê û objekkirina ku wê bi wê re wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê wê dema ku em di dewama wê de wê cardin werina li ser mijare têtîna sedemê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê mijare sedemê wê, bi têtîna objeyê û azmûnkirina wê bê û ankû wê, di wê temenê wê yê hebûnê û hwd de bê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê, xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Leibniz wê, têtîna wê ya weke têtî-sedemê, hume têtîna wî ya sedemê-bandûrê û hwd wê, di wê temenê de wê, weke aliyê ku wê karibê wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Weki din têtînên di derbarê sedemê ên vekirî ên descartes û hwd jî wê di wê temenê de wê, di rengê de wê karibê werina kirpendin.

Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê mijare têtîna hebûnê wê di wê temenê de wê çawa were fahmkirin wê, ji demên piştî ronansê û pê de

wê li ser temenekê apriori û hwd re wê, çawa wê, bibê û çawa wê nebê û hwd re wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê, mijare ya heyî bi hebûnê û bandûra wê, û li ser wê çerçoveya wê ya bi bandûrî ku wê çawa wê xwediyê temen û awayekê bê wê, dikarê wê di dewama wê de wê ji aliyekê ve wê bi kirpêendê.

Wê dema ku wê diyardeyek wê bibê wê, di derbarê derketina li holê a dîyardeyek din de wê, têgînek wê ne dîyarkirin. Wê di destpêkê de wê di dîmenê bi serê xwe wê, di wê temenê de wê bi wê were lê hizirkirin. Di nava felsefeyê de wê li ser ya heyî re wê, bi wê re wê bi girêdanên wê yên bi hebûna wê ve girêdayî wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Lêpîrsînên li ser hebûnê û ji kû hatina wê hertimî wê di wê temenê de wê weke mijarek zêde ku wê aqilê mirov wê, di renekê de wê, mijul bikê jî bê.

Di awayekê de wê, dema ku mirov wê, li nava hizrên hume jî binerê û heta descartes jî wê di awayekê de wê, tiştek wê were dîtin. Wê bi mijare sedemê re wê têgîna pêwîstîniyê wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê bi wê were lê hizirkirin û wê têkiliya wê çawa wê bi hev re wê hebê û ankû wê têkiliyek bi wê rengê wê hebê û ankû wê nebê wê weke aliyekê ku wê mirov wê zêde wê serê xwe wê li ser wê bişênê bê. Wê di wê rengê de wê mijare pêwîstîniyê wê di wê temenê de wê li ser temenekê bi hebûna hebûnê ve girêdayî wê li ser wê çerçoveya hizirkirinê re wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di aslê xwe de wê di wê warê de wê mijare pêwîstîniyê wê bi serê xwe wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê hilde li dest bê. Di awayekê de wê, tiştek wê, hebê mirov wê karibê wê, bibêjê ku ew nîn a? Yan jî wê dema ku mirov wê, mirov wê weke zindiyekê ku ew mecbûrî bi xwarin xwarinê bijî bê wê demê ku ew xwarinê nebê wê karibê bijî bê? Yan jî wê, di dewama wê de wê dikarê wê, di wê temenê de wê, dema ku wê li rewşên weke li ser temenê cûreyên zindiyên ên weke newekehev ku ew hena wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Mirovek wê, ne bi bask bê ku ew bi wê bi afirê. Lê tayrek wê bi bask bê ku ew bi wê bifirê. Ev wê, di çerçoveya hebûnê de wê, di wê temenê de wê aliyekê wê yê ku ew bi wê ve dijî bê. Di awayekê de wê, di awayekê de wê sînore hebûnê ê fîzîkî wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê weke sînorekê hebûnê ku wê di awayekê de wê li ser wê têgîna pêwîstîniyê ve wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê dîmenekê wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku

wê, sînorê hebûnê û awayê wê, di wê temenê de wê temenekê hizirkirinê ê weke wê rengê wê bi wê re wê biafirênê. Di awayekê de wê, mijare hebûnê û cûreyîya wê û ankû awayê wê di wê rengê de wê dikarê wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, dikarê kifşbikê û wê werênê ser ziman ku wê, aliyekê têgînî ê bi pêwîstîna wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Mijare hebûnê wê, di dema ku mirov wê li wê dihezirê wê bi wê re wê, were dîtin ku wê, weke çawa ew hebê wê bi wê re wê, li ser temenê awayekê heyînî wê ew bibê. Me li jor mijare sedemê wê hinekî hanî ser ziman. Wê di wê nûqtayê de wê bi mijare hebûnê re wê dikarê wê hinekî din wê li ser wê bisekinê. Minaq wê dema ku mirov wê, bi hebûnê re wê, têgîna sedemê wê hilde li dest wê, karibê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê ji gelek aliyan ve wê xwe di rengê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, mijare teoriya sedemê wê, dema ku mirov wê, wê hilde li dest wê, bi wê re wê, bi derfet bê ku mirov wê ji gelek aliyan ve wê werênê ser ziman.

Di têgîna sedemê de wê, dema ku wê, sedemek ji ya din re bibê sedema bûyina wê re wê weke têgîna sedemê a ji wê re bû sedem re wê, werênê ser ziman. Di nava herdûyan de wê, wê têkiliyek heyînî wê di awayekê de wê bibê. Wê, di awayekê de wê dema ku mirov wê, bahsa têgîna pêwîstînyê wê bikê wê li ser wê têkiliya nava girêdanên sedemî re wê, dîmenekê wê karibê xwe bi wê re bide dîyarkirin.

Li vir wê, mijare sedemê wê, di awayekê de wê, weke aliyekê ku wê, karibê temenê awayekê pirralî wê, di fahmkirinê de wê biafirênê. Ber vê yekê wê dema ku em, minaq bêjin ku kesek bê destrûnameya ajotinê bê û qazayekê bikê wê, weke sedema wê, ew wê were nîşandin. Lê di wê rewşê de wê dîmenekê di zikhev de wê bi wê re wê hebê. Minaq wê, di wê rengê de wê, dema ku wê, nebûna destûrnameya ajotinê ji qazayê re were destnîşandin wê demê wê di sedema bi têgîna destûrnameya ajotinê de wê, hinek aliyan din wê nî têgînî wê, werina kifşkirinê û hizirkirinê ku wê karibê bi wê re wê, were kifşkirinê weke aliyan din ên sedemî. Minaq wê, nebûna destûrnameya ajotinê wê, weke nebûna wê, weke nebûna zanîna ajotinê jî wê karibê were fahmkirin. Yan jî ji aliyekê din ve jî wê, weke ne rast dîtina wê jî wê karibê weke sedema wê were danîşandin. Di wê rengê de wê aliyan wê yê din jî wê karibê wê bi wê re wê were fahmkirinê ku wê têgîna sedemê wê di wê rengê de wê, di çerçoveya têgîna rewşê de wê, di nava têkiliya wê ya bi fahmkirinê û bendên wê dibin re wê bi hemû aliyan re wê bi wê re wê karibê were hizirkirinê û

fahmkirin. Li ser wê temenê wê têngîna sedemê wê di xwe de wê têngîna 'sedema lêhatî' jî wê bi xwe re wê ji aliyekê ve wê biafirênê û wê karibê bi wê re were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, têngîna sedemê wê aliyekê wê yê din jî wê hebê ku mirov wê karibê di wê çerçoveyê de wê balê bikişênê li ser wê, ew jî wê di wê temenê wê têngîna encama wê ku wê bi wê re wê, ji aliyekê ve wê bê xwestin ku ew pêş were dîtîn. Li vir mijare pêşdîtînê pêşveçûnê li ser têngîna sedemê re wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di wê rewşê de wê, minaq di nava xalkê de wê bi zimanekê hesan ku mirov wê werênê ser ziman wê têngîn û gotinên weke 'wê neke wê encamên wê xirab bibin' û yan jîwê, têngînên weke bi bawerî, rewîstî û hwd ku ew wê, kirina wan wê xirab wê were dîtîn wê li wan wê were lê hizirkirin û ev têngîn wê weke sedema nekirina wan wê were dîtîn û wê bê hanîn li ser ziman.

Wekî din wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare pêşdîtina bi pêşveçûna rewşê a li ser sedemê re wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, weke ew kirin wê dema ku ew hat kirin wê weke encama wê pêşve were dîtîn wê, rewşek wê bibê. Minaq, mirov wê, qadehekê wê neavêjê arde, ber ku wê dema ku ew ket ardê wê bişikihê. Wê serê xwe li keviyekê nexê, ber ku wê dema ku wê, serê xwe lê xist wê serî bişikihê û ankû wê encamên din wê bi xwe re wê werênê li holê. Wê dema ku mirov ew kirin kir û ew rewş pêhat jî wê ew kirin wê weke sedema wê encama wê were dîtîn.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din jî wê li wê bihizirê ku wê mijare sedemê û encamê wê di wê nûqteyê wê bi dîtinek hesan wê were dîtîn. Lê li vir wê ev nûqte wê ne weke nûqteya ku mirov wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê ku ez, nûha li ser wê bisekinim bim. Aliyê ku ez li vir li ser wê dixwezim bisekim wê aliyê təkiliya sedemê û encama wê ya bi baş û nebaş ku wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, kifşbikê. Yan jî wê di awayekê de wê weke pêşbibînê bê.

Di aslê xwe de wê, dikarê wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê rewşa bûyinê û ankû ya rewşa pêkhatî wê, li gorî encamên wê yên baş û nebaş wê di wê temenê de wê li wêwere lê hizirkirin. Lê têngîna sedemê wê di wê rewşê de wê weke têngînek bêali wê di rewşê de wê, xwe bide dîyarkirin. Ji kirinek weke nebaş were dîtîn re jî wê sedemek were dîtîn û kirinek ku ew baş were dîtîn jî wê bi heman rengê wê, sedemek wê were

dîtin. Li vir wê demê wê ya ku wê weke aliyekê din wê di wê nûqtayê de wê, bi wê re wê pêwîstîya li wê hizirkirinê wê hebê wê çi bê? Aliyê pêşî wê, di wê temenê de wê were dîtin ku wê ya baş û nebaşîyê wê têgîn û rengê sedemê wê di wê rengê de wê li ser encamên wê re wê di nava xwe de wê weke ku wê ji hev wê cihê bikê. Wê di wê temenê de wê têgîna û sedema baş û nebaş wê, li ser wê çerçoveyê wê di mejîyê mirov de wê di renekê de wê weke ku wê biafirê bê.

Weke aliyekê wê yê din jî wê têgîn, têgihiştin û hişmendiya sedemê wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di wê de wê kûr bibê wê xwe di wê rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Mijare sedema baş û ankû nebaş û yan jî weke sedema xatera û ankû sedema ne bi xatera ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê weke rengê li wê hizirkirinê ê li ser encamê re bê. Ev têgîn wê ne tenê wê bi encamê re wê, wusa bê. Her wusa di gotinên me yên ku mirov wan salixdikê de jî wê karibê wê têgînê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di awayekê de wê kifşbikê û wê werênê ser ziman jî wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê karibê bide dîyarkirin. Di çerçoveya têgîna sedemê de wê, ew rewşa wê bi wê lê hizirkirinê wê, di wê rengê de wê di awayekê salixkirina wê de wê ji du aliyan ve wê dikarê di wê nûqtayê de wê bi kirpênê. Yek wê, salixkirin û ankû bi watelêkirin wê weke di temenekê bêalîyî de wê fahmbikê ku wê her wate wê di wê temenê de wê bi awa û hebûna xwe ya objektîv re wê weke ku wê bi wê re wê hebê. Aliyê din jî wê bi wê re wê li ser wê temenê salixkirinê ku wê li ser temenê şubjektîv ku wê dema ku ew bi hişmendiya ku ew bi wê hatiya salixkirin re wê çawa wê, di dema bikarhanin û ankû encamê de wê, weke 'baş' û 'nebaş' wê karibê were dîtin bê.

Di mijare têgîna sedemê de wê, di wê temenê de wê, dinava têgînên destûrî de jî wê di demên hemdem de wê bi felsefeyî wê weke aliyekê ku wê ji wê aliyê ve wê were salixkirin bê. Di nava têgînek destûrî de ku wê heta ku wê bi wê sedemê encam pêknewê bi pozîtîv û ankû negatîv wê, di renekê de wê weke pêknehatinê wê, were dîtin û wê, di wê temenê de wê, di fiiliyetê de wê, weke nebûnê wê were dîtin û lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve wê, têgînên weke yên humanismê û hwd wê li ser temenekê mirovî û ankû têgîna mirovî wê bi awayekê subjeyî ku wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin wê xwe bide dîyarkirin.

Mînaq wê dema ku em li ser temenekê têgînî a xwezayî a weke ku wê were lê hizirkirin re wê, têgîna sedemê wê, di xwezayê de ya wê were lê

hizirkirin. Têgînên şirovekirinê ku ew bi çî rengê hizirkirinê bin wê neafirênin, lê wê tenê şirove dikin. Wê bi wê rengê wê were hanîn li ser ziman. Li gorî wê têgînê wê, hebûn wê, li ser temenekê teqez wê weke ku wê were lê hizirkirin û wê bi wê re wê, li ser wê temenê wê bi wê lê têgihîştinê wê li wê were lê hizirkirin.

Di çerçoveya wê têgîna xwezayî de wê, hinek aliyên wê yên ku mirov wê karibê li vir bi herênî wê bibînê û wê werênê ser ziman jî wê hebê. Di wê temenê de wê, hebûnê wê di wê rengê de wê, weke hebûnek ku ew xwediye mafên xwe yên ji ew ku ji hebûna wê dihê wê bi wê li wê bihizirê. Ev wê minaq di çerçoveya têgînên darazî ên weke yên destûrî û hwd de wê karibê li wê werelê hizirkirin.

Li vir vê têgîna xweza nayê afirandin lê tenê were şirovekirin wê dikarê wê li wê bihizirê û wê şirovebikê. Di aslê xwe de wê, xweza wê xwe bi xwe re wê, bi dewrûdayimiya xwe re wê, gûharîn û afirînê wê, bi awayekê berdewamî wê hertimî wê bi xwe re wê bide çekirin. Wekî din wê derkkirina wê ya bi hişmendî û hwd jî wê di awayekê de wê, têgînek afrîner wê weke azmûnkirî wê di mejiyê mirov de wê biafirênê. Ber vê yekê wê, dema ku mirov wê, têgîna 'xwezayê nayê afirandin lê tenê dikarê were şirovekirin wê tenê wê weke têgînek serrû û kêmbi fahm a di derbarê xwezayê de jî wê weke ku wê bimênê.

Têgîna sedemê a mirovî wê dema ku mirov wê li ser wê re wê fahmbikê wê weke têgînek subjeyî wê bimenê. Minaq wê li gorî têgînên weke humanismê û hwd şirovekirina wê di wê çerçoveyê de wê karibê bi wê were kirpendin û ser ziman. Di wê rewşê de wê di nava hiş û nerîna bi hiş de wê, awayê derkkirî ê ku mirov wê fahmbikê wê, li ser wê rengê derka wê re wê, weke têgînek fahmkirinê wê bimênê. Di wê temenê de wê dikarê wê minaq li ser têgîna xwezayî û ankû objeyî û ya nexwezayî û ankû şubjeyî re wê bi minaq bikê. Minaq wê dema ku wê di encama barqvedanakê agir bikeve male kesekê de û ankû kesek bi destê xwe agir berdê malê wê ne weke hev wê, di wê rewşê de wê, weke di çerçoveya wê têgîna sedema mirovî de wê, were şirovekirin. Ya ku wê bi xwezayî wê were û bê kirin wê weke aliyekê ku ew di wê de wê weke 'bi xweza bûya' wê di wê de wê li ti gûnah û ankû sûcê wê newê lêgerin. Lê ya ku kes ew bi destê xwe kiriya wê, weke ew bi hiş û zanîna xwe kiriya wê, di wê de wê ew wê weke belesebebê wê were dîtin. Ev têgîn wê ji aliyekê din ve wê têgîna zerdeşt a ku ew mirov wê bi kirinên xwe kirin û mirov li wê berpirsîyar bê wê, di awayekê de wê werênê berbîra me. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di dewama wê de wê,

dikarê di wê rewşê de wê têkiliya bi hiş kirina kirinê û berpîrsîyariya bi wê a li ser wê bi hiş di farqê de bûnê re ku wê bi wê li wê were lê hizirkirin re wê, werênê berbîra mirov. Di wê temenê de wê, di nava têkiliya têngîna sedemê a fizîkî û ya ne fizîkî û ankû bi hişmendî wê çawa wê bi hevdû re wê hebê wê, di serî de wê, cihê û cihê fahmbikê. Minaq wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê çawa wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, fahmbikê bê. Di mijare têngîna sedema bi objeyî û ya şubjeyî de wê, ahenge nava wan re wê, di serî de wê, hem ji aliyê ya objeyî û hem jî ji aliyê ya şubjeyî ve wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li vir wê mijare têngîna sedemê wê, di wê temenê û têngîna sedema obje û subjeyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di demên hemdem de wê ji aliyê têngînên weke yên destûrî û hwd de jî wê derkeve li pêş. Li ser wê temenê wê weke ku wê ji aliyê subjeyî ve wê, bi wê were lê nerîn û wê, obje û ankû objeya bi jîyan weke zindiyên wê li gorî wê, û di çerçoveya wê de wê, were şîrovekirin. Ev jî wê weke aliyekê ku wê temenê pîrsgirêkên destûrî û rengên wê yên fahmkirinê ên demên hemdem jî wê ji aliyekê ve wê weke ku wê biafirênê bê.

Ber ku wê di dewama wê de wê rewşa objeyê bi heyîna wê re wê weke wê herê bikê wê, ew wê weke têngînek subjeyî a li wê hatî depelendin wê were herêkirin. Wê li gorî wê bê xwestin ku ew were kirin li qalibekê de. Ev wê, di wê temenê de wê di mijare fahmkirina hebûnê de wê, di awayekê de wê weke rewşek nerînî a ku mirov wê di wê temenê de wê, in wê re wê şîrove bikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di serî de ji wê aliyê ve wê ji aliyê objeyê û wê weke wê dîtî û herêkirinê wê nerînek wê pêwîst bê. Ber vê yekê wê têngîna nerîna objeyî wê di wê warê de wê li ser temen û awayê wê yê xwezayî wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê ê jîyanî û temenî wê karibê biafirênê bê.

Nerîna aliyê subjeyî ji temenê objeyî dûr wê weke nerînek ku ew xwe weke têngînek dîzaynker dibînê wê karibê derkeve li pêş û wê, di wê rengê de wê di temenê ji nedîtî ve hatina awa, heyîn û rengê wê yê jîyanî ve wê, karibê xwe bi wê rengê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Mijare têngîna xwezayî wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di wê nûqtayê de wê karibê bide dîyarkirin bê. Ji aliyê têngîna sedemê ku wê ji vê aliyê ve wê were şîrovekirin wê pêwîst bê ku wê li ser çavkaniya wê re wê bi temenî wê di wê rengê û awayê wê de wê, weke wê

derkbikê, fahmbikê, salixbikê û wê, di wê temenê de wê, derk û bi hiş bikê.

Di aslê xwe de wê aliyê têtînen subjeî ên weke bi humanismê û hwd ku mirov hilde li dest wê, di reng û awayekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê, li ser wê temenê re wê, karibê bi awayekê were fahmkirin. Humanism û hwd wê, dema ku ev temenê wan nebê wê di nava têtînen destûrî û hwd de wê bi subjeî wê, ne weke têtîna ku ew bi wê felsefe û mantiqê wê karibin werina fahmkirin bin. Wê di çerçoveya wê têtîna subjeî a ku ew ji serî ve dibîne ve ku ew çawa dibîne wê weke wê di temenekê objektivitiya wê de wê bibîne û wê, di wê rengê de wê, karibê were ser ziman. ev têtîn wê, di wê rengê de wê, ji rastiya humaniteriya jîyanî û zindiyî a bi hebûnê û dîyar heyî wê karibê di awayekê dûr de jî di renekê de were fahmkirin.

Di wê temenê de wê temenê gotînen weke sînorê jîyanê, tevgerê û hwd wê, di renekê de wê bi şubjeî wê, ne di rastiya fizîkî a jîyanî lê wê, bi têtînî a di wê temenê de ku wê were lê hizirkirin wê biafirênê. Ev jî wê, dema ku wê li wê rewşa zindiyî û fizîkî lênewê êdî wê bi xwe re wê, bi wê re wê, ketina nava nelevketinê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bibê.

Levkirin wê li ser rewşên fizîkî re jî wê weke têtînek ku wê temenê encamdayînê wê bi xwe re wê bide çêkirin. Li ser levkîrînê û encamê re wê, dikarê wê, ji sê aliyên ve wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê bi levkîrîna 'rast' re wê weke encama ku ew dihê xwestin wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, bê li holê bê. Minaq wê weke dîk û mirîşk bi têtîliya wan re wê çawa wê hêk bibê. Bo çêbûna hêkê wê levkîrîna rast wê weke bi têtîliya dîk û mirîşkê re wê were li holê. Ev wê weke minaqeke ku mirov wê, karibê bi wê aliyê pêşî bi wê fahmbikê. Aliyê duyem jî wê bi levkîrîna ne rast ku wê encama nerast wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Wê jî dikarê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman weke minaq yek yekî bikujê û yekî din bi bandûra wê, herê weke tola wê yê ku yek kuştî wî bikujê re wê, werênê ser ziman. ev wê, weke encama neyînê bê. Aliyê din ê sêyem jî wê bi levkîrîna ne rast re ku wê ti encam nebê. Minaq bi têtîliya kevir û geyê re wê, şînbûn wê nebê. Lê wê bi têtîliya ax û avê re wê temenê şînbûnê wê bibê.

Li vir wê têtîliya nava rewşê wê weke bi temenê tevgerê ku wê encamê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê weke aliyekê wê yê ku wê encamê wê bi xwe re wê werênê li holê bê. di nava têtîna sedemê de wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê were dîtin wê pêşî wê tişt wê bi xwebûna

xwe re wê pêşî wê di awayekê de wê were dîtî û wê were pênasêkirin. Mînaq mirov wê bi zêdeyî hê zêdetirî bûna mirov re wê, bi encama wê re wê, xwe di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin.

Li vir wê aliyekê din wê di wê temenê de wê, bi têngîna 'ne dîyarîyê' û ankû rewşa nedîyar re wê karibê were lê hizirkirin. Bo têngîna sedemê wê ev rewşa bo rewşa ne dîyar wê çî bê û wê çawa wê mirov dikarê wê fahmbikê. Di awayekê de wê li vir wê li ser têngîna dîyarîyê re ku mirov wê werênê ser ziman wê, bahsa 'sedema dîyar' bo rewşê ku ew nayê zanîn û ankû ne dîyar bê wê were ser ziman. Di wê rewşê de wê, rewşa ne dîyar wê, dikarê di wê nûqteyê wê hinek aliyan ve wê li wê bihizirê. Mînaq wê rewşa wê dikarê wê bi wê re wê ji wê aliyê ve wê werênê ser ziman ku wê kesê li wê bînerê ku ew di derbarê rewşê nizanibê re wê karibê wê werênê ser ziman. Du kes wê dema ku wê li rex hev û di heman pozisyonê de bisekin in wê karibin yek ji wan wê zanibê û yek ji wan nizanibê. Wê demê wê ne dîyarî û nezanîn di derbarê sedemê de wê, ji aliyekê ve ne bi rewşê re lê wê bi me re ku em di derbarê rewşê de bi zanîn û agahi dibin re wê karibê bibê bê.

Di rewşên sedem û encamê de wê, di rewşa ji hev cihê kirina obje û subjeyê re wê, dikarê wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di zikhev de wê, karibin di awayekê de li ser rewş û rengên fahmkirinên ên di wan waran de dîmenekê bidina me. Di wê rewşê de wê, obje û obje wê, di wê rewşa heyî û dîtbarîya rewş û ya obje û subejyê re wê, karibê weke rengekê bi hişmendî ku bibê xwe bide dîyarkirin. Sedemek wê çawa wê were dîtî wê, ew weke aliyekê wê yê subjeyî bê. Lê ew hebûna wê sedemê bi serê xwe wê, di çerçoveya hebûna wê de wê weke têngînek obje jî wê kaeribê xwe bide dîyarkirin bê, Objê ji aliyekê ve wê di wê mantiqê de wê, bi mantiq û temenê hebûna hebûnê û dîyarîya wê re jî wê di awayekê de wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare sedemê de wê fektora hişmendiyê wê, weke aliyekê wê yê din ê di farqê de bûnê de wê biafirênê. Weki din wê di dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di çerçoveya hişmendiyê de wê, aliyên wê yên ku wê di çerçoveya hişmendiyê de wê karibin werina lê hizirkirin wê dervî wan aliyên ku wê, dervî wê werin û bibin jî wê hebin û ankû wê bibin. Ev jî wê, di wwê rewşê de wê weke aliyên ku wê bi hebûna obje û subjeyê re wê karibin werina lê hizirkirin bin. Mînaq wê, aliyên subjeyî weke aliyên ku ew bi hiş ku mirov wan bi kirpênê û ankû wan bi hiş bide dîyarkirin bin.

Mijare şubjeyê wê, dema ku ew hat û bû û pê de wê weke têgînek objeyî jî wê li ser heyîna wê re wê karibê wê kifşbikê. Lê di wê rengê de wê rewşa dîtina wê subjeyê û salixkirina wê, ji aliyê têgînek weke hişa hişê ve wê, ew objeyîya wê, xwe bi temenkirinê re wê bide dîyarkiein.

Çerçoveya sedem û encamê wê hertimî wê di nava sînorekê de wê bibê. li deverekê û di nava demekê de wê bibê. Lê li vir wê, her rewş wê, di awayekê de wê, çawa wê sînorê wê, were dîyarkirin wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê kaeribê xwe bide dîyarkirin. Minaq rewşek di nava malbatekê de wê rûbide wê ew rewş wê bi sînorê nava wê malbatê re wê were pênasekirin. Ev wê, weke aliyekê wê bê. Lê ew sînor wê dîtbar bê û wê karifê bi fektorên derve re jî ew bi wê re were salixkirin. Di wê rewşê de wê, mijare fektorên derveyî wê, di rengekê de wê, weke ku mirov wê, dikarê wê, pênasebikê wê demê wê ji aliyekê ve wê bi mekanê, ji aliyê duyem ve wê bi demê û ji aliyê sêyem ve wê bi rewşa rewşê ve wê, bi sînor wê karibê li wê were lê hizirkirin.

Sedem ku ew bi baş jî were şîrovekirin û bi xirabî jî were şîrovekirin wê, di çerçoveya rewşê de wê hebê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di mijare sedemê de wê, aliyekê wê yê din jî wê di wê rewşê de wê, ji sedemekê ji encamekê zêdetirî wê bûyin û afirîna wê dikarê wê bi wê bihizirê. Wê ji encamekê zêdetirî wê dikarê wê bi du aliyan wê fahmbikê. Yek wê bi sedemên li dûv hev ku ew werin û bibin wê dikarê wê fahmbikê û ya din jî wê li ser sedemê re wê di heman demê wê pîrr encam ku wê bi wê re wê bibê wê karibê wê li wê bihizirê bê. minaq wê, dema ku wê, rewşek bû ku ew çend mirov wê, li wê binerin û ankû li wê şahidiyê bikin wê her mirov wê di serê xwe de wê bigihijê encamekê ji aliyê xwe ve bi dîtbarîya xwe re. Yan jî di rewşek weke ya sucekê de ku minaq wê, were kirin de wê, çerçoveya wê hizirê bi destûrî, ji aliyê destûrê ve bê, kesên darazvan bê, kesên mijarên di şipênin ve bê, kesên li dora kesên dihê darazan weke malbat û hwd bê û hwd wê karibê bi wê li wê bihizirê.

Têgîna sedemê wê dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê wê dikarê wê li ser têgînek subjeyî, dîtbarî û hwd ve wê bi aliyên wê yên girêdanî ve jî wê ji aliyekê din ve wê fahmbikê. Wê di rewşê de wê bûyina sedemê û ankû windabûna sedemê wê, li ser rewşa rewşên weke yên destûrî û hwd ve ku wê, sedemek wê newê piştrastkirin û wê bikeve û hwd re wê dikarê di awayekê de wê bi minaq bikê. Wê demê wê, sedemekê din wê derkeve li pêş bi wê ve. Têgîna sedema subje wê, di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê karibê bide dîyarkirin.

Minaq di her rewşên destûrî ên weke mudaheleyî de wê rewşên ku wê bibin wê bi xwe re wê karibin rewşek sedemî werênin.

Di mijare gûharîna rewşa sedemê de wê, di wê temenê de wê dikarê wê ji wê aliyê ve wê, bi minaqekê wê li wê bihizirê. Minaq kesek wê ji xwarinekê wê bikeve jahrî lê wê piştê wê ji tengezerîya dil wê bimirê wê demê wê di wê rewşê de wê, sedema bi jahrbûnê wê û ankû ya tengezerîya dîl wê di mirinê de wê weke sedemê bê. Yan jî wê karibin herdû bin? Di wê temenê de wê, rewş wê, di mijare sedemê de wê, weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê bi wan li wê bihizirê bê. Minaq dikarê bi wê rengê jî wê, li minaqê bihizirê. Dema ku wê jahrbûn bibê sedema tengezerîya dil wê demê ku ew ji encama wê tangezeriyê bimirê û ankû nemirê wê karibê wê ji aliyekê din ve jî wê, li wê bihizirê bê. Sedemê wê bi serê xwe wê dervî girêdanê wê li wê bihizirê wê, demê wê, di awayekê de wê, têkiliya mirinê wê, bi serê xwe wê dervî têgîna jahrketinê û ankû tengezerîya dil wê li wê bihizirê. Ev sedem wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê karibin wê li wê bihizirin ku wê, karibê dervî van sedeman wê bi sedemek din jî wê bi wê ew rewş pêkwere û ew rûbide.

Wê demê wê ev rewşên wê sedema jahrbûnê û ya tangezeriyê wê bi serê xwe wê, weke aliyna ku wê, karibê li wan were lê hizirkirin. Yan jî wê dervî rewşê wê weke aliyna ku wê karibin li wan were lê hizirkirin. Sedem wê di wê temenê de wê karibê di wê rewşê de wê sedemê biafirênê. Di wê temenê de wê di çerçoveya têgîna encamê de ku em li wê bihizirin wê, minaq xwe gihandina sedemên din ên weke bûyinê re wê, werênê ser ziman. Minaq zayifketinê ku ew bûya bi encama wê re û yan jî rayek xwûnê a di laş û ankû deverek dil xitimi bê wê, bi wê bibê û hwd re wê, karibin sedemên din xwe bi wê re bidina dîyarkirin.

Di rewşa bûyin û afirin û ankû afirandina sedemekê de wê, di wê rengê de wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê li wê bihizirê wê xwe bi wê re wê, di renekê de wê karibin bidina dîyarkirin. Minaq rewşek ku ew kesekê kiribê û wê dema ku ew wê herê bikê wê kesên li dorê wê weke bi wê re wê di bin tohmetê de wê bimênin wê bi wê hêncetê wê rebikê. Yan jî wê encamên bi wê jîyankirinê ên demdirêj wê redbikê. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyên bi şnorkirina sedemê a di çerçoveya rewşê de ku wê karibê werê fahmkirin bin.

Wê dema ku wê, tiştêk wê dervî me û hişê me bibê û hebê wê karibê wê bi têgîna objektiv a rewşê re wê, şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, têgîna rewşê a heyîna wê bi wê re wê weke aliyên wê yên ku ew hena wê, hiş wê weke faktorek ku wê sedemên wê ji aliyekê

ve wê bûyina wê bide dîyarkirin. Bi heman rengê wê, li ser sedemê re wê encamên wê jî wê bi wê rengê wê dîyarkirina wê, karibê wê bikê. Kesekê ku wê yekê din wê bikujê wê dema ku ew pêşîya kuştinê hat girtin wê weke pêşîya rûdana wê encamê bi wê sedemê ku wê bûba wê, were girtin. Yan jî wê kesekê destê xwe li yekê din wê rakê wê bi heman remgê pêşîya wê were girtin. Ji aliyekê din ê objektiv ve pêşîlêgirtinê jî wê dikarê bi wê gotinekê wê bibêjê û wê werênê ser ziman. Minaq wê kesek wê dema ku wê were bo kesekê re wê biaxifê û wê tişteke ji wê re wê bibêjê û piştê kesekê din sêyem hat û heya wê hilda li ser xwe û axift û ew temenê rûdana pêşîlêgirtina wê rewşê wê bi wê re wê weke ku wê di awayekê de wê biafirênê. Ev du têngînek destûrî de jî wê weke pêknehatina fiiliyetê jî wê karibê wê were pênasekirin.

Rewş heta ku ew pêknewê wê, hertimî wê derfet û rewşa wê hebê ku ew bi awayekê din ew weke pêknehatî wê, bibê. Wê temenê wê pêknehatina rewşê wê çi wê biafirênê? Wê dema ku wê mirov wê dîyarbikê ku wê tişteke bibêjê û ankû wê bikê û ku ew nekê û ankû pêknehatibê wê weke rewşek pênehatî wê bimênê.

Ji aliyê têngîna pêknehatinê wê karibê wê hinekî din jî wê kûr û dûr wê biderfet bê ku mirov wê li wê bihizirê û wê li ser wê bisekinê. Minaq wê têtîliya wê rewşa pêkhatî ku ew pêkhatibê û yan jî nebûnê wê çawa wê weke tişteke nebûyî wê hebê wê karibê wê li wê ji aliyekê din ve wê li wê bihizirê. Têngîna ku wê temenê wê nebûnê wê di wê rewşê de wê biafirênê wê, di têngîna heyî a ku ew li wê hatî hizirkirin ku ew hebê wê biafirênê.

Çavkanî:

- *Ross, William David (1951). *Plato's Theory of Ideas*. Oxford: Clarendon Press
- *Thesleff, Holger (2009). *Platonic Patterns: A Collection of Studies by Holger Thesleff*. Las Vegas: Parmenides Publishing
- *Welton, William A., ed. (2002). *Plato's Forms: Varieties of Interpretation*. Lanham: Rowman & Littlefield
- *Kidder, D. S. and Oppenheim, N. D, (2006), *The Intellectual Devotional*, Borders Group, Inc, Ann Arbor
- *Bostock, D., (1994), *Aristotle: Metaphysics Books Z and H*, Oxford: Clarendon Press.
- *Graham, D., (1987), “The Paradox of Prime Matter”, *Journal of the History of Philosophy*
- *Lewis, F., (1991), *Substance and Predication in Aristotle*, Cambridge: Cambridge University Press
- *Whiting, J., (1986), “Form and Individuation in Aristotle”, *History of Philosophy Quarterly*
- *Kant, Immanuel. 1933: *Critique of Pure Reason*. Translated by N. Kemp Smith. London: Macmillan
- *Teichmann, Jenny; Evans, Katherine C. (1999): *Philosophy: A Beginner's Guide*, Blackwell Publishing, s. 1: «Philosophy is a study of problems which are ultimate, abstract and very general. These problems are concerned with the nature of existence, knowledge, morality, reason and human purpose.
- *Outhwaite, William, (1988) *Habermas: Key Contemporary Thinkers*, Polity Press (Second Edition 2009)
- *Boldman, Lee (2007). "Chapter 6, The Privileged Status of Science"
- *Durak, Antoine Berke (6 June 2008). "The nature of reality and knowledge
- *Gauch, Hugh G. (2002). *Scientific Method in Practice*. Cambridge University Press.
- *Gould, Stephen J (1987). *Time's Arrow, Time's Cycle: Myth and Metaphor in the Discovery of Geological Time*. Cambridge: Harvard University Press

- *Heilbron, J.L., ed. (2003). *The Oxford Companion to the History of Modern Science*. New York: Oxford University Press
- *Kneale, William; Kneale, Martha (1962). *The Development of Logic*. London: Oxford University Press.
- *Whitehead, A.N. (1997) [1920]. *Science and the Modern World*. Lowell Lectures. Free Press
- **Lambert, Gregg, (2004). *Return of the Baroque in Modern Culture*
- *Kitson, Michael. (1966). *The Age of Baroque. Landmarks of the World's Art*. London: Hamlyn; New York: McGraw-Hill
- *Bennett, M., & Hacker, P. (2003). *Philosophical foundations of neuroscience*. Oxford:Blackwell.
- *Daston, L., and Galison, P. (2007). *Objectivity*. New York: Zone Books
- *Fuchs, S. (1997). *A sociological theory of objectivity*. *Science Studies*
- *Brentano, Franz (1874), *Psychology from an Empirical Standpoint*, London 1995: Routledge
- *Burge, Tyler (2010), *Origins of Objectivity*, Oxford: Clarendon Press
- *Davidson, Donald (1986), *A Coherence Theory of Truth and Knowledge in: LePore, Ernest (ed.), Truth and Interpretation*, Oxford: Basil Blackwell
- **Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2014.**